

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő. NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Iskolai év elején.

Valahányszor bezárul és megnyilik egy-egy iskolai esztendő, mindannyiszor különös gondok fogják el a tanügyi munkások, tanügybarátok, szülők s tanulók lelkét. Iskolai évvégén a derekasan végzett munka-megnyugtató, szívet-lelket felemelő érzése tölt el, vagy a hanyagság s a munkátlanság okozta eredménytelenség szorongat s megszólal bennünk a legigazságosabb bíró: a lelkiismeret. Boldog az, ki e bíró ítéletében örömmel megnyugszik s boldogan pihenni megy, hogy új erőt gyűjtsön a következő munkára, de szerencsétlen az, ki a bírói szótól fél s szaladni vágyik, mert előre tudja, hogy rettenetes lesz, pedig érzi, hogy igaz. Az iskolai év vége kész eredményekkel számol be, az eleje pedig csak reményekkel nyílik meg. Ha az eredmények a reményeket fednék, akkor lenne boldog és nyugodt az iskola. Junius utolsó és szeptember első napjainak jelentősége sokkal nagyobb, mint ahogy azt általánosságban fölfogják. Minden iskolai esztendővel ezrek jutnak közelebb a tökéletesedéshez. Ezek a napok, hogy úgy mondjuk, kulturális napok.

Az embert úgy alkotta bölcs teremtetője, hogy folytonosan tökéletesedni vágyják, előre törjön, haladjon. Az iskola a folytonos haladás melegágya. Van-e hát szebb, nemesebb munka akár általános emberi, akár nemzeti szempontból, mint az iskola munkája, mely nemzedékeket oktat, nemesít, nevel?! Egészséges iskolázási viszonyok, tiszta, nemes és önzetlen kulturpolitika: ez a fokmérője a mai világban az egyes nemzetek s az emberiség haladásának, műveltségének. Az alsó, középső és felső iskolázás annyira szoros összefüggésben van egymással, hogy egyiknek a jóságát a másiké nélkül elképzelni sem lehet.

Az elemi iskolák feladata, a legszükségesebb és nélkülözhetetlen elemi ismeretek nyújtása mellett, mindenekelőtt az *értelemnek*

és a *jellemnek* fejlesztése. A népnek, a munkásélemnek, tehát az ország zömének a műveltsége legelső sorban az elemi tanítóságtól függ. Valóban igaz az, hogy ma már nem annyira a vezérkari tanácskozásokon, mint inkább a tanítóképző intézeti seminariumokon és az iskolákban dül el az egyes nemzetek között esetleg keletkezhető csaták sorsa! Ha egy ország népe lelkes, becsületos, hazájáért lángoló és kitartó, munkaszerető, akkor ezé a népe a jövő. Szép, felséges hivatás a tanítók hivatása. Igaz, nehéz is. Anyagi jutalmakkal nem kecsegtető. De keresse ott a tanító a jutalmát, a hol keresnie kell, s akkor megtalálja. Keresse az iskolában, a melynek él, keresse a fölnevelt nemzedékek boldogulása fölött érzett örömben, a jól végzett munka boldogító tudatában, saját jó lelkiismeretében, nyugodt öntudatában, s akkor boldog lesz.

A középiskola is jóval könnyebben épít tovább, ha az elemi iskola elvégezte kötelességét. A nemzet szellemi erejének kifejlesztésében és megizmosításában egyik legszebb s legnagyobb szerep a középiskolának jut — Egészséges, jellemes, jó és művelt ifjakat nevelni és adni a hazának, az államnak, az egyháznak, van-e szebb föladat ennél?! Épen a jellemes, munkaszerető, szabadgondolkodású emberek nevelésében jártak és járnak mindig legelől protestáns gymnasiumaink. Ez a mi iskoláink legnemesebb oldala. Százados kollegiumaink anyagi bajokkal, szegénységgel küzdve, állandóan internátusokat tartottak és tartanak fenn, melyek épen a nép alsóbb és szegény osztályaiból kikerülő tehetséges fiuk nevelésére valóságos jótétemények és áldások. De valljuk be, hiszen jól tudják mindazok, a kik az internátusok belső életét figyelemmel kísérik, hogy még mindezeig nem sikerült teljesen elérnünk azt, hogy ezek az internátusok nemes feladatukat egészen megoldják. Itt sok a tennivaló. Nem gondolunk elhamarkodott, felforgató változtatásokra, hanem a

régi, hagyományos alapokon nyugvó, s abból kifejlődő, de a mai kor színvonalának teljesen megfelelő csendes ujjászületésre. Némely dolgokban tulságos szigorúság, másokban nagy szabadság, ez nem természetes dolog, s így nem is lehet helyes a nevelésben. De mennyi mindennel kell megküzdenie a középiskolának!

Vannak bizonyos ugynevezett „kóros állapotok“, a melyekkel országszerte, sőt Európá-szerte küzd az iskola, s különösen az internátus. Szomorú valóság, hogy már protestáns kisvárosi gymnasiumainkban is, a hol pedig a fővárosi s az állami iskolákhoz képest, aránylag legtisztább, legártatlanabb tanulóanyag van, ijesztő mértékben kezdi felütni fejét, a nagyobb tanulók között különösen, a „stréberség“, a tulságos korai érzékieskedés, a pazarlás és piperkőcsesség utáni vágy; bizony nem elég erős az iskolaszeretet, a kötelességtudás, a munkavágy, a becsületes őszinteség, az egyszerűség és a szerénység. És itt, ezen a téren van és lesz a legnagyobb munkaköre a jövő gimnasiunának! Megküzdeni a társadalmi előítéletekkel, lassanként elenyésztetni és rombadönteni ezeket a kóros állapotokat, a nevelők személyiségének hatalmával, főképp a szeretettel igazi otthonná varázsolni az iskolát, fölkelteni mindenekelőtt a kötelességteljesítés és önmegismerés szükségességének tudatát, megismertetni az igazi helyes hazafiságot, az emberbaráti szeretetet, a türelmet, a mértékletességet, fölkelteni a tudományok szeretetét, kivenni az ifjak lelkéből a hamis ideálokat s az igazi, nemes ideálok szolgálatába szegődtetni őket: ez lesz a nehéz föladat. De itt csak az iskola s a társadalom vállalva dolgozhatnak. S eljön mégis az idő, a mikor valóban úgy lesz: az iskola karaktere a nemeszedékek karaktere. Ez idő szerint az állami tanterv nem aknázza ki eléggé a lelki nemesítés fejlesztésére szolgáló *művészeti tárgyak* kibeszélhetetlenül nagy paedagogiai fontosságát és értékét. A műének és zene alig érvényesülhet gymnasiumainkban. Kevés óraszám-ban, folyton változó ideiglenes tanerőkkel, rendkívüli tantárgy számban, csak úgy árva módjára kezeltetnek ezek a tárgyak! Haladás az egészségtannak a tantárgyak közé való fölvétele; de a rengeteg heti óraszám miatt (van biz ott felesleges is!) alig lehet beilleszteni e tárgyat az órarend keretébe. Határozott haladás az évharmadi osztályozásnak félév-re való redukálása. Feltétlenül eljön nálunk is az idő nemsokára, a mikor egy évben csak egyszer osztályozunk. A végén is nem a calculusadás a célunk, hanem a tanítás. A gyákori osztályozásnak több a hátránya, mint az előnye. Reméljük, hogy a vizsgálatok kérdése is valahogyan helyes megoldást nyer azok részéről, akik vele foglalkoznak. A tanuló egyéniség megismerésének egyik szörnyű akadály, a zsufoltság, még sokáig fog kísérteni,

ugy látszik. Pedig már a 40 tanuló osztály e tekintetben zsufolt. Hát a 60—65 tanuló osztályok?!

Végtelen fontosságu, életbevágó kérdés lesz az egyes tárgyak közötti helyes koncentráció kérdése, a tananyag beosztása, esetleges változtatása. Tulajdonképp ez a kérdés indította meg Európá-szerte az oly mozgalmas, de még mindig ingadozó különféle középiskolai irányzatokat. Az egészségügyre nézve oly fontos részletes iskolaorvosi törzsnaplók behozatala a legközelebbi időben várható, mert az orsz. közokt. tanács már foglalkozott e kérdéssel. A tanárok legközelebbi méltányos és igazságos fizetésrendezése, hiszük s reméljük, meglesz. Mindenféle tanügyi bizottságok alakulnak, a miktől csak áldásos munka várható.

Istenben vetett erős hittel s szép reményekkel nézünk az új iskolai esztendő elé. Legyen velünk az Ur az ő segedelmével! — Kísérje áldás és siker a tanárok és tanulók munkáját, teljesedjenek a szülői remények, hogy lehessen boldog hazánk s egyházunk!

Ravasz Árpád.

Torda szerepe a reformációban.

(Irta — és „az erdélyi ev. ref. egyházkerületi értekezlet“-nek Tordán 1903. július hó 1-én tartott diszülésén felolvasta —:

Jancsó Sándor, nagyenyedi lelkész, okl. theol. tanár.)

(Folytatás.)

Báthori Zsigmond 1581. aug. 13-án a nemesek és polgárok *földszerzésre* vonatkozó jogviszonyait rendezi. 1602. május 2-án a polgárok megkapják Egyházfalvát. Ugyancsak 1602-ben kimondatik a nagyfontossággal és következményekkel bíró fejedelmi döntés, hogy „a tordai polgár nem *nemesíthető*, mivel ott a nemesnek amugy sincs a polgár felett semmi kiváltsága, mert a két rend egy jogok élvezése, mint terhek hordozása tekintetében teljesen egyenlő.

Ugyanezt mondja ki és erősíti meg Báthori Gábor 1609-ben. Tordának azonban legnagyobb jóltevője a nemzeti fejedelmek közül Bethlen Gábor, ki 1613-ban *Indalban* tetemes jószágokat adományoz a városnak; 1614-ben III-ik Endre adománylevelét megerősíti; 1619-ben a puszttává vált Uj-Tordát testőreivel benépesíti. Tőle és a két *Rákóczi* fejedelemtől származott a mindkét helyen lévő *orthodoxa reformata ecclesiáknak*, azok papjainak és scola-mestereinek is legtöbb jogai és legértékesebb kiváltságai, melyeket azonban most részletezni — bár hálás téma volna — czélom nem lehet. Csak a legfontosabbat említem: Bethlennek az új-tordai castellumra vonatkozó nevezetes 1614-iki adománylevelét, melynek idevonatkozó passusa így hangzik: „Damus et donamus Castellum nostrum Uj-Torda vocatum in oppido nostro ejusdem nominis Uj-Torda, cum templo ejusdem oppidi ibidem constructum.“

Brandenburgi Katalin 1630-ban megengedi, hogy a város évenként 6000 darab sőt, minden 100-ra 8 darabot ráadva — eladhasson. *Thököli* oly virágzó és fontos helynek tartja Tordát, hogy az 1600-iki átvonulása alkalmával rendetlen magyar, tatár és török hadát be se vezeti a városba, nehogy pusztulás érje azt.

Az 1742-ik évi országgyűlés tárgyalásaiból nyilván kitészik, hogy Torda *pallos-joggal* is birt. —

III-ik *Károly* minden jogában megerősíti a várost; — II. *József*, a kalapos király elkobozza ugyan azokat, de Torda résen áll és már a II-ik *Lipót* koronázása alkalmával, ismét restituálja, visszavivja azokat.

1848-ban a szabadeszmék és nemzeti jogok egyik mentsvára; megvédelmezi önmagát, s oltalmat és védelmet biztosít sok száz szerencsétlen, idegen menekültnek. Végre 1867-ben sok nemű kiváltságáról kénytelen lemondani; igazságszolgáltatási és önkormányzati önállóságának meglevő maradványa is teljesen megszorítottatik s más hasonlók mintájára: rendezett tanácsu várossá tétetik.

E rövid visszatekintés eléggé mutatja Torda jelentőségét és kiváltságos helyzetét a régmulttól kezdve. Azonban e városnak legnagyobb jelentősége a nemzeti fejedelemség korában volt! 1540-től 1697-ig falai között 34 országgyűlés tartott, melyek közül: 1 *Zápolya*; 7 *Jzabella*; 5 I. *Ferdinánd*; 7 *János Zsigmond*; 2 *Báthori István*; 3 *Báthori Kristóf*; 5 *Báthori Zsigmond*; 1 II. *Apafy Mihály* és 3 I. *Lipót* idejére esik.

Ezen mellőzhetetlen történelmi előzmények áttekintése után bátran kimondhatjuk, hogy Torda tehát csak a multban kijelölt történelmi elhivatását követi, csak régi csapáson jár és megszokott utakat használ, mikor már kezdetben a *reformáció zászlóvivőjévé* lesz és méltán helyez nagy súlyt arra a körülményre, hogy falai között tartattak azok az általános és részleges országgyűlések és egyházi zsinatok, melyek csodálatosan szabadszellemeű határozataikkal Európa bámulatát keltik fel kicsiny országrészünk iránt.

Elérkezett azon korszakalkotó nagy esemény ideje, mely „a régiek elmúlását és mindenek megújulását jelölte!”... Az a nagy szellemi mozgalom és belső átalakulás, mely a Krisztus eredeti, hamisítatlan evangéliumának igazságával és erejével másodszer vezette vissza a tévelygő emberiséget menynevei Atyjának karjai közé! A magasságból támadó új életlehellet, mely mint „rohanó erős szélnek zúgása” töltötte be és ragadta meg ismét az emberi lelket, Istennek amaz ujjászülő szent Lelke volt! A világtörténelemben új korszak és új fejezetek kezdődtek, de az új epochát nem véges okok, nem emberek által, mesterségesen támasztott viharok előzték meg, hanem a sovárgó emberi lélek magasabb rendű, földiek által ki nem elégíthető belső szükségérzetét lecsillapítani hivatott isteni erő keltette.

Mig némelyek *Jeremiáshoz* hasonlóan keserűen panaszkodnak Jeruzsálem népének romlása felett ilyen szavakkal: „Kicsinytől fogva nagyig telhetlenségnek adták magukat; a prófétától fogva a papig mind csalárdok; gyógyítják az én népem romlását hazugsággal, mondván: békeség, békeség: de ugyan nem lón *békesség*. Így szólt az Úr: Álljatok az utakon és lássátok meg és tudakozzátok a régi ösvényekről, melyik legyen az *igaz út* és azon járjatok, hogy a ti lelketeknek legyen nyugalma, — és ezt felelték: nem megyünk! Annak felette rendeltém ő közöttük órállókat, hogy vigyáznának a trombitaszóra, s ezt felelték: nem vigyázunk! (Jer. 6, 13, 14, 16, 17.) Mig — miként a szent város omladékain ülő reszkető agg siránkozik s éjjel-nappal omló könyhullatásai orczáján aláfolynak“ (Sir. 1. 2.); Ők is ok nélkül siránkoznak; mig az Istennek szent Jeruzsáleme, a Krisztus anyaszentegyháza romlott Babillonná sülyesztetett alá: addig akadnak tette kész, bátor *Nehemiások* is, a kik az üdve felől már-már kétségbeeső keresztyénvilág népe elé lépve lelkesítve így kiáltanak: „Ti magatok látjátok, mely nagy nyavalyában vagyunk, mert Jeruzsálem elpusztult és annak kapui tüzzel-vassal megégették; jertek építsük meg Jeruzsálem kőfalait, hogy ne legyünk ezután meggyalázottak!“ (Nehem. 2. 17.).

És az Istennek Jeruzsáleme „új kőfalakkal, új

templomokkal“ épülni kezd. Az építők egyik kezükkel falakat emelnek, a másikkal rombolni kész, makacs ellenséget űznek!.. Az új Jeruzsálem alapköveit lerakta a reformáció; az épület azóta folyton emeltetik, de csodálatos! maig sincs az teljesen befejezve; nem hirdetjük róla, hogy végleg és örök-időkre bevezett mestermű volna!... Ma is annak építésére gyűltünk össze; késő unokáink is építeni fogják, mert ezt kívánja ezen csodálatos műnek természete, s jaj lesz azon nemzedéknek, mely nem fog találni építeni, javítani valót, hogy képes legyen azáltal saját otthonának tekinteni azt!

A minden keresztyén népet magába foglalni hivatott hatalmas alkotmánynak építőmesterei szeretett hazánkban is lelkes munkához fogtak, s egymástól kisebb-nagyobb mértékben eltérő styl szerint építeni kezdtek. Ez építésnek általános történetét, melynek magyar hazánkban, fájdalom, nagyon sok szomorú, vérrel írott lapja is van, melyet mindjárt kezdetben: 1523-ban és 1525-ben a magyar Corpus-Juris II-ik Lajos alatt kelt részének V. Decretum 54. articulusa és a VII. Decretum 4. articulusában lefektetett tilalmak kísértettek meg kemény szavakkal örökre betiltani, s melynek a *Kollonics*- és *Szelepcsényi*-féle szereplések idejében legalsó fundamentumköve is majdnem kidobott, miután azon *Nehemiások*, kik egyik kezükkel építettek s a másikkal védelmeztek lelkük szabad meggyőződésének bátor vallásáért, idegen gályákon testi szolgaságnak rablánczai közé bilincseltek: most nem célom részletezni, mert nem a multak véres árnyai felidézésére, s nem a korszellemet megérteni s átérezni nem képes egyes hatalmasok szabadság- és jogtíró eljárása által ütött sebek sajgása miatt keseregni gyűltünk ma ide, hanem győzelmet és diadalmat hirdetni, melyet az igaz eszme ül vaksággal megvert ellenségei elbukása felett, s melyet mindig biztosít, hiven küzdő és végig kitartó harczosai jutalma gyanánt. — Csak szűkebb országrészünkre nézve említek meg annyit — annak örök dicsőségére — hogy itt, mint fenyőekkel borított hegyeinek éltető szabad levegőjét: úgy vallásának szívet boldogító s lelket tápláló igazságait is szabadon, erőszakolás, vagy tilalmazás nélkül élvezhette és vallhatta már kezdettől fogva bárki is!

És hogy ez így volt s így lehetett: az első sorban és legnagyobb részben épen a *Torda városában* küzdő és építő *Nehemiások* tiszteletreméltó csoportjai elfogulatlanságának, keresztyéni türelemmel teljes szívének és szabad szellemmel telt lelkének köszönhető! Lássuk hát ezeket a tiszteletreméltó csoportokat egy pár egymásután következő képben, melyet maguk rajzolának.

E végből csak egyszerűen sorozatba állítom a Tordán tartott gyűléseknek idevonatkozó, fontosabb vallásügyi határozatait, melyek közül a legnevezetesebbek az 1545, 1548, 1552, 1553, 1557, 1558, 1563, 1564, 1566, 1568, 1569, s az 1573-ik esztendőben hozattak. — Lássunk tehát e sorozatból egy néhány jellemzőbb és kiválóbb vallásügyi döntést!

Az 1545. Szentgyörgy napjára *Izabella* királynő által összehívott gyűlés általánosságban azt mondja ki, hogy: „jövőre senki se merjen újítást tenni, magaviseletével s élelmi módjával a városokon kívül másokat senki meg ne botránkoztasson és a barátokat, vagy más egyházi férfiakat vallásos kötelességük gyakorlatában ne akadályozza és ne háborgassa.“

(Folytatása következik.)

Főtiszteletű dr. Bartók György püspök ur ömeltősága egyhávizsgálati körutja a görgényi egyházmegyében.

Hatásában messze időkre terjedő s eredményeiben nemzedékekre megújító erejű, áldásos munkát végzett f. é. aug. 22-től aug. 27-ig főt. püspök urunk ömeltősága, a midőn görgényi egyházmegyénk, Mezőségi azon részét, mely a mult évi egyházkerületi határozat értelmében a sajói egyházmegyéhez fog csatoltni, szeretetteljes magas látogatásával kitüntette.

Főtiszteletű püspök urunk aug. 22-én reggel indult el Kolozsvárról nt. Kenessey Béla egyházker. főjegyző, theol. igazgató és Nagy Károly theol. tanár, mint az egyházker. közügyigazgató helyettesítőjével ezen utra, mely főt. püspök urunk s benne reform. anyaszentegyházunknak diadalutja, apostoli járása volt azon exponált vidéken, mely egyházunk s hazánk jávára, — ép mert veszélyes helyen fekszik, — különös s figyelmes gondoskodást igényel.

A látogatáson s egyhávizsgálaton kívül ezen ut czélja volt még püspök urunknak felavatni azon három ujonnan épült templomot is, mely Radnótfáján a Maros melletti élénk egyházi életű községben s Mezőkereden és Mezőörményben ezen Mezőségi, nemzetiségek közé ékelő szigeteken, anyaszentegyházunk s magyarságunk világitó oszlopai gyanánt emelkednek.

Aug. 22-én d. e. 10 órára ért a püspök urunkat és kíséretét átutaztában hozó vonat Marosvásárhelyre, hol is az állomásra a marosvásárhelyi kollegiumunk tanári kara s a ref. lelkészek mentek ki üdvözölni ömeltőságát s kívánni áldást utjának munkáira. — A kísérethez csatlakozott itt a marosvásárhelyi két lelkész Tótfalusi József és Biró András is.

A főtiszteletű urat hozó vonat Sáromberkén ért egyházmegyénk határára, hol id. Éltető Albert egyházmegyei főgondnok és ifj. Kiss Lajos főjegyző várták s a vonatra felülven üdvözölték ömeltőságát egyházmegyénk határánál.

A tulajdonképeni diszfogadás Gernyeszegen volt, hol ömeltősága kíséretével leszállt a vonatról az egyházmegyei esperes és egyháza megvizsgálására, hogy onnan indulva kezdje meg egyházmegyénkben áldásos főpásztori működését s a generalis vizitáció fontos munkáját.

Gernyeszegen megérkezve a kis állomásnál diszes fogadó közönség várta püspök urunkat. Ott volt Marostorda vármegye képviselőjében a szabadságon levő alispán helyett a főjegyző s két főszolgabíró, Csekme lelkész s az egyházközség kicsinye, nagyja, a községi tűzoltóság stb. stb. Püspök urunkat a vármegye részéről Erössdy Sándor várm. főjegyző üdvözölte egyházunk s hazánk erősítésére induló szép munkájában.

Majd a főszolgabíró szives szavai következtek, melyekre a Püspök ur válaszában kifejtette, hogy munkálva a nép valláserkölcsei haladását, az egyház a legnemesebb munkatársa az államnak s hogy annak támogatását a jövőben is kiérdemelje, arra rá fog szolgálni a jövőben is. Egyház és állam így lesznek a nemzeti élet s általános emberi fejlődés munkálásában segélytársak. Az éljenzések csillapultával hosszú kocsí sor vitte a vendégeket a községbe, elől az ifju gróf Teleki Géza által vezetett bandériummal, hol a püspök ur és kísérete a gróf Teleki Géza örökösök kastélyában szállt meg, a legkedvesebb háziasszony vendégszeretetéét élvezve. Az egykori gróf Teleki Gézáné szül. Bethlen Margit grófnő rendkívül nagy szivességgel és előzékenységgel fogadta vendégeit s tiszteletükre 40 teritékes ebédet adott, melyre hivatalosak voltak a fogadásra összesereglett előkelőségek. Ebéd után istentisztelet volt a templomban, hol Kenessey Béla főjegyző predikált Idvezítőnk eme szavairól: «Jöjjetek én hozzám, kik megfáradtatok . . . stb.» végül pedig a püspök ur mondott gyönyörű záró-imát

és áldást. Istentisztelet után a gróf Teleki család nagy egyházi alapítványokat tett tagjai sirjainak megkoszorúása következett, hol maga a püspök ur mondta a megemlékezésnek megható szavait. A kegyelet adóinak lerovása után megvizsgáltatott a gernyeszegi egyház és az esperesi iroda, hol mindenek a legnagyobb rendben találtattak, melyért nem is maradt adós azelis meréssel a püspök ur a presbyteriumnak és esperesnek. Különösen az egyházmegye adminisztrációjának központja az esperesi iroda kapta meg az elismerést, mely ha sok tekintetben saját csapáson jár, ezzel is csak azt mutatja, hogy gondolkozó fő és gondoskodó sziv munkál és fáradhatatlan kéz dolgozik ott nem közönséges munkát. A vizsgálat végeztével a püspök ur és kísérete látogatásokat tett, először a szomszédos Sáromberkén a Teleki család senioránál gróf Teleki Sámuel ónagyméltóságánál, majd Sárpatokon Teleki Károly és József grófoknál, hol a legnagyobb előzékenységgel fogadtattak. Estve Csekme Ferencz esperes adott vacsorát a püspök ur tiszteletére, hol a szeretetreméltó uj háziasszony mutatta meg, hogy méltó társa a buzgó esperesnek.

Másnap kora reggel azzal a jóleső érzéssel távozott a püspök ur, hogy a hol a gróf Telekiek egyházunk világi gondozói és támogatói, s a hol oly asszony szive neveli a Teleki-család ifju sarjait mint Telekiné Bethlen Margit grófné, s oly esperes vezet mint Csekme Ferencz: ott egyházunk jövője felől a legszebb reményekkel lehetünk.

(Folyt. köv.)

Lelkészek adója.

Sokszor esik szó minden vonalon a lelkészek különböző adóiról. És az ellátás is különböző. Igen körültekintő és kitünő jeles, gyakorlati irányu Dr. Baltazár Dezső h.-szoboszlói kartársunk czikke a „Magyar Szó“ egyik számában. Irányadóul és az egyöntetű eljárás kedvéért szivesen közöljük le, hogy minden lelkészársunknak hozzáférhetővé tegyük.

Több oldalról s az ország minden részéről kerestek fel kollégáim egyes kérdésekkel a lelkészek adója iránt. A kérdezők meg méltóztatnak engedni, ha nem külön-külön levélben, hanem mint egyik kollégám írja, „közös jó lapunkban,“ a „Magyar Szó“-ban adom meg mindannyiuknak a feleletet. Hogy eddig késtem, annak épen az az oka, mint annak, hogy külön levelek írására nem érek rá: t. i. sok a dolgom.

Előrebocsátom, hogy az adó helyesbitése, leírása és visszafizetése tárgyában keletkezett beadványok és mellékleteik bélyegmentesek; tehát a költségtől félni nem kell, mert az nem megy többre, mint a mennyibe a papir, tinta, pennakopás és a portó (ex-lexben még ez az utóbbi sincs) kerül.

Legtöbb lelkésznek az a panasza, hogy a földjövedelem után IV. osztályu kereseti adóval rovatott meg; ez történt velem is. Ebben a sérelmes ügyben illetékes hivatalbeli szakember megkérdezése után a következő szövegű beadványt adtam a Pénzügyigazgatóságához:

Kivül:

Tekintetes M. kir. Pénzügyigazgatóságához
Debreczen.

Kérvénye

B. D. ev. ref. lelkész, hajduszoboszlói lakosnak, a reá illetéktelenül 1901., 1902., 1903. évben kivetett IV. oszt. kereseti adótöbblet törlése iránt.

Belül:

Tekintetes

M. kir. Pénzügyigazgatóság!

Az 1875. évi XXIX. t.-cikk 4. §-a szerint a gazdaságilag használt földterület földadó tárgyát képezi

s így a földadót a föld tényleges birtokosa tartozik fizetni, az egyes hitközségek által a lelkészeknek hasonlóképpen átengedett föld jövedelmét a földadón kívül még IV. oszt. kereseti adóval megróni nem lehet. — A törvénynek ezen rendelkezésére támaszkodva a nagyméltóságú m. kir. közigazgatási bíróság hozzá felterjesztett panasz folytán 1902. évi április hó 28-án tartott ülésében 1785/1902. P. sz. a. hozott „Itéletében“ ugyanezt határozatilag ki is mondta, de kimondta ezt már az 1900. évi márczius hó 2-án hozott 17,499/98. P. sz. a. „Itélet“-ében is.

Daczára a fentebb elmondottaknak, én reám 1901. évre 4043 kor. 71 fillér összjövedelem. 1902-ik évre 4104 kor. 30 fill. összjöv. 1903-ik évre 4100 korona 35 fill. összjövedelem után vettették ki a IV-ik oszt. ker. adó: mert a tekintetes m. kir. Pénzügyigazgatóság a törvény fenti rendelkezését nem tartotta szem előtt. Ugyanis a fentebb részletezett összjövedelmekhez hozzászámított az ev. ref. egyház által nekem hasonlóképpen átengedett föld évi 200 koronát tevő jövedelme is; holott ezen ingatlan földadóját maga az egyház már fizeti; IV oszt. kereseti adóval tehát meg nem terhelt. Én ugyan bevallottam mindig ezen 200 koronát, mert ezt kötelességem bevallani; de a tek. Igazgatóságnak ezen összegeket az évenkénti összjövedelmekből le kellett volna számítani; vagyis: 1901-ik évre 3843 kor. 71 fill. 1902. évre 3904 kor. 30 fill. 1903. évre 3900 k. 35 fillér adóalap után kellett volna a 74 korona IV. oszt. kereseti adót és nőm után nem 4—4, hanem csak a 74 koronának megfelelő 2—2 koronát kiróni.

Ugyanezért azzal a kérelemmel fordulok a tekint. m. kir. Pénzügyigazgatósághoz, hogy 1901-ik évről 6 kor., 1902. évről 8 kor. és 1903. évről is 8 koronát, vagyis összesen 22 korona IV. oszt. kereseti adót 6 kor. 30 fillér általános jövedelmi pótdadót és 66 fill. országos betegápolási pótdadót leírni, s erről engem értesíteni méltóztassék.

Jövőre nézve pedig kérem a föld jövedelmeiül bevallandó összeget az adóalapból leszámítani.

Ezek után vagyok és maradok H. Sz. stb.

*

A számítás megkönnyítése végett nem lesz felesleges a IV. oszt. kereseti adó skáláját ide iktatni:

200 korona után 2 korona; 400 k. u. 4 kor.; 600 k. u. 6 k.; 800 k. u. 8 k.; 1000 k. u. 10 k.; 1200 k. u. 14 k.; 1400 k. u. 18 k.; 1600 k. u. 22 k.; 1800 k. u. 26 k.; 2000 k. u. 30 k.; 2200 k. u. 34 k.; 2400 k. u. 38 k.; 2600 k. u. 42 k.; 2800 k. u. 46 k.; 3000 k. u. 50 k.; 3200 k. u. 56 k.; 3400 k. u. 62 k.; 3600 k. u. 68 k.; 3800 k. u. 74 k.; 4000 k. u. 80 k.; 4200 k. u. 86 k.; 4400 k. u. 92 korona sat.

A kereseti adó IV. osztályába tartozó adózók családtagjai (a 16-ik évet betöltötték) kereseti adó fejében fizetnek: 2—2 koronát, ha a családfő az előző évben 80 koronánál több egyenes adót nem fizetett; 4—4 koronát, ha 80 koronánál többet fizetett.

Általános jövedelmi pótdadó fejében fizetendő a IV oszt. kereseti adó alá eső illetményekből eredő jövedelem után a folyó évre kivetett állami egyenes adónak és földtehermentesítési járuléknak 35 százaléka.

Az egyenes adótartozás összegének helyesbítését, illetőleg leírását és visszafizetését a fél bélyegmentes kérvényére a pénzügyigazgatóság rendeli el, melynek határozatát a közigazgatási bizottsághoz lehet *feleltesíteni*; utolsó fórum a közigazgatási bírósághoz benyújtandó *panasz*nak van helye.

A pénzügyigazgatóság határozata ellen a felelbeszés ugyancsak a pénzügyigazgatóságnál adandó be, a közigazgatási bizottsághoz czimezve és pedig a határozat kézbesítésétől számított 15 nap alatt.

A közigazgatási bizottság határozata elleni panasz

a közigazgatási bírósághoz czimezve, a sérelmes határozat kézbesítésétől számított 15 nap alatt.

Megjegyzendő, hogy az alap-kérvény a pénzügyigazgatósághoz benyújtható bármikor s benne visszamenőleg 3 évi sérelem megkorrigáltatását lehet kérni, mert az adó visszafizetése iránti igény 3 év alatt évül el.

Természetes, hogy az illetéktelenül kivetett és beszűdött IV. osztályu kereseti adó, minden járuléka (megyei, orsz. betegápolási sat. adó) szintén illetéktelen lévén, a visszafizetés iránti igény ezekre nézve is fennáll.

A községi adó alól az 1886. évi XXII. törv.-czik 138. §-a szerint azon javadalmakra nézve, a melyeket az illető egyházközségben visel, lelkészi hivataluk után élveznek, a lelkészek fel vannak mentve. (A vármegyei törvényhatósági járadék alól nem.)

Megtörténik sok helyen, rajtam is megtörtént, hogy II. osztályu kereseti adóval is megrótt a bölcs fináncz komisszió; holott a kereseti adó ezen nem alá csak azok tartoznak, a kik a) föld- és házbirtokosok, b) tőkekamat- és járadékadóval vannak megróva. Az egyházi föld, lelkészlak pedig ennek alapjául nem szolgálhat, csak a saját föld és házbirtok. Ha valami hasonló sérelem esett, járjon ugyanugy el és pedig kérvényben, mint a hogy fentebb leírtam.

A kik a sikertelenség feltevése miatt a lépéstől haboznának, azok bátorítására megjegyzem, hogy több esetet tudok, a mikor végigmenve az appellation fórumokon, a lépéseket siker koronázta. Hanem az valószínű, hogy mindnyájunkkal végigjáratták a lépcsőfokokat, mert a fináncz-rendszer szívóssága sokkal erősebb sok esetben, mint a törvény tisztelete.

H.-Szoboszló.

Dr. Baltázár Dezső,
ref. lelkész.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

Urvacsora kehely nélkül. Ezuttal nem dogmatikus döntésről van szó, hanem hygienikus óvatosságról. Természetesen protestáns gyülekezetek aggodalmairól, miket a közös kehelyhez való járulás keltet. *Amerika*, az újítások uttörője, vezetett ebben is. Nehány évvel ezelőtt sok egyházban a kelyhek számának szaporítása mellett döntöttek, sőt néhol épen „egyéni kelyheket“ hoztak használatba. — Most pedig *Angliában* a *bradfordi* congregationalis gyülekezet került ez elé a hygienikus scrupulus elé s döntése bizony elég radikális, de különösebb sok kelyhű társánál is, mert ezentul az Urvacsorát egyszerűen — *sub una* — kehely nélkül óhajtja venni. Forrásunk megjegyzi, hogy a gyülekezet köztudata már rég hive ez újításnak, hogy sokan régóta csak a kenyeret vették s hogy 200 egyháztag közül alig 3 szavazott a kehely ellen, mikor az ajánlat gyűlés elé került. Történt pedig ez ennek az évnek elején.

A kritika nem is késett soká. *Christian World* „a pápás gyakorlathoz való visszatérésnek“ nevezte. A gyülekezet lelkésze ellenben nemcsak az ilyen vádakot utasítja vissza, de egyenesen az őskeresztény szokáshoz való visszatérés érvében talál megnyugvást. A kath. egyházban — erre hivatkozik — a pap maga élvezi a kelyhet, de a népét eltiltja. A bradfordi gyülekezetben pedig nincsen „pap“ s azért nincs különbség az Urvacsora bevételében. De meg a gyülekezet döntése önkéntes elhatározás volt; a kath. egyházban a kehely elvonása a papok önkénye. Hanem sokkal inkább *ős ker. praxis* ez, a mi előbb fejlődik ki, mint a *római praxis*; hivatkozik e kifejezésekre: „Foglalatosak valának... a kenyérnek megszegésében (Ap. Csel. 2. 42.);... házanként a kenyeret megszegék (u. ott 46. v.); Troasban is Pál a kenyér megszegésére gyűjti őket egybe (Csel. 20. 7.).

Érveinek súlyát azonban a gyülekezet kényszerhelyzetének felmutatása adja. Elmondja, hogy új egyháztagok csak azalatt a feltétel alatt léptek a gyülekezetbe, ha a kehelyhez nem kényszerítettnek. „A fertőzéstől való aggo-

dalom elnyomja az ünnep belső értékét." Ki a kehely veszélyességén tépelődik, nem tudja figyelmét az Urvacsona vallásos igazságára és jelentőségére fordítani. "Világosan beláttuk, hogy ilyen dolgok megsemmisítik az Urvacsona ünnepét, azt az ünnepet, mely szent és építő, míg nem az anyagi dolgokra helyezük a súlyt s míg egyetértünk abban, hogy ez anyagi dolgokat csak addig kell használnunk, míg segítenek a szellemi valóságokat közelebb hozni hozzánk. A külön egyéni kelyhet nem vettük be a vele járó kényelmetlenség és zavarok miatt, mik az ünnepet nagyon alászállították volna. Meg vagyunk győződve, hogy mint az első idők keresztyénei, mi is igazi Urvacsona-ünnepet (communio) ülnék a kehely nélkül is. Kehely nélkül is, uti exemplum docet, de végleges megnyugtatás kedvéért még egy bibliai helylyel talán tisztázni kellene a viszonyt: az I. Kor. 11. 23-mal?"

Stöcker a jezsuita-törvény mellett. A nevezetes törv. cikk törlése vagy megtartása körül már rég folyó vitákban most Stöcker, az evangélikumi szabadság elve alapján a törvény ellen, vagyis a jezsuiták körül vont korlátok ellen emeli fel szavát. Régi megggőződése — ugymond — hogy az egyház teljes szabadsága az egyedül helyes és praktikus rendszer a ker. államokra nézve, különösen pedig Németországon, s kész örömmel felruházná e szabadsággal az ev. egyház mellett a többieket is, s hiveik személyi szabadságát minden hátsó gondolat nélkül elismerné. Még egy más oka is van e felfogásnak. „Kivételes törvények, tapasztalat szerint, inkább erősítik azok hatalmát s erejét, kikre rá vannak vetve. — A socialista törvény mérhetetlenül erősítette a socializmust, a kulturharcz a centrumot.“ Nem érti azért, mi haszna volna a protestantizmusnak ebből a jezsuiták szabad mozgását korlátozó törvényből. Megtartásáért kifejtett küzdelem kétségessé teszi a protestantizmus belső erejét. Ugy látszik, hogy sokan nem tesznek különbséget a jezsuiták elleni küzdelem vallási és politikai mozzanatai közt. A vallási harc önként érthető, természetes; de politikai fegyverek nem válnak becsületére. S még aztán, szüksége van bizony a németiségnek arra a 20 milliónál több katolikusra, a nemzeti erősülés, erkölcsi egészség érdekében épen úgy, mint a szocialis megújulás céljaira. „A most égő harc, a mely alapján tárgytalan, ebben a tekintetben csak árthat, nem használható.“

„Tárgytalan,“ véli Stöcker: hogy tárgytalan, vagyis hogy apró tiszúrások bosszantásai s vallási és politikai merényletek jól előkészített meglepetései még hiányoznak épen Németországon, ez talán mégis épen ennek a jezsuita-törvénynek csendes haszna. Mi is ismerjük az ev. szabadság nagy elvét, a kivételes törvények hatását is, — de fájdalom, azt is, hogy szükség lehet, hatásuk elégtelensége daczára is, az ilyen törvényekre. Németországnak talán lehet büszkén hivatkozni az ő erős ev. bástyájára: erősen hisszük, hogy legelső őrök közt ott van ez a kicsi törvény is. Mi is tudjuk, hogy politikai csel fogások aljas mesteresség minden szellemi versenyben, ha a verseny több is már, mint vetélkedés; de Stöcker igen magasra becsüli ellenfelünket s igen kevésre büneit. Törvényeink pártatlansága — igazán jobb nem is beszélni róla; azt hisszük, pártatlan lehet a törvény, ha mindenekfelett az ellenség kizárása a hivatása. Ez a türelmetlenség nem türelenség, sem nem gyűlölet; nem elvtagadás, csak önmegtartás. Inkább nélkülözünk 20 milliót is, ha az a 20 millió nem velünk van, de ellenünk.

Az angol házassági jog új fejezete készül a parlamentben, mely a sógornóval köthető házasságnak már igen régóta szőnyegen forgó kérdését fogja megoldani. — Másodszori olvasása után, mely az alsóházban ezuttal 17-ikször történt, elfogadták, s így az állandó törvénybizottság elé került, a mi már haladás az eddigi tárgyalásokhoz képest. A lakosság minden eszközzel a javaslat elfogadtatásán törekszik. Így csak a birminghami kerületből is 75 ezer asszony peticionált a törvény érdekében, hivatkozva arra a nagy jelentőségre, melylyel a törvény a szegény osztályra s az erkölcsökre, különösen a gyermekekére, hatni fog. Megint mások hivatkoztak a javaslat érdekében arra az ellenmondásra, hogy a gyarmatokban törvényesnek ismerik el az ilyen házasságot, az anyaországban pedig hallani se akarnak róla. Ilyen körülmények között igazán kíváncsian lehet várni e változatos sorsu javaslat eldőlését, mely három generáció óta sok védőt és támadót állított már sorompóba.

A freiburgi apologetikus intézet (Schweiz) 4000 és 2000 francos díjat tűzött ki az 1870. óta megjelent *egyházellenes*

eszmék systematikus és kritikai összeállítására, a theologia, ethika és bölcsészet mezőiről, nemkülönben egy a kor legfőbb kérdéseit tárgyaló moraltheologiai kézi-könyvre, mind a kettő apologetikus célra. — Az Index, ugy látszik, nem elég, meg talán akaratlan reklám-csinálásából sincs sok haszon. Ebből az új „kritikai systemából“ azonban nem egy fejezetet láttatlanba is ki tudnánk találni, az új egyházminták szájaize szerint.

Tankó Béla.

TÁRCZA.

Bolyai János elismerése.

Joggal irhattuk volna a czim helyett: *Bolyai János diadalutja*-t is, mert valóban annak lehet nevezni a világ összes matematikus tudósai előtt kivivott. De maradjunk csak a szerény elismerés mellett, mert így sem lesz kisebb a Bolyai dicsősége és érdeme.

Az alábbiakban vázolni akarjuk azt az utat, a mint Bolyai János, a lángeszű matematikus, a félreismeret, elfeledett, a világgal meghasonlott boldogtalan ember születésének 100 éves fordulójára idejére általános ünneplés és tisztelet tárgya lett.

*

Mikor *Bolyai János*nak világhírű „Appendix“ czimű munkája megjelent a szintén világhírű „Tentamen“ I. kötetéhez csatolva, annak az „Appendix“-nek a jelentőségét legfennebb két ember lett volna hivatva megítélni. Az egyik *Bolyai Farkas*, a János atya, marosvásárhelyi ref. kollegiumi tanár, a másik *Gauss C. F.* göttingai tanár, nagyírű matematikus tudós, Bolyai Farkasnak deakkori barátja.

Bolyai Farkas azonban az ő saját szerény jelleménél fogva is, de másrészt mint apa is tartózkodott attól, hogy az „Appendix“ értékét és jelentőségét bővebben fejtegetse. Azért csak általános formában azt a rövid megjegyzést teszi arra, hogy „A szerző kiváló éles ésszel fogván a dologhoz, minden esettől független igazgeometriát alkotott.“

Mindkét Bolyai azonban *Gauss* véleményét óhajította hallani az új geometriáról. De *Gauss* egy levelében, mely 1832. márczius 6-ról kelt, azt válaszolja Bolyai Farkasnak, hogy „fiadnak munkáját nem szabad dicsérnem de nem tehetek másképp. Ezt dicsérni annyit jelentene, mint magamat dicsérni, mert a mű egész tartalma, az ut, melyen fiad halad, az eredmény, melyhez eljut, majdnem minden tekintetben összevág saját 30—35 éven át folytatott elmélkedéseimmel. Az első vélemény tehát, mely illetékes helyről, idegen tudóstól érkezett, a legnagyobb mértékben kedvezőtlen volt. Bolyai János ezt soha nem is tudta megbocsátani *Gauss*nak. Az ebből származó keserűségét még fokozta a további tapasztalás. Bolyai János munkájának megjelenése után figyelemmel kísérte e matematikai tudomány haladását, de az ő munkájáról említett sehol sem talál, míg ugyanazon idő alatt sokan nagy dícséretet szólnak *Lobacsewsky* M. kázáni oroszországi tudósnek hasonló tárgy munkájáról. *Gauss*nak ez idő alatt németországi tudós barátaihoz intézett leveleiben említve vannak a feltűnő jelenségek a geometria terén; megdicséri a *Lobacsewsky* képzetes geometriáját, *Schweikart* astral geometriáját, de egy szóval sem említi *Bolyai János* „Appendix“-ét.

És míg *Lobacsewsky*nek 1826-ban kiadott munkája a külföldön közkezen forgott, tárgyalták, addig a magyar tudósok könyvei, a „Tentamen“, az „Appendix“ elfeledve, eltemetve, majdnem egy félszázadon át a végső megsemmisülés sorsának voltak kitéve a hazában is, külföldön is.

És mint a magyar tudományban és művészetben rendszerint történni szokott, most is a mentő gondolat, a mentő kéz külföldről érkezett. A sors úgy intézte, hogy egy német tudós, *Baltzer Richard* tanár, 1866-ban „Elemente der Mathematik“ czimű munkájának II. kiadásában az „Appendix“-re irányozta a figyelmet, mint egy ritka éleselméjű matematikus alkotására.

A *Baltzer* figyelmeztetésére *Hoüel* J. bordeauxi tanár

* Auctor rem singulari acumine aggressus geometriam ab omni catu absolutam posuit.

már 1867-ben bővebb adatokat kér a két Bolyai felől Schmidt Ferencz budapesti építész-mérnöktől. És mondhatjuk, hogy ez időponton kezdve a Bolyai János neve és munkája állandóan irodalmi megbeszélés és megvitatás tárgyát képezi.

Már 1868-ban jelenik meg az említett Schmidt Ferencz építész mérnöktől „Aus dem Leben zweier ungarischer Mathematiker, Johann und Wolfgang Bolyai von Bolya” című életrajzi dolgozat a *Grunerts* „Archiv für Mathematik” 48-ik kötetében. Ugyanezen 1868-ik évben adta ki *Hoüel* J. az „Appendix”-et és a két Bolyai életrajzát francia nyelven Bordeauxban.

Miután már a német és francia tudósok behatóbban kezdenek foglalkozni a Bolyaiakkal, a magyar tudós körök is kezdenek érdeklődni a tárgy iránt. — Br. Eötvös József az akkori vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter a két Bolyai hátrahagyott iratait a marosvásárhelyi ev. ref. kollegiumtól a Magyar Tud. Akadémia számára fölkérte még 1868-ban. Ugyanebben az évben jelent meg Nápolyban az „Appendix” olasz fordítása Battaglini G.-tól és *Angelo Forti* fordításában a két Bolyai életrajza Rómában.

1872-ben *Frischauf* J. gráci egyetemi tanár dolgozta át az „Appendix”-et német nyelven.

1884-ben *Szily Kálmán* a Magyar Tud. Akadémia főtitkára a Magyar Akadémiai Értesítőben leírta Bolyai Farkas életét és részleteket mondott el Bolyai János életéből is. Ugyanebben az évben (1884.) elhatározta a Tud. Akadémia a „Tentamen” új kiadását.

1886—1896-ban *Koncz József* tanár a marosvásárhelyi ev. ref. kollegium történetében adta ki Bolyai Farkas életrajzát.

1891-ben jelent meg *Halsted Bruce György*-től az „Appendix” angol fordításának I. kiadása Austinban (Texas, Északamerikai Egyesült államok).

1896-ban „Appendix”-nek *Halsted*-féle fordítása IV-ik kiadásban jelent meg Austinban.

1897-ben jelenik meg Budapesten *Schmidt Ferencz* és *Suták József* közös kidolgozásában Bolyai János „Appendix”-ének magyar fordítása felvilágosító jegyzetekkel, életrajzi és bibliografiai magyarázatokkal, mely a magyar irodalomban azon időpontig a legjelentősebb munka Bolyai Jánosról.

Ugyanezen évben (1897.) jelent meg *Bedőházi János* marosvásárhelyi tanárnak „A Két Bolyai” című munkája (1—454 lap) Marosvásárhelyt.

Az itt bemutatott irodalomtörténeti vázlat szerint az „Appendix” Bolyai János munkájának el van ismerve ugyan, de hogy az abban bemutatott új tudomány is Bolyai Jánosnak eredeti találmánya, hosszas időn át csak mi voltunk a felől meggyőződve.

A külföldiek, az idegenek hosszú ideig bizonytalanságban voltak, sőt velünk ellentétben hajlandók voltak az érdemet másnak lefoglalni, a feltalálás dicsőségét másra ruházní.

Alkalmat adott erre egyfelől az a körülmény, hogy Lobacsewsky már 1826-ban, tehát az „Appendix” megjelenése előtt hat évvel kiadta ugyan ilyen tárgyú munkáját. Nem volt nehéz tehát az oroszoknak úgy tüntetni fel a dolgot, hogy az új geometria feltalálója Lobacsewsky és nem Bolyai János. Gaussnak már fennebb ismertetett hideg és kedvezőtlen válasza után föltehetjük, hogy ő a Bolyai János találmányáról, ha nyilatkozott, másoknak is olyan értelemben nyilatkozott, mint Bolyai Farkasnak, hogy t. i. a mi abban új, az tulajdonképp az ő régen megalkotott tudománya s nem a Bolyai János találmánya. — Annak pedig sehol semmi nyoma, hogy Bolyai János érdemét valahol elismerte volna. Sőt akadtak német tudósok, a kik megrovás és hibáztatásként mondták el Bolyairól, hogy ebben a kérdésben nem vallotta magát egyenesen a Gauss tanítványának vagy követőjének, mintha Gauss vezette volna őtet az új eszmékre.

Még 1866-ban is, mikor *Baltzer Richard* a német tudósvilág figyelmét az „Appendix”-re irányozta, csak azt lehetett megállapítani, hogy Bolyainak ez a munkája 1832-ben megjelent, de az új geometriára nézve a Bolyai János prioritását és önállóságát igazolni ebből még nem lehetett. Végre a múlt évszáz 80-as éveiben megszűnik e felett a bizonytalanság, a vetélkedés.

Ekkor történik, hogy *Schmidt Ferencz*, a már többször említett építész mérnök, aki a Bolyaiak érdemének elismerésében oly sokat fáradozott, a Magyar Tud. Akadémiától engedélyt nyert a Bolyai Farkas ott levő munkáinak és hátrahagyott iratainak átnézésére. Ezen átvizsgálás alkalmával találta meg Schmidt az atya levél csomagjában Bolyai Jánosnak Temesvárról 1823. november 3-án az atyjához intézett levelét, mely megállapítja azt a pontos határidőt, melyben *Bolyai János a Nem-Euklides-féle geometriát megteremtette*.

E levél első részében Bolyai János a Newton-féle binomium tantétel bizonyításával foglalkozik s csak a végén tér át az új geometria eszméjére, így szólván:

„A feltételem már áll, hogy mihelyt rendbe szedem s elkészítem s mód lesz, a parallelákról egy munkát adok ki; ebbe a pillanatba nincs kitalálva, de az az út, melyen mentem csak nem bizonyosan ígérte a cél elérését, ha az egyébaránt lehetséges; nincs meg, de olyan felséges dolgokat hoztam ki, hogy magam elbámultam s örökös kár volna elveszni; ha meg látja Édes Apám, megismeri; most többet nem szólhatok, csak annyit: hogy *semmiből egy új világot teremtettem stb.*”

Mielőtt e levél tartalma latin fordításban s az eredetinek facsimilije a Kolozsvári Tud. Egyetem tanári kara által Bolyai János születésének 100 éves jubileuma alkalmából „Joannis Bolyai in Memoriam” cím alatt Kolozsvárt 1903-ban kiadott emlékmű után a tudós testületek és férfiakhoz eljutott volna, többek közt két külföldi tudós nemcsak megismerkedett e fontos levél tartalmával, hanem nyíltan ki is fejezte azt a nézetét és meggyőződését, hogy az új geometria megalkotásában Bolyai János mindenkivel szemben teljesen önállólag járt el, a gondolat, a kidolgozás teljesen az ő eredeti találmánya.

E két tudós közül egyik *Stäckel* Pál kieli egyetemi tanár. A tudomány szeretete és Bolyaiak matematikai nagy sikerei arra birták *Stäckel*-t, hogy 1899-ben télvíz idején utra kél a Balti tenger partjáról, Marosvásárhelyre jön s végrehajtja azt a rég várt munkát, hogy Bolyai Jánosnak kéziratban maradt műveit *egy hivatásos matematikus áttanulmányozza*. E látogatás nem maradt siker és eredmény nélkül. *Stäckel* a következő egy pár év alatt Bolyainak *négy kiadatlan matematikai értekezését* ismertette meg nemcsak a német tudományos körökkel, hanem *Kürschak József* budapesti műegyetemi tanár közreműködésével a magyar közönséggel is. Ugyancsak *Stäckel* Pál adja ki 1901-ben „A Nem-Euklidikus geometria története Bolyai János hátrahagyott irataiban” című nagyobb tanulmányt német és magyar nyelven. Ebben maga *Stäckel* következőleg nyilatkozik: „Mint főeredmény annak a ténynek megállapítása emelhető ki, hogy *Bolyai J. abszolút geometriáját önállóan fedezte fel és dolgozta ki*.”

A másik külföldi tudós *Halsted Bruce György* előbb Austini egyetemi tanár Északamerikában, Texas államban, most az „American Association for the Advancement of Science” egyik elnöke a matematikai és astronomiai osztályban a Marylandi Annapolis városban.

(Vége következik).

IRODALOM.

Értesítés. Tisztelettel értesítem lelkészársaimat, hogy népiskolai valláskönyvecskéimet „Rövid egyháztörténet”-tel egészítettem ki és együttesen megrendelhetők a zágoni ref. lelkészi hivatalnál következő árak mellett: „Rövid egyháztört.” és függelékül „Ref. hitünk főbb pontjai” 40 fill.; „Új-szöv. Szent-tört.” 40 fill.; „Ó-szöv. Szent-tört.” 40 fill.; „Kis tanulóknak hit-és ért. tana.” 25 fill.; utóbbihoz „Vezérkönyv” 40 fill. 10 koronáig postadíj is fizetendő a megrendelő által. 10 koronán felüli megrendelés bérmentve teljesítetik. 20 koronán felüli megrendelésnél bérmentve küldés és 5 százalék engedmény. Kivánatra a könyvek egy hónapi határidőre, utólagos fizetés mellett is küldetnek. Zágon, 1903. augusztus 20-án. Bodor János.

Egyetemes ref. anyaszentegyházunk egyetemes szükségét lát vallási tankönyvekben. Tanterveink új beosztást rendelkeznek, az új könyvek pedig lassan készülnek. Pl. erdélyi átdolgozásának nehéz munkája.

Bodor János egy kis szegletkövet hoz most megjelent „Rövid keresztény egyháztörténelmé”-vel reménységbe szilárd épületünkhöz. Kis nyolczadrétben körülbelül 40 oldalon adja elé tömött, világos és tiszta népies nyelvvel felöltött anyagát. Felerészben az egyetemes keresztény egyháztörténelmet, felerészben pedig a reformáció történetét találjuk; a reformáció történetének jobbik felerészét magyar ref. anyaszentegyházunk történetei foglalják. Záradékol a „Függelék”-ben VI. szakaszban tárgyalja református hitünk főbb pontjait. I. Istenről. II. Az ember bűnössége és a váltáság. III. Az isteni kegyelem és a hit. IV. Keresztény egyház. V. Kegyelmi eszközök. VI. A halál és a halálon túli élet.

Alsófoku vallásoktatásunkban rég tátongó hézagot pótol ez a kis könyvecske. Nélkülözhetetlen a czimben jelzett helyeken, a népiskolák VI. o. és az ismétlő iskolákban.

De a czimen kívül még sok más helyen, a hol hasonló helyen, hasonló iránynyal törekszünk. Okvetetlen bevezetendőnek ajánlom és tartom pl. az alsófoku polgári és kereskedelmi iskolák utolsó osztályába, a tanonciskolákba, az ipari szakiskolákba, gazdasági iskolákba és igen alkalmas, kitűnő vezérfonal konfirmációi oktatásunk befejezésére.

Sajnálom, hogy az idő sürgős volta az iskolák megnyitására több időt és helyet nem enged nekem a későn vett könyvecske részletesebb ismertetésére. Azonban tudom, hogy akármelyik vallásoktató kartársam kezébe veszi és iskolájába bevezeti: halálával lesz szorgalmas és jó nyomokon járó szerzőnk iránt.

Egy óhajomásom és ajánlatom lenne a rövid ismertetés kapcsán szerzőhöz és többi kartársaimhoz is, ha e könyvecskeket használják, kötéssenek néhány tiszta lapot a végére és arra írják, azután irassák tanítványaikkal akármily röviden, dióhéjban, tulajdon egyházközségük történetét, iskolájuk történetével együtt. Továbbá papjaiknak, tanítóiknak, gondnokainak és az egyházférfiaknak neveit, ha életrajzaik tán hiányosak lennének. Első tekintetre csekélységnek látszik, sőt tán szokatlan is, de már (a ki próbálta volna) eddig is jótékony hatásnak bizonyult ez a helyi érdekű kioktatás. Sok édes bötélék újul meg és bizony-bizony nem haszontalanul, ez emlékeknek megújítása és megörökítése által.

Kolozsvár, 1903. szept. 1.

Irsay.

KÜLÖNFÉLÉK.

Templomszentelés Drágban. Dr. Bartók György püspökünk a múlt vasárnap szentelte fel a múlt számunkban közlött program szerint a drági ref. templomot, melyet a mint említettük, özv. báró Wesselényi Istvánné szül. Rhédey Stefánia grófnő és veje gróf Bethlen Ödön ottani nagybirtokos és kolozsvári kollegiumunk főgondnoka buzgalma emelt ottani hiveink számára. D. e. 9 órakor érkezett a Püspök ur Nagy Károly theol. tanár kíséretében Drágba, hol a község határán Biró Sándor lelkész üdvözölte meleg szavakkal. — Innen a Püspök ur a gróf gyönyörű négyes fogatán vonult be a községbe, mely ez alkalomra ünnepi díszöltött s a kastélyban szállt meg, hol a grófi család tagjain kívül a vidék összesereglett intelligentiája várta és fogadta. Rövid villás-reggeli után a templomba vonult a közönség. A templom szemben a kastély bejárájával egy kis emelkedésen három ut sarkán emelkedik s plánirozott nagy kertjét szép fehérre festett izléses kerítés környezi. Az épület, mely a gróf nemes izlését dicséri, részeiben is és egészében is oly nemes benyomást tesz, hogy valósággal az ily kisebb templomok mintájául szolgálhatna. Remek kis tornyos rézfödéllel van ellátva, ablakai szines üvegből. Kathedrálja, mely a régi templomban is állt, egyike a legszebbeknek. A takarót Bethlen Stefánia grófnő készítette finom izléssel, rajta e himzessel: „Valaki az én beszédemet megtartja, soha halált nem lát.” (János 8. 51.) — Az ünnepély a közlött program szerint folyt le. Kettős ünnep volt, mert nemcsak a külső ház építésének, de a lelki ház nevedésének is örömnappja volt ez, mert ez alkalommal konfirmáltatott a gróf két ifjabb fia: Bethlen Ferencz és György. Pap István esperes buzgó imája után a kettős alkalomhoz mért egyházi beszédet Nagy Károly theol. tanár tartotta Luk. 14. 23. alapján, fejtegetve, hogy nekünk mindnyájunknak, mint az Ur szolgáltnak úgy a nyilvános közélet országutjain, mint a magánélet ösvényein kényszeritenünk kell mindeneket, hitvallói készségünkkel, intéssel, buzditással, a szeretet cselekedeteivel és példánk hatásával arra, hogy az Isten kegyelme vendégségében részt vegyenek és bételjék az Ur háza, az Isten országa. A Püspök ur felszentelő gyönyörű imája után Tunyogi egyh. m. jegyző

esketett majd Kovács Ödön drági beszolgáló lelkész kérdezte ki a konfirmándusokat, kik egészen meglepték a gyülekezetet szép készültségükkel. Urvacsora osztás után, melyet Biró Sándor és Csürös József osztottak, az előbbi szép ágendája után a konfirmáltakat Bartók püspök ur áldotta meg s ajánlta hatalmas beszéd kíséretében a gyülekezetnek s kötötte nekik szívére azokat a köteleességeket, melyeket nagy nevük s ker. elhivatásuk reájok rá a nemzet és egyház szolgálata tekintetében. A lélekemelő ünnepély után a gróf látta szívesen ebédre a vendégeket, hol lelkes köszöntőkkel ünnepelték a napot, mely a grófi családnak s egyházunknak egyaránt nagy napja volt. Délután 5 órakor egy szép nap emlékével azon reménnyel távoztak mindenek, hogy vajha mindkét külsőleg újra megépült ott az Isten háza, megépülhetne ismét — mint régen volt — az önálló gyülekezet is, vagy egyelőre egy magyar iskola ref. lévitával. Adja Isten, hogy ez is megépüljön. S meg lesz, ha az Isten megtartja nekünk továbbra is e buzgóságban és áldozatkészségben példás nemes családot. Tartsa meg és virágoztassa!!!

A gyulafehérvári „Közművelődés”. Ismertettük már azt a higgadt, tapintatos magatartást, melyet Sándor József a magyar közjog és a törvényes vallás-egyenlőség alapján az elhunyt római pápa parlamenti condoleálása alkalmából tanusított. Sándor József jogszerű és igazságos eljárásáért megtámadta őt névszerint a néppárti „Alkotmány” s ennek alapján a gyulafehérvári klerikalitás „Közművelődés”. A „Közművelődés” hogy felekezeti elfogultságában és türelmetlenségében Sándor Józsefnek ártson, meggyanusította őt a múlt év tunsádi székegy-kongresszuson való eljárásáért, melylyel Sándor József pártatlanságát és részrehajlatlanságát akarta lerontani. — Sándor József az „Ellenzék” f. évi 188. számában a gyanusítást fényesen visszaverte s ezzel kiütötte a fegyvert a „Közművelődés” kezéből. A „Közművelődés” most beismerés helyett azt írja, hogy ő sem tagadta, (?) mikép Sándor József „ügyrendszert” járt el, csak „sejtetésül” (milyen ártatlan!) hozta fel a mit felhozott s egyben ügytünteti fel a Sándor József jogos védelmét, mintha a kongresszusi érdemeivel dicsekednék. Valóban szép méltányosság és nagy igazságérzet ez a megtámadottal szemben, méltó a laphoz, a mely mint egyházi közlöny, a keresztényen szeretetet és igazságérzetet képviseli. De fontosabb ennél az, hogy a lezáfolt lap annál inkább nekirugaszkozik s most már minden konkrét adat és bizonyítás nélkül úgy igyekszik feltüntetni Sándor Józsefet, hogy neki úgy választókerületében mint társadalmi állásában, azok előtt, a kik nekik felülnek, ártson. Hát erre az eljárásra nem lehet egyéb megjegyzésünk, mint az, hogy az ily hadakozási módban az anarchisták még nagyobb mesterek; de megnyugtathatja Sándor Józsefet az a tudat, hogy „az Ur ismeri az igazak útját” (Zsolt. 1., 6. Káldi) s hogy végül is igaz marad a francia hirmondás, mely szerint: „A rágalom olyan mint a templomi körmenet, mindig oda tér vissza, a honnan kiindult!”

HIVATALOS RÉSZ.

907—1903. sz.

PÁLYÁZAT.

Az erd. ev. ref. egyházkerületben a kolozs-kalotai egyházmegyébe kebelezett mákói egyházközség papi állására pályázat nyitattik.

Javadalom: Szép lakás, kerttel, gazdasági épületekkel. Fizetés: a miniszteri megállapítást véve alapul, az egyházközség részéről 1023 kor. 50 fill., amelyből készpénz 281 kor. 44 fill. A 8 és fél hold kanonika portio haszonbéri értéke 68 kor. 71 fill. A többi a hivataltól bejövő rozs, törökbuza és fakepe értéke. E fizetéshez járul 1600 kor. kiegészítésig 578 kor. kongrua.

Köteleessége a lelkésznek a szokásos papi teendőök végzése és az állami iskolában a vallásitanítás, amiért külön tiszteletdíjban részesül.

Pályázati határidő szept. 25. Folyamodványok nt. Deési Gyula esperes aához küldendő Gyaluba.

Dr. Bartók György,
püspök.

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő. NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az év. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Papi pálya — papi hivatás.

Az iskolai év elején nekünk, mint egyházi lapnak kell, hogy egy pár szavunk legyen egyházunk legközvetlenebb tanuló ifjúságához — a papnövendékekhez.

Több mint 10 éven keresztül a papi pályára jött ifjúság száma ijesztő mérvben megapadt volt nálunk, úgy, hogy egyházaink egy részét már-már nem tudtuk ellátni lelkipásztorokkal; a miből komoly veszedelem fenyegette nemcsak a tisztán egyházi és hitélet érdekeit, hanem — főleg minálunk Erdélyben — a magyar nemzeti élet érdekeit is. — Azóta azonban, hogy a megélhetési viszonyok a papi pályán is — az utóbbi évek reformjai alapján — kedvezőbbé lettek, újra emelkedni kezdett a papi pályára jövő ifjak száma; az idén pedig intézetünknel a theológiára beiratkozott ifjak száma 115-ben oly magasra emelkedett, a milyen nem volt 50 év óta. Mindenesetre örvendetes jelenség ez még abban az esetben is, ha — a mint sokan állítják — egy jó részük nem annyira hivatásból, mint a megélhetés eszközeinek biztosítására szánta magát a papi pályára. Mert hiszen, bizony sok igaz van abban, hogy a mi körülményeink között, egy érettségi vizsgálatot tett ifjútól a tudatos hivatottság érzetét bármely pályára is, komolyan alig lehet várni. Hiszen ő a pályákat igazán belső értékük szerint még alig ismeri és alig képes megítélni. Előtte a pályák inkább csak a maguk külsőségeikben állanak s legfennebb külső nyilvánulásaikban gyakorolnak vonzást s igazában csak a már választott pályára való előkészület során nyílik alkalmuk mélyebben bepillantani pályájuk természetébe s az azzal járó hivatás megismerésébe. Ezért oly fontos — képzésük.

E tekintetben állanak óriási feladatok és nagy felelősség alatt azok, kik valamely pályára előkészítenek. Mert igazán az ő feladatok megismertetni, megszerettetni és lelkes-

dést kelteni az ifjakban pályájuk iránt s ezzel felébreszteni és kifejteni bennük hivatottságuk érzetét.

S ha minden pályára nézve fontos ez: sokszorosan fontos a papi pályára nézve. Itt igazán nemcsak tanítani, hanem nevelni kell, sőt a tanítást is teljesen a nevelés, a papi jellem képzésének szolgálatába kell állítani. Egyházkerületünk, midőn óriási áldozattal internátust tart fenn papnövendékei számára: ezt bizonyára nem csak azért teszi, hogy képzésük anyagi akadályain könnyítsen, hanem főleg azon magasabb szempont által vezetettve, hogy állandóan nevelőhatások alatt állhassanak.

E tekintetben fakultásunk sokra hivatott vezetés alatt áll s eddigi sikereit bizonyára még fokozottabban fogja növelni és növelhetni most és ezután, mikor — katonai nyelven szólva — nagyobb s e közt bizonyára jobb „anyag“ is áll rendelkezésére. E tekintetben kerületünk a legjobb reménységgel lehet.

De viszont az ifjúságnak is meg kell értenie, — s különösen nem szabad magát megtévesztetni engednie — a tekintetben, hogy neki a fakultáson nemcsak taníttatni, de neveltetnie kell s hogy ez nagy különbséget jelent fakultásunk és az egyetem között.

A papi pályának mindjobban előtérbe nyomulnak a sociális feladatai. A papot ma már a közélet és társadalom minden rétegében úgy tekintik, mint akinek nagy hivatása, fontos feladata van a sociális bajok orvoslásában. Helyesen. Csakhogy nagyon tévednek azok, akik a papnak e téren való működését a társadalom gazdasági kérdéseiben és akciójában való részvételébe kívánják helyezni. Neki nem a szocializmus tüneteit, hanem gyökerét kell orvosolnia — a lelkekben. Ők a lelkek orvosának, a Krisztusnak szolgálói s így az ő Mesterük munkájában kell foglalatzkodniok. A lelkeket kell betölteniök az élő Istenben való hittel és az ő világrendjében való bizalommal, melyből folynak a keresztyén erények úgy az

egyéniek, mint a társadalmiak. Az evangéliumi keresztyén élet- és világnézettel kell megismertetniök és kibékíteniök az embereket s hirdetni és megmutatni saját személyükben, hogy ennek valósulásában találja meg az egyén is a maga boldogságát, a közélet is a maga egészségét.

Erre kell előkészíteniök magukat komoly tanulmányok és egyéni jellemüknek megfelelő kiképzése által. Már a maguk kis társadalmában olyan elvek szerint kell élniök, a mely a maga rendjét nem a törvény szigorán és a hatalom kényszerén építi fel, hanem evangélium tüdő, megbocsátó, segítő szeretet elvén. A hol a tisztességet és megbecsültetést a szorgalmas és becsületes munka, a nemes férfi jellem, az egymás terhet hordozni kész jóindulat s a törvény szellemét követő és érvényesíteni kész érzület adja meg; a hol vezetőket és vezetettek szülői és gyermeki bizodalom kapcsolja össze.

Nem lehet jó pap az, a ki nem volt jó theologus. Öntudatos papi működés csak biztos elveken épülhet. A ki a vallás pszichológiai természetével nem ismerős: hogyan képezzen az vallásos egyéniségeket? Ki a keresztyénség lényegét, váltságát, üdvét nem ismeri, nem éli: hogyan vezessen az másokat a Krisztushoz? Ki nem ivott az életnek forrásából: hogy üditse fel a szomjuhozó lelkeket? A ki nem lesz képes felismerni azt, hogy e világnak minden kincsénél drágább s becsebb a lélek: hogyan fogja végezni az majd egyszer a minden munkánál fontosabb nehezebb munkát: lelkeket menteni meg a sülyedés örvényéből, halászni ki a bűn és tévelygések fertőjéből, tartani meg az Urnak s általa az emberi és nemzeti társadalomnak?

Pedig ez a papnak mindennél szebb hivatása. E hivatást pedig a nép közt nem teljesítheti más, csak az, ki abban a szegény, anyriak által megvetett nép fiában is felismeri, meglátja az Istennek drága lelkét s azt megtartani, emelni igyekszik. A népelet gondozásában a legnemesebb, de a legnagyobb türelmet, önfeláldozást, lemondást kívánó munkakör — a papé. De leggyönyörösebb is, ha az illető emelt szemekkel e célra néz. — Minden apró siker ezer örömet, új munkakedvet, fokozódó lelkesedést ad és ad bizonynyal, mert azt adta a munka jutalmául az Ur, hogy mennél hiveségebb volt: annál mélyebb és igazabb sikere, eredménye is.

Az Ur adja e hűséget tanároknak és tanulóknak az előkészület munkájában s akkor majd áldását adja az élet nagy munkájára is, mely a nemzetmentés s Isten országa építésében református papságunkra vár.

Paulus.

Torda szerepe a reformációban.

(Irta — és „az erdélyi ev. ref. egyházkerületi értekezlet“-nek Tordán 1903. július hó 1-én tartott diszülésén felolvasta — : Jancsó Sándor, nagyenyedi lelkész, okl. theol. tanár.)

(Folytatás.)

Ez a határozat egyenesen a róm. kath. egyházat s annak papjait akarja oltalmazni; mert *Martinuzzi* éles eszével átlátta, hogy mikor a *Hontér* nagy feltűnést keltő „libellus reformationis“-át a fehérvári vallásügyi bizottság kárhóztatás helyett védelmezte; mikor Szeben és Brassó már a lutheri reformáció mellett nyilatkoztak, s ezáltal a szászöld reformációja már befejezettnek volt tekinthető, nem tanácsos erőszakos eszközökhöz nyulni annyival is inkább, mert épen ez az országgyűlés volt hivatva bizonyos országos köz- és magánjogi zavarok megszüntetésére. A kath. vallás oltalmazásának gondolata domborodik ki a vallásügyi határozatok következő záradékából is: „Mindhogy pedig akadtak olyanok, kik a katolikusok vallásos érzetét sértették, jelesen a három *Barcsay* testvér, *Farkas*, *György* és *Miklós* — a fészületet vízbe dobták, ezek intő például vizsgálat alá vétettek, meghagyatván a helytartó főpapnak, hogy a törvény értelmében megbüntesse őket.“

És daczára a kálvinizmus rohamos emelkedésének, melynek munkálásában *Kálmáncsehi* mellett épen egyik tordai lelképásztornak: *Fodor Bálint*nak volt nagy és fontos szerepe, s daczára Heltai reformátori iratok terjesztő nyomdaja fokozott működésének, ép' ily kevésse gondolható az épen akkor tájt hűtlen sáfarkodás erős gyanujába keveredett „barát“ vallásüldözésre az 1548. május havában tartott országgyűlésen, mely megalégszik csupán annak kimondásával, hogy: „ujítás többé ne történjék, maradjon minden abban az állapotban, mint azt a rendek két év előtt elrendelék, s végre a hitszónokok székhelyiségeikről más helyre ne mehessenek papolni.“

A *Báthori Endre* ujon kinevezett vajda által 1552. május 22-ére összehívott s a *Castaldo* vezetése alatt megtartott népes országgyűlés az evangélikusok és katolikusok egyenlő vallásszabadságát mondja ki és biztosítja, mikor XV. és XVIII. cikkelyében a következő határozatot hozza: „Továbbá a karok és rendek a vallásra nézve egyhangulag határozták, hogy a mint az előbbi egyetemes gyűlésen rendszabályok hozattak arra, hogy az evangélikus rész pártfogói a kath. rész ellenében semmit tenni ne igyekezzenek, valamint ezek se törekedjenek arra, hogy a másik résznek valamiben prejudikáljanak, vagy azt méltatlanul bántalmazzák; sőt inkább egyik a másikat tisztelttel és szelidséggel illesse“ — „Végre mindazoknak, kik e világból elköltöznek, szabad legyen bármely egyházban vagy klastromban kívánnak, maguknak sirt választani, minden ellenmondás nélkül.“

1553-ban tartott országgyűlés szoros értelemben vett vallási ügyeket nem tárgyal, de általános szabadelvűségéről tesz tanubizonyságot az egyik új vajdának: *Kendy Ferencz*nek az országgyűlés által bevett hivatalos esküje, melyet feltartott ujakkal nem a „szentekre,“ nem a „lutheránusok üldözésére,“ hanem általánosságban „az igaz apostoli hit védelmére“ tesz le.

Általános szellemét tekintve nagy fontosságu az 1557-iki határozat, mely egyrészt *Novicampianus* Albert beterjesztett katolikus „Apológiájá“-nak, másrészt a *Petrovics* által pártolt kálvinizmus erőteljes terjedésének, s főképen a rendek emelkedett gondolkodásának befolyása alatt a katolikus, lutheránus, valamint ez alkalommal első ízben a kálvinista felekezetnek egyenlő szabadságot biztosít; mikor korának dicsőségére kimondja, hogy: „mindenki azt a hitet követheti, a melyet akar; régi vagy új szertar-

tásokkal, csakhogy az új hit követői ne bántalmazák a régi hit követőit.“

Igaz, hogy ennek a szép határozatnak nagy jelentőségét jó részben alászállítja az ugyanezen évben, június 13-án ugyancsak Tordán tartott *zsinat*, mely Bolti Sebestyén, Hebler Mátyás, Dávid Ferencz, Heltai Gáspár és Alesius Dénes erős lutheránus izü befolyására a Kálmáncsehi betegsége miatt Szegedi Lajos által gyengén védett kálvinista tanok követőit, mint *sakramentárius* eretnekeket kárhóztatja, s a véleményezésre *Melanchtonnak* is megküldött hitvallásban elítéli; nemkülönben az 1558-ik év márczius és április havában tartott s jó részben Melanchton válaszában hatása alatt álló országgyűlés lutheránus rendjeinek ezen kijelentése: „minthogy ő felsége már megengedé, hogy szabad legyen akár pápista, akár lutheránus vallást követni, erre most is megadja az engedélyt. De a sakramentáriusok felekezete eltiltatik s a witembergi egyháznak, Melanchtonnak sajátkezü iratában kifejtett ítélete szerint, eltörrendőnek véleményeztetik.“

Ép ily kevésbé egyeztethető össze az erdélyi s különösen a tordai országgyűlések uralkodó szellemével az 1566-ban Tordán tartott országgyűlés szűkeklü végzése is, melyen valamelyik türelmetlen lelkü prot. udvari papja befolyására János Zsigmond fejedelem, „hivatkozással arra, hogy már birodalmában az evangéliumnak világossága Istennek jóvoltából felgerjedett“. . „a pápai tudományhoz és emberi szerzésekhöz ragaszkodó személyzet országából a 10-ik cikk végzésével — mindenünnen kitiltja — mivel kívánja, hogy a hamis tudomány és tévelygések az anyaszentegyházból kitisztittassanak...“

De az ilyen fajta szigorú, türelmetlen szellemü törvények sohasem hajtottak végre, mert azok fogantatására az akkori erdélyi országos politikai viszonyok nem voltak alkalmasak; s a Tordán tartott összes gyűlések szabad szellemével szemben csupán csak ezek is voltak a dissonáns hangok, s ezek is csak az egyik vagy másik fél részéről mesterségesen felkeltett türelmetlenségből származó aberrációknak tekinthetők, mi látható abból is, hogy már három évvel *előbb*, az 1563-ik évi tordai részleges országgyűlés a *székely protestánsok és katólikusok* között fennforgó vizályt oly módon oldja meg, melyhez hasonló eljárást az egyháztörténelem se az előző, se a következő időkből felmutatni nem képes, midőn ismételve azt, hogy Erdélyben „minden felekezet szabadon gyakorolhatja a maga vallását és szabadon választhatja papját,“ — elvégezi, hogy „azokon a helyeken a hol csak *egy* templom van, mig abban az egyik felekezet papja istentiszteletet tart, addig a másik várakozzék s csak a predikáció elvégzése után menjen be a másik fél, s akkor is szabadon szónokolhassan és szolgálthassa ki a szentségeket!“

A két protestáns felekezet különválása után pedig, az 1564-ben tartott tordai gyűlés, a magyar kálvinista püspökké választott *Dávid Ferencz* és nyíltan a kálvinizmus felé hajló *János Zsigmond* befolyására a *kálvinizmust* teljesen egyenrangúvá teszi a *lutherizmus*sal, mikor kimondja, hogy: „mind a lutheránusok, mind a kálvinisták teljes vallásszabadságot élvezzenek, ugy azonban, hogy egyik felekezet papja se erőszakolhassa hitét az egyházközönségre, ha ez vele ellenkező értelmet vall, s mindenik a saját hitén levő papot tarthasson!“

Ezzel Erdélyben a három felekezet szabad vallás-gyakorlata végleg szentesítve van!

Korszakalkotóvá azonban az 1568-ik évi határozat vált!.. Ez a krisztusi szellemtől, szelidségtől és szeretettől átlengett igazi keresztyén vallásügyi döntés a kicsiny Erdélyt egyszerre a reformáció vezérállamává emeli, mely, mint „hegyen épült“ város, mint az általános türelem mintaképe, fényt szór és áldott

szeretetet hinteget az elfogultságnak még folyton tartó éjszakájában mindenfelé!

Pedig a türelmetlenségre ismét új alkalom nyílt volna épen ebben az időben! Az eddig recipiált *három* felekezet mellett már is egy negyedik kezd utat törni magának, az: *unitárius*.

Ekkor, 1568. január elejére ül össze Tordán a János Zsigmond által összehívott nevezetes országgyűlés, mely az llyéshez hasonló tüzelkü *Melius* hajthatatlanságára és az u. n. „háromságtagadókkal“ szemben nyilvánult rabiesére mintegy felelet gyanánt ezt a keletkezési korát messze megelőző vallásügyi törvényt hozza meg: „Urunk ő felsége, miképen ennekelőtte való gyűlésibe országával az religio dologáról végezött, azonképen mostan és ez jelenvaló gyűlésben azont erősíti, tudniillik, hogy midőn helyökön az predikátorok az evangéliumot predikálják, hirdessék, *kiki az ő értelme szerint*, — és a község, ha venni akarja, jó, ha nem penig, senki kényszerítéssel ne kényszerítse, az ő lelke azon meg nem nyugodván, de oly predikátort tarthasson, az kinek tanítása ő nekie tetszik. Ezért pedig senki a superintendensök közül, se egyebek az predikátorokat meg ne bánthassa, ne szidalmaztassék az religióért senki senkitől, az elébbi constitutiók szerint, és nem engedtetik ez senkinek, hogy senkit fogsággal, avagy helyéből való priválással fenyoegessen a tanításért, *mert a hit Istennek ajándéka, ez a hallásból lészön, mely hallás Istennek ígéje által vagyon...*“

(Vége következik.)

Főtiszteletü dr. Bartók György püspök ur őméltósága egyházvizsgálati körutja a görgényi egyházmegyében.

(Folytatás.)

Aug. 23-án reggel 8 órakor indult el főt. Püspök urunk őméltósága kíséretével Gernyeszegről a vendéglátó grófnő diszfogatain *Radnóthfája* felé kísérve számos kocsin menő érdeklődő és lelkész által. — A kocsisor élén a járás szolgabírája *Körössy György* haladt négyes fogatán, szolgálván előzékenyen s vezetvén őméltósága menetét egész végig, mig e járás területén járt.

Körtefájánál, hol főt. Püspök urunk csak átutazott, diszes diadalkapu alatt fogadta a templom előtt s üdvözölte községe s egyháza népének élén *id. Kiss Lajos* lelkész főpásztorunkat s kért áldást anyaszentegyházunk erősítésére szolgáló nemes munkájában.

Radnóthfájánál a község derekán az ékes diszkapunál *Brassay Miklós* körjegyző üdvözölte főt. Püspök urunkat e községbe érkezés alkalmából, hol is az új templomban, mely felavatásra vár, egy új oszlopa épült a ref. anyaszentegyháznak és magyar hazának. A papilakás előtt pedig az oda összegyűlt papság élén a helybeli lelkész *Gergely Lajos* kívánt áldást főpásztorunk munkájára. — Kilencz óra után vonult be a szépen felékesített templomba főt. Püspök urunk kíséretével az egyhalmegyei lelkészi kar élén, utána a radnóthfajai hívek, a szomszédközségekből összesereglett minden rendü és rangu nép, ugy, hogy a szép tágasnak tetsző templom szűknek bizonyult s a hívek jó része állva szorongott a padok között.

A templomavatási istentisztelet a gyülekezeti énekekkel vette kezdetét; *Csekme* esperes tartotta a felemelő hatású előimát, közének után *Kenessey* ehker. főjegyző mondotta *Ezekhiel* próféta 47. 1—5. alapján gyönyörű képeivel és szép hasonlatokkal pompázó, a sziveket megindító s a velőkig ható alkalmi beszédét. Ennek elhangzásával a 218. dics. elénekélése után főt. Püspök urunk őmélt. állott a szószékbe

elmondani felavató imádságát;... és a midőn szólani kezdett, midőn felszárnyalt dicséretet mondván az egek urának, buzgó imádságban: az arczokra ültek ki a szívek s a lélek a szemekben csillogott, az áhitat tüzevel gyújtván áldozatot a Mindenható Istennek a segedelemért, az erőért, mely megépíti az ő országát.

Azután Szász Márton m.-régeni lelkész keresztelt két kisededet; urvacsorai ágendát Lénárt József volt esperes, magyarói lelkész mondott s osztotta ki Nagy Károly theol. tanárral az Uriszent vacsorát a híveknek; a hívek után a jelenlevő 19 lelkész állta körül az Urasztalát, főt. Püspök urunk s Kenessey egyh. ker. főjegyző kezeiből részesült a Krisztus-szeretet vendégségében. Végül Gergely helybeli lelkész olvasta fel a templomépítés történetét s a hívek részvételének ismertetését e szép s erejüket majd meghaladó nagy munkában; az egész gyülekezet által feállva énekelt „Isten áld meg a magyart“ himnusz fejezte be a szép s a község és egész gyülekezet életében feledhetetlen ünnepet. Istentisztelet után a lelkészi lakáson főt. Püspök urunk a tisztelgő küldöttségeket fogadta: 1. görgényi ref. egyházmegye az esperes és id. Eltető Albert főgondnokkal élén; 2. helybeli gör. kath. lelkész és egyház előjáróságát; 3. Radnóthfája község képviselőtestületét; 4. a helybeli ref. presbyteriumot s végül 5 legékesebb és kedvesebb testületet: a görgényi ref. egyházmegye papnéinak jelenlevő diszes koszoruját az esperesné vezetése alatt. Csekme esperes a görgényi ehmegye nevében a következőleg üdvözölte a vizitációra menő Püspök urat.

A görgényi egyházmegye nevében és egyházainak képviselőiben azok előjárói: papok, tanítók, léviták mindnyájan; gondnokok presbyterek, királyi népség, szent papság mindannyian, kijöve az Urnak házából, a felszentelt hajlékból, megállunk az Ur házában első szolgálója, a templomszentelő főpásztor előtt, megállunk, nem azért, hogy emberek imádjunk, ezt kizárja a kálvinista anyaszentegyház tanítása, rendszere, lelke, szelleme, hanem megállunk azért, hogy kifejezzük tiszteletünket, szeretetünket, ragaszkodásunkat a mi főpásztorunk iránt.

Főt. és Mélt. Püspök Ur !

Egyházmegyénk határaiban, területén való körutazása alkalmával, vegyesen fog látni diszesen, ékesen felépült templomokat, égre mutató tornyokat, virágzó iskolákat s talán kevesebb helyen, de még is látni fog romokat, szegénységet, elhagyatottságot.

Előbbi helyeken vert ösvény vezet a cziinterém felé, jelezve, hogy ott az emberek a templomba, gyermekek az iskolába járnak, utóbbi helyeken kevés jele a templomjárók lábnyomának, mintegy negatív mutatójaként a hívek vallásos buzgóságának.

Az első felett tudom haladást kereső szíve örvendeni fog, de kérem, kérjük ne legyen szigorú bírónak az utóbbi helyeken sem; mert az sohasem felejtendő, hogy egyházkerületünk u. n. mezősegi része a legnehezebben védelmezhető positio, hol küzdenünk kell szegénységgel, uttalansággal, elhagyatottsággal, idegen felekezetek és nemzetiségek ellentőrekvéseivel.

Hála kálvinista anyaszentegyházunk szívósságának s a magyar hazafias alkotmányos élet előnyeinek, itt ott a romok épülőben, sőt imitt-amott újabb térfoglalás s ott is magyar templomok emelkedtek, hol azelőtt szó sem lehetett ilyenről.

Mindkét templom, például a melyet a radnótlájain kívül püspök ur felszentelni szándékozik, ilyen térfoglalás, egyházunk újabb alkotása.

Ugyanazért, hogy lássa a megvédelmezett bástyákat az épülőfélben levő romokat és az újabb Robinsonszerű hódításokat, igen jól tette Méltóságod,

hogy a vasut és országut mentén, irányát elhagyva, utját a gyalogösvényekre, a főpásztort, püspököt talán soha sem látott vidékek felé irányította, mert ha valahol, úgy igazán itt van szükség az orvosra, az orvosságra, az imádságra, az imádságra, püspöki megjelenésre, Isten kegyelmére.

És mi, akik Isten segedelmével régóta ezeken a mezőkön szántunk, vetünk, gyomlálunk, örömmel vesszük, ha eljő a gazda, megnézi a munkásokat, ha valyon a kijelölt pászmában kellőleg forgolódnak-e vagy alusznak a rest szolgák; eljő a gazda s megtekinti a kalászokat, esetleg meg is számlálja a kévéket, kalangyákat, nem is szólva az asztagokról, hej mert azok ritkán és oly kicsinyek, hogy inkább csak kalangya számba mennek szintén.

Főt. és Mélt. Püspök Ur !

Körutjára, szent munkájára Isten áldását, segedelmét kérve, görgényi egyházmegyénk területén felajánljuk házigazdai szivességünket, szeretetünket, szolgálatainkat.

Templomainkat, magánlakásunk ajtait, sziveinket megnyitjuk püspökünk előtt, hogy vigyen oda be s hagyjon is ott atyai szeretetét, főpásztori áldást.

Adja Isten, hogy azalatt a kevés idő alatt, míg szerencsénk lesz Méltóságodhoz találja jól magát közöttünk s kedves kísérelővel együtt vigyenek el majd tőlünk jó emléket.

Isten hozta! Isten áldja !

A közebed mintegy 40 résztvevővel a papi lakáson volt, hol is a nap örömeinek méltatása s főtiszt. Püspök urunk ünneplése körül hiány nem volt. — Azonban fél négy óraker már felbomlott az asztal, mert indulni kellett tovább; Csekme esperes stentori hangja osztotta a parancsokat; „Beresztelkére“ !! „Az első négyes fogaton a szolgabíró, a másodikon Püspök urunk őméltósága id. Eltető főgondnokkal, azután Kenessey Csekmével, Nagy Károly Kiss Lajossal, sat. sat.“ S a menet indult.

Radnóthfájáról Szászrégenen át Beresztelkére tartott őmlga s kísérete. Beresztelke község határszélén diszes s nagy 30 lovasból álló bandérium rugtatott főt. Püspök urunk és az elől menő szolgabíró négyes fogata közé s pazar zászlódisszel ékesítve robogtak a község szélén felállított diadalkapuiig, hol is a kocsiút két oldalára felállva bocsátotta a főt. Püspök ur kocsiját ép a diadalkapu alá, hol is a község jegyzője fogadta üdvözlő beszéddel őméltóságát, ki nek felelete s a jelenlevő sokaság éljenzése után a banderiumtól vezetve vonult be a hosszú kocsisorból álló menet a vendéglátó *ö. v. báró Bánffy Zoltánné*, szül. Teleki Erzsébet palotája elé, ki is két fiával a lépcső-terrászon fogadta főt. Püspök urunk őméltóságát szíves vendégszeretettel, s egyházunk iránt mindig tanusított meleg érdeklődésének összes kifejezésével. Rövid pihenő s átöltözés után mindnyájan a grófnő őméltósága s főt. Püspök urunk vezetése után istentiszteletre indultunk s a gyönyörűen parkirozott diszes templomkerítés előtt *Jánossi Béla* lelkész fogadta Püspök urunk őméltóságát a tőle megszokott igen-igen szép s hasonlatokban bővelkedő üdvözlő beszéddel; a minek elhangzása s őmélt. felelete után, vezetése alatt mentünk be az azután zsufozásig megtelt, magában is igen szép s a Bánffy család régóta éreztetett egyházas jóindulatának jeleitől gazdag s most is szépen felékesített templomba. Elhelyezkedés után felhangzott a gyülekezet szép karéneke, melyen meglátszott, érzett a gondos s évek óta mivelt karéneklésben való művészetre törekvés. — Imádságot mondott s egyházi beszédet tartott Nagy Károly theol. tanár II. Kor. 5. 19. alapján szépen, ékesen, a figyelmet lebilincselően, szívet, lelket magával ragadóan. Utó imát s Isten áldásáért fohászoló könyörgést főt. Püspök urunk őméltósága

mondott oly felemelő hatással, hogy az arcukon ragyogott és a szemekben csillogott a léleknek ereje, mely bátorságot, reménységet nyert. — Az „Isten áld meg a magyart...” szép karéneke fejezte be a magasztos istentiszteletet. Istentisztelet végezte után az egész templomi gyülekezet gyalog vonult ki a közeli temetőbe, hol a ref. egyházi dalkar szép éneke után Püspök urunk megkoszorozta a báró Bánffy családnak sirboltjában eltemetett kegyes egyházi alapítók sirját, gyönyörű beszédében hangsúlyozván azon nagy szolgálatokat, melyeket hazarészünk ezen családjai mindenkor tettek anyaszentegyházunk és hazánk javára, erősítésére, s melyet tenni most még buzgóbb kötelességüknek tartják, a mint most is látszik ez egyház és kulturális intézményein s a család mostani fejének báró Bánffy Zoltánné szül. Teleki Erzsébet grófnő ömlgának ezen intézmények iránt tanusított állandó s hovatovább fokozódó jóindulatában; — úgy hogy kiérzett e kegyeletes ünnepélyből, miszerint az a már megboldogultak emlékének megújítása mellett, a megboldogultak egyházas jóindulatában szintoly gazdag élő utódnak, a kegyes grófnőnek is szól.

A temetőből visszajöve megtekintette ömlga az egyház szép és gazdag új intézményeit: az egyház által épített s most már államnak átadott diszes, nagy s szép berendezésű új iskolát, az egyház új óvodáját, mely szép stílusban lévén tartva, legszebb épülete a községnek, a csak most befejezett új s palotaszerű kántori lakást s végül Rona Afistért a traktus legszebb s gyönyörű szőlőültetvényekkel s diszfákkal parkirozott parochiáját. Ezen szép s diszes épületek, melyek mind majd ujak, élénk bizonyoságot tesznek egyfelől a szerény lelkész öntudatos, buzgó munkájáról, a kinek egyházas, erejüköt majd felül muló áldozatkészségükről, másfelől a mlgos grófnő s a br. Bánffy család kegyes jóindulatáról, mindig fokozódó bőkezűségéről. — A parochián főt. Püspök urunk, Kenessey egyh. ker. főjegyző s Nagy Károly a gen. dir. helyettese, Csekme esperes és ifj. Kiss Lajos egyhm. főjegyző segédkezésével megtartották a generalis visitációt, melynek eredménye igazolta, hogy a künn látható szép és ékes intézményekkel összhangban van a tapasztalt rend s gondosság a javak kezelésében és az irodai ügykezelésben, a mely a főt. Püspök ur elnöklei alatt tartott presbyteri ülésben ki is jelentettek.

Este 8 órára volt vége a visitációnak, a mikorra főt. Püspök urunk s minden jelenlevő egyházi ember és kíséretéhez tartozó, vacsorára volt hivatalos a grófnő ömlgához, a hol pazar ellátásban s kitüntető sziveségben volt része Püspök urunk ömlgának s kíséretének s általa nekünk is. — A vacsora végezte felé Püspök urunk szép felköszöntő beszédben mondott köszönetet a kegyes grófnőnek szives vendégszereteteért; — az asztaltól felkelvén az élénk társalgók, a beresztelki ref. egyház dalkarának kedves esti éneke szakította meg, kicsalván az egész társaságot a szépen világított kertre néző verendára, hol is a kertben felállított dalkar szebbnél szebb karénekkal gyönyörködtette Szegedi Sándor tanító vezetése alatt a társaságot. 10¹/₂ órakor főt. Püspök urunk visszavonult s széteszlott a társaság, ki hazá s a kíséretéhez tartozók mintegy heten a kastélyban kijelölt vendégszobákba.

Augusztus 24-én reggel 8 órakor a kegyes grófnő asztalánál s előlülése mellett elfogyasztott reggeli után a szives vendéglátást megköszönve esperesünk szavára indulni kellett Kisfülpösre. — A szolgabíró vezetése mellett a grófnő diszfogatjai után hosszú kocsisor kísérte főt. Püspök urunkat Beresztelkén át a mintegy 4 kilométerre fekvő kicsiny kisfülpösi egyházba.

Kisfülpös határánál diszes lovasbandérium várt

főt. Püspök urunkra s a menet eleibe sorakozván, ennek vezetése mellett ért a kíséret a diszkapuhoz, hol is az egyház gondnoka fogadta Öméltóságát egyszerű, de szives szavakban üdvözölvén. — Innen a lelkész lakására hajtott a menet, hol a második zöld kapunál a lelkész fogadta s köszöntötte Püspök urunkat. Kis pihenés után a szépen kizöldágazott uton a templomba mentünk, melynek minden zúgát betöltötte a lelkes nép, melyhez még soha nem jött eddig püspök s mely sovárogtá a hivatást, az erőnek lelkét az ő illetett ajkairól, Isten igéjének reménységeiről. A templomban Kenessey gen. notárius ur imádkozott felemelően és prédikált igen-igen szépen az Apost. Cselek. IV. 20. alapján; utóimát s áldást kérő könyörgést főt. Püspök urunk mondott, felemelvén a lelkeket a mindeneket megáldó mennyei Atyához s biztatván a szíveket a Krisztusban ígért drága reménységekkel. Istentisztelet után a generalis visitáció tartatott meg a lelkészi lakáson.

Eközben azonpan már 12 óra lett, a vizsgálat is bevégeződött, Püspök urunk ömlgát már várta az ide elébe jött vendéglátó gazda gróf Teleki Arthur ömlga: indulni kellett a következő egyházba *Tancsra*.

Tancsra Püspök urunk ömlgát és kíséretét gróf Teleki Arthur ömlga diszfogatai vitték s egy jó órai ut után ismét Beresztelkén át érkezünk meg Tancs község határára, hol megint lovasbanderium várta a menetet; a község végén állított szép diadalkapu alatt a lelkész Dénes Gyula fogadta szép üdvözlő beszéddel főt. Püspök urunkat, melyre válaszolván örömeinek adott kifejezést s hálát adott Istennek, hogy e község magyarsága tisztán megmaradt, hogy magyar hazánk s anyaszentegyházunk diszére virágnak ez exponált helyen.

A menet innen a vendéglátó gróf ur kastélya elé hajtatott s oda szállottunk meg. Átöltözés után már házi gazdánk termeiben voltunk, hol is az ifju s szives udvariasságban, elkötelező jóindulatában házigazda grófunak méltó társa a bájos grófnő fogadta főt. Püspök urunkat s kíséretét és minket. — Nemsokára tárultak az ajtók; ebédhez ültünk. A fényes ebéd, a szives vendéglátás, a minden pillanatban tapasztalt kedves figyelem a házigazda gróf részéről, kinek kedves jósága meghódított; oly kellemessé tették ez ifju család körében való időzésünket, hogy midőn az ebéd végén Püspök urunk felköszöntőben emlékezett meg ezekről, mindnyájunk lelkében élt azon gondolat, minek Püspök urunk kifejezést adott, hogy e lelkes családot Isten sokáig éltesse ezen bőséges javakkal egyházunk hazánk javára.

Ebéd után házigazda grófunkkal együtt mentünk fel a papi házhoz a generalis visitáció megtartására, melynek folyamán a lelkész buzgó munkája midőn elismertetett, mindenütt meglátszott a pártfogoló, segítő kéz, mely az anyaszentegyházunk céljaitól áthatott lelkü ifju gróf által oly szeretettel nyújtatik ki egyházunk előmenetelére.

Vizsgálat után istentiszteletre mentünk a templomba, mely nagysága daczára, szorongásig tele volt lelkes néppel; itt Nagy Károly theol. tanár tartott buzgó ima után egyházi beszédet a 43. Zsolt. 3—4. v. alapján; — utóimát és áldást kérő könyörgést pedig főt. Püspök urunk: — mi pedig a templomi hallgató gyülekezet szivben, lélekben felüdülve s reménységeinkben megerősödvé oszlottunk szét Isten házából. Templomozás utánra megint a gróf ur hívott magához, hol a kerti szép parkban szolgáltattott fel uzsonnát a grófnő ömlga az ebédnél már tapasztalt szives szeretetreméltósággal. — Délután 5 óra után indult menetünk e körutban a leghosszasabban tartó utra, — itt már a tekei járás főszolgabírója Papp Zoltán ur szives kalauzolása mellett Nagyidára, hol éjszakára háló vendégül Dr. Dósa Endre Kolozsvármegye alispánja látta szives vendégszere-

tettel főtiszt, Püspök urunkat s kíséretét. Az ut hosszú volt; habár az alispán ur diszlogatai ugyancsak repítették magas vendégünket, mégis este 9 órára járt, mikor a nagyidai kastély befogadhatta a kifáradt utasokat.

Szives vendéglátás, jó vacsora és kényelmes szállás, pihenés üdítette fel azután a generalis visitáció tagjait Dósa alispán ur vendégszerető házában: úgy, hogy másnap idejében indulhattak megint tovább apostoli utjokra.

(Folyt. köv.)

TÁRCZA.

Bolyai János elismerése.

(Folytatás és vége.)

Halsted a mellett, hogy Bolyai Jánosnak „Appendix“-ét angolra fordítva kiadta s annak a könyvnek négyszer kiadott példányaival ismertette Bolyai János tudományát, még kilencz különböző cikkben és felolvasásban foglalkozott angol nyelven a két Bolyaival. Mind ebből látható, hogy Halsted mennyire tiszteli és becsüli a Bolyaiakat. A tudománynak és a tudomány képviselőinek nagyrabecsülése a legtisztább és legönzvetlenebb nyilatkozása lélek nemességének. Ennek adta tanujelét Hadsted B. G. akkor, midőn fáradságot és költséget nem tekintve, 1896-ban meglátogatja Magyarországot, a Bolyaiak hazáját, Kolozsvárt és Marosvásárhelyt, a hol a Bolyaiak éltek és működtek. Ugyanakkor utazott az oroszországi Kázánba, a Lobacsewszky lakóhelyének fölkeresésére.

Halsted irodalmi működése közben, a nem-euklides-éle geometria történeti fejlődésének tárgyalása alkalmával annak két feltalálója *Bolyai János* és *Lobacsewszky M.* képességeinek összehasonlítását sem kerülhette el. És ebben a kérdésben minden kételkedés nélkül Bolyainak adja az elsőséget: „Egy adott ponton keresztül párhuzamost vonni egy adott egyenes vonalhoz; egy hegyes szög egyik oldalára merőlegest vonni párhuzamosan a másik oldalhoz; a kört megszegesíteni — ezeket a rejtélyes feladatokat hiába keresné Lobacsewszky quart alaki két nagy kötetében. Bolyai János egész eleganciával mindezeknek gyors megoldását adja.“*

Halsted amerikai tudós az, a ki megismervén Bolyai Jánosnak 1823. november 3-ról atyjához irt levelét, azt *csodálatra méltó* okmánynak tekinti, s méltónak tartotta arra, hogy a „Science Absolute“ című könyve IV-ik kiadásának bevezetésében, mint egy rendkívüli fontos tudományos tüneményt szélesebb körben ismertesse.

Halsted e levél megismerése után nyíltan vallja és hirdeti, hogy az új Geometriának megteremtésében első helyen nem Lobacsewszky, nem Gauss említendő, hanem csakis Bolyai János, a magyar matematikus tudós, „a halhatatlan János, a világtörténetben a lángésznek a legtökéletesebb megtestesülése.“*

Ime, az igazság végre ki van derítve, el van ismervé és Bolyainak elégtételt szolgáltatott a tudomány.

Nem szabad azonban e fejtegetést bezárni a nélkül, hogy e tisztán tudományos kérdésnek hazánkra és nemzetünkre vonatkozását is meg ne említsük. Joggal rámutathatunk arra, hogy mint rendkívüli szellemi megnyilatkozás, mint az általános emberi tudás új irányának jelzője, a *Bolyai János* lángesze nemcsak abban válik az emberiségnek javára, hogy eddig nem ismert új tért nyit a szellemi munkásságnak. Nemcsak új eszmékkel gazdagítja az emberiség tudását, hanem közvetve anyagi segítséget

* Trough a given point so draw a parallel to a given straight; to draw to one side of an acute angle the perpendicular parallel to the other side; to square the circle — these problems would sound in vain in the two quarto volumes of Lobacsewszky.

Bolyai János gives solutions of them startling in their elegance. (Science N. S. vol. IX. pag. 817.)

* The immortal János, the most perfect case of genius in the world's history. (The American Mathemat. Montly 1901. VIII. p. 110.)

is nyújt a tudomány munkásainak. A Magyar Tudományos Akadémia, mint arra legilletékesebb testület a folyó év január 15-én Kolozsvárt megtartott Bolyai-jubileum alkalmával azt a határozatot tette közzé, hogy a *Bolyai János* tiszteletére jutalomdíjat alapít Ezen határozat értelmében minden öt évben 10,000 (tízezer) korona jutalmat fog adni a legjelesebb matematikai vagy fizikai munka szerzőjének, bármely nyelven írja azt.

Mint általános művelődés-történeti mozzanatot méltó megjegyezni még ez alkalommal, hogy *Bolyai János* lángelméje a fennebbiek szerint jogot szerzett és alkalmat adott arra, hogy a magyar nemzet ettől fogva olyan téren is hozzájáruljon a tudomány fejlesztéséhez, a melyen eddig csak követője és tanítványa volt más művelt népeknek. De a Bolyaiak nyomán ezután azokkal egy sorban, egy rangban működhetik, a mi nem jelentéktelen dolog.

Bolyai János hamvai csendesesen pihenhetnek a marosvásárhelyi temetőben, mert szelleme a halhatatlanok közt az egész világon tovább működik!

Marosvásárhely, 1903.

Lakatos Sámuel.

IRODALOM.

Mindenek figyelmébe. Széki Ákosnak „Az egyházi, papi és tanítói jövedelem szaporítása“ című munkája, ajándékozás utján a „Magyar Biblia és Evangyéliomi Irat-Terjesztő Társaság“-Alap tulajdonává lett. Ebből kifolyólag, tekintettel az Alap céljaira s arra, hogy a sajtó általában mint hasznos műről dicsérettel emlékezett meg annak idején erről a munkáról, kérjük az egyházak vezetőit; a lelkész, tanár s tanító urakat; továbbá egyházaink minden rendű és rangú tagjait, szíveskedjenek ezt a művet megrendelés, terjesztés és ajánlás utján párfogásba venni. — Megszerezhető Hornyánszky Viktor könyvkiadónál Budapesten, ára 1 kor. 20 fill.

A „Magyar Biblia és Evangyéliomi Irat-Terjesztő Társaság“ Alap-Kezelősege felkéri az egyházak vezetőit; a lelkész, tanár s tanító urakat, továbbá a munkálkodni óhajtó buzgóbb egyháztagokat a „Keresztyén Néparát“ evangyéliomi naptár terjesztésére. — A naptár a cím fogalmának teljesen megfelel. — Az evangyéliomi igazságok terjesztésére nagyon alkalmas; népies, olcsó mű. Bizonyosága ennek a tiszai ág. hitv. ev. püspöknek 1902 november 28-án kelt 4573/902 számú körlevele is, melyben felhívja az egyházvezetőségek és hívek figyelmét erre a naptárra. A kik hajlandók a terjesztési munkálkodásra, szándékukat, annak megjelölésével, hogy hány példányt kérnek bizományba — szept. 10-éig jelentsék be az alapkezelőséghez. A bizományi határidő 1904. márczius 10. Bizományi jutalék: magán egyéneknek 10%; kereskedőknek 20%. A naptár ára — II. évfolyam — 40 fillér. Megjelenik október elsején. Megrendeléseket azonban már eddig is elfogad az Alapkezelőség: Karczag, IX. 2227. sz.

A „Keresztyén Néparát“ evangyéliom naptár szerkesztőse értesíti az érdekelteket, hogy a naptár számára szeptember folyamán közhasznú intézmények, evangyéliomi s gazdasági irodalmi termékek ismertetésére vonatkozó hirdetést akarnak közölni, lépjenek érintkezésbe a szerkesztőséggel: Bácsy Gyula ev. ref. lelkész, Méra, u. p. Magyarán-das, Kolozs megye.

Felhívás előfizetésre! Egy negyed évszázad óta foglalkozom a költészettel, mégis majdnem ismeretlenül lépek a nagy közönség elé. Ha lelkem álmait, szívem érzelmeit olykor-olykor dalokba öntöttem: bizonyos benső kényszernek engedtem, távol minden húságtól, feltűnési vágytól. Tollhoz csak akkor nyúltam, ha e benső kényszernek nem tudtam ellenállani. Mint a bokrok lombjai között elrejtőzött madár, daloltam magamnak, nem törődve azzal, ha vajjon hallgatja-e valaki dalom. És ha most a nagy nyilvánosság elé lépek, erre sem vezet húság, sem feltűnési vágy, mindössze barátainak ismerőseimnek ösztönzésére nekik az ő részükre akarok emléket nyújtani. Mélyebben érző lelkemet az élet gyakorta megtépte. Voltak ábrándjaim, merészelttem álmodni is. Szétfoszlottak; róluk csak édesbús dalaim maradtak meg. A mai kor nem az ábrándok, nem

az álmok kora. A mit álmodtam, a miről ábrándoztam, abból akarok egy mutatvány-kötetet nyújtani. Fogadják barátaim, ismerőseim szívesen. E fogadtatás mikéntjéül fog függeni, hogy közre adjam-e idővel összes költeményeimet, avagy átengedjem-e azokat az örök homálynak?

Kötetem a Korvin Testvérek első rangu nyomdájában fog nyomtatni, Budapesten. Jelzett nyomda hirneve kezességet nyújt a kötet izléses és a legkényesebb igényeket is kielégítő kiállítására. A diszpéndányok bekötésére nézve Wolfner Ignác szintén budapesti első rangu könyvkötővel léptem szerződésre, mely körülmény szintén biztosítékot nyújt a kötés izléses és legujabb divatú kiállítására.

Kötetem arátfüzött példányokért 3 koronában, diszkötéses példányokért 5 koronában állapítottam meg.

Az aláírási ivateket és előfizetési pénzeket mielőbb, legkésőbb pedig f. évi november hó elsejéig kérem címemre beküldeni. Az előfizetők a megrendelt példányokat november hó folyamán bérmentve fogják kézhez kapni. Besztercze, 1903. évi augusztus hó. Kiváló tisztelettel *Sándor József* ev. ref. lelkész.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kérelem az előfizetőkhez. Tisztelettel kérjük az érdekelteket, hogy lapunkra vonatkozó reklamációkat jövőre egyenesen ily czímen tegyék meg: „**Ellenzék-nyomda**“ (Erdélyi Prot. Lap-ügy) Kolozsvár (Szentegyház-uteza 22. szám). Távol létünkben is, de mindenkor ez a legczélszerűbb ut és mód, mert a lappéldányok raktára ott van.

Lelkészképesítő- és theol. alapvizsgálatok fakultásunkon e hó 7—9. napjain tartattak *Dr. Bartók György* püspök elnöklete alatt működő vizsgálóbizottság előtt, melynek tagjai és pedig *Sándor János* t. esperes, *Somkerekői Miklós*, *Deési Gyula* és *Dr. Elekes Viktor* esperesek, *Bodor János* zágoni lelkész és a rendes theol. tanárok mind jelen voltak és d. e. 9 órától d. u. 1/22 óráig és d. u. 3-tól estve 1/28 óráig teljesítették naponként nehéz feladatukat. A vizsgálatok általában igen szép készütségről tanuskodtak. Legkevésbé felelt meg a várakozásnak a második lelkészképesítő vizsgára állottak készütsége, a gyakorlati vizsga, ismételt szomorúságául annak, hogy a legtöbben az iskola padjait elhagyván, a tovább képzés és tanulás után nem igen törnek magukat.

Második lelkészképesítő vizsgát tettek Bartha János, Bedő Ödön, Szabó Sándor, Farkas Károly, Osváth Lajos és Tóth Gyula; ez utóbbi jeles-, a többi elégséges eredménnyel.

Első lelkészképesítővizsgálatot tettek: Bartha Lajos, Farkas István, Lőrincz Áron, Péter Gerő, Rákosi Dezső elégséges-; *Bálint Ferencz, Csiki István, Daróczi Ferencz, Farkas Jenő, Farkas József, Kiss Albert, Máthé Gyula, Pönkösti Lajos és Takács József jó- és Erdélyi László, Izsák Aladár, Kádár Géza* jeles eredménnyel.

Theol. alapvizsgát tettek 21-én, jelesen 7, jól 9, elégségesen 5.

Egyházkerületünk theol. fakultására a folyó 1903/4. iskolai évre felvételért folyamodott: a II—IV. évi theol. tanfolyamra: 65, az I. évi tanfolyamra 46 ifju. — Internátusba való bevitelért bölcsészethallgató: 40. A tanárkar, a főtiszteletű Püspök ural való előleges meg-

beszélés s a mlgos Igazgató-Tanács-hoz tett sürgős felterjesztés alapján minden jelentkezőt felvett s úgy intézkedett, hogy a mennyiben a jelentkezők az intézet internátusában el nem helyezhetők — lévén annak befogadási képessége 120 emberre való — a többieknek tanári felügyelet alatt coloniát szervez az egyh.-kerület valamelyik bérházában, konviklust pedig az intézetben fog nyújtani nekik.

A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság 1903. évi szept. 23. és 24. napjain tartja VII. vándorgyűlését Nagyváradon. I. Közgyűlés. Ideje: szept. hó 23-án d. u. 5 óra. Helye: a vármegyeház nagyterme. Tárgyai: 1. Megnyitás, üdvözlések, alakulás. 2. Felolvasás az ifjuság keresztyén gondozásáról. Tartja: Szilassy Aladár közigazgatási bíró, társulati választmányi tag. 3. Az igazgató-választmány jelentése az 1902. évi számadások megvizsgálásáról. Az 1903. és 1904-ik évi költségvetés megállapítása. Jelentés a „Koszorú“ és a „Házi kincstár“ 1902. évi forgalmáról. 4. Két alelnök választása az új alapszabályok értelmében. 5. Dr. Szabó Aladár és néhai Mitrovics Gyula vál. tagsági helyének betöltése. 6. Esetleges indítványok. Jegyzet: Közgyűlés előtt délután 4 órakor a vármegyeházban a monografiák tárgyában egyháztörténeti értekezlet tartatik, a melyre az érdeklődő társulati tagok tisztelettel meghivatnak. II. Istentisztelet. Ideje: szept. 24. d. e. 9 óra. Helye: az ev. ref. egyház újvárosi temploma. Imát mond: Draskóczy Lajos eperjesi ág. h. evang. lelk. Beszédet tart: dr. Balthazár Dezső h.-szoboszlói ev. ref. lelkész. Az istentisztelet végeztével adakozás a Társaság „Károlyi Gáspár alap“-jára, a melyből népszerű vallás-erkölcsei iratok adatnak ki. Gyűjtők a templom bejáratánál a nagyvárad prot. nőegyletek részéről e czélra fölkért nők. III. Díszülés. Ideje: szept. 24-én d. e. 10^{1/2} óra. Helye: az ág. h. evang. egyház új temploma. Tárgyai: 1. A társaság üdvözlése az egyházi testületek részéről. Hegedüs Sándor világi elnök válasza. 2. Felolvasás. A szociálizmus és az egyház. Tartja gróf Tisza István orsz. képvis., a Társaság választmányi tagja. 3. A Társaság működéséről. Titkári jelentés. Tartja: Szóts Farkas, theol. akad. tanár, a Társaság titkára. 4. Felolvasás. A szabadelvű egyházpolitika eredményei a XIX. században. Tartja dr. Ballagi Géza orsz. képviselő, a Társaság választmányi tagja. 5. Szálla alá poklokra. Költemény. Irta és előadja dr. Hegedüs István egyetemi tanár, a Társaság választmányi tagja. 6. Elnöki zárzó. Budapest, 1903. augusztus havában. — A M. P. Irod. Társaság Elnöksége.

Követésre méltó példa. A deési járás érdemes főszolgabírája és deési egyházunknak buzgó főgondnoka Vékony Ferencz és neje Bruszt Vilma áthatva attól a nemzeti gondolattól, melyet az ev. ref. egyház hazánk életében ösödöktől fogva szolgál, a deési ev. ref. egyház javára, melynek segélyezéséről eddig is gondoskodtak, ebbeli segélyezésüknek haláluk után való állandó biztosítására házasságuk 25 éves évfordulója alkalmából 15000 korona alapítványt tettek oly formán, hogy az alapítványi tőke soha meg nem csonkítható s annak kamatai a piaci ev. ref. templom javításának és belső berendezésének állandó jókarban tartására fordítandók. Ezt a nagylelkű alapítványt, mely a templom s berendezésének jókarban tartását örök időkre biztosítja, az egyházközség természetesen nagy hálával fogadta s alapítókkal a további teendőket keresztülvitelére Vásárhelyi Boldizsár adminisztrator lelkész és Dombora András egyháztanácsost bizta meg.

HIVATALOS RÉSZ.

3896—1903. sz.

KÖRLEVÉL

a Nagytiszteletű Esperes aaihoz és az iskolaszékek tiszteletes Elnökeihez.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter ur f. é. 19,926. szám alatt körrendeletet intézett a közigazgatási bizottságokhoz és a kir. tanfelügyelőségekhez az 1893-ik

évi XXVI. alapján engedélyezett tanítói fizeteskiegészítések elszámolása tárgyában. A rendeletnek alább következő részét szoros alkalmazkodás céljából közöljük:

„Tapasztalván azt, hogy az egyes iskoláknál előforduló tanítói változások sok esetben csak elkésve jelentetnek be, sőt egyes iskoláknál, a hol az üresedésbe jött tanítói állás rövidebb-hosszabb idő alatt megfelelő képesítéssel bíró tanerővel be nem tölthető, az állás üresedésben léte egyáltalán be sem jelentetik, az államsegélyek elszámolása körüli egyszerűsítés azonban okvetlenül megkövetelvé, hogy az ilyen változások mindenkor a legrövidebb idő alatt bejelentessenek, egyidejűleg felhivom a Czimet, hogy az iskolaszékeket utasítsa, hogy az iskoláknál beálló tanítói változásokról akár betöltetik az állás új tanítóval, akár pedig üresedésben van, mindenkor egy hónap leforgása alatt és annak jelzése mellett, hogy az állomás eltávozás, avagy nyugdíjazás, avagy elhalálozás folytán ürült-e meg, továbbá: hogy az állomás mely napon ürült meg s esetleg elhalálozás esetén maradt-e ellátásra igényvel bíró özvegy, annál is inkább tegyen jelentést, mert minden ilyen, a tanítói változásokból, az államkincstárra háruló kárért első sorban az illető iskolaszéket fogom felelőssé tenni.

Kolozsvárt, 1903. szept. hó 8-án.

Dr. Bartók,
elnök.

Dr. Sárkány Lajos,
tanügyi előadó.

3900—1903. sz.

PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

A kolozsvári ev. ref. kollegium áll. seg. főgymnasiumánál pályázat hirdetik, egy klasszika-philologiai rendes tanári székre, melyet a f. é. novemberi egyházkerületi közgyűlés választás által fog betölteni.

Javadalom: évi 2400 korona fizetés és 560 kor. szálláspénz, évnegyedes előleges részletekben, vagy szállás természetben; továbbá öt izben 200—200 kor. ötödéves korpótlék s idősebségi sorrendben előlépés a 2600, 2800, 3200 és 3600 kor. fizetési fokozatokba.

A megválasztott rendes tanár a nem állami tanárok országos nyugdíjintézetének jogos és kötelezett tagja.

Állását 1904. szept. 1-én tartozik elfoglalni.

Pályázók vallásukat, életkorukat, végzett tanulmányait, tanári képesítettségüket, eddigi szolgálataikat, katonai kötelezettségi viszonyukat igazoló okmányokkal felszerelt s a kollegiumi előjárósághoz címzett folyamodványukat a kollegium igazgatóságához 1903. október 1-ig nyújtásuk be.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgatótanácsától, Kolozsvárt, 1903. szeptember 8.

Dr. Bartók,
elnök.

Dr. Sárkány,
tanügyi előadó.

1000—1903.

MEGHIVÓ.

A nagyenyedi ev. ref. egyházmegye, folyó évi rendes közgyűlését Ó-Tordán, a város gyülestermében f. é. szept. 29-én d. e. 9 órától kezdve tartja, melyre a közgyűlés tagjait van szerencsém tisztelettel meghívni.

Tárgysorozat: 1. Ima és megnyitó; tartja Jancsó Lajos esperes. 2. Névsor olvasás, a gyűlés megalakulása. 3. Esperesi jelentés és az azzal összeköttetésben levő indítványok tárgyalása. 4. Felsőbb leiratok tárgyalása; és pedig a) A püspöki vizsgálat alatt álló egyházak egyházmegyékbe osztásának módozata (ig. tncsi sz. 2412—ik. sz. 538—1903.) előadó Szécsi Ferencz főjegyző; b) énekvezérségre nők alkalmazhatóságának kérdése (Ig. tncs. sz. 3034. Ik. sz. 624.), előadó Veress Károly egyhm. tanácsbíró; c) az országos közalap járulékeinak beszolgáltatására vonatkozó 2582—1903 (Ik. sz. 499.) rendelet felolvasása — Veress Károly és szeretetházi járulékok felolvasása (Ik. sz. 404.) — Veress Károly. 5. Egyházmegyék átiratainak tárgyalása; a) a deési egyházközség átirata a Királyhymusznek az énekes könyvből kihagyása tárgyában (Sz. 98. Ik. sz. 575—1903.), előadó Ujvári István jegyző; a felső-szabolcsi egyházmegye átiratának ismertetése a zsinati törvényjavaslatra vonatkozóan (776. sz. Ik. sz. 654—1903.), előadó Ujvári István

Nyomatott az „Ellenzék” könyvnyomdájában Kolozsvárt.

jegyző. 6. Főjegyző jelentése az egyhm. tanács működéséről. 7. Tanügyi előadó jelentése. 8. Számvevő jelentése. 9. Egyházmegyei közpénztári, gyámintézeti és könyvtár-alapi számadások, valamint költségelőirányzatok tárgyalása, előadó Barabás József pénztáros. 10. Jelentés az országos közalap múlt évi járulékok elszámolásáról és a folyó évi járulékok megállapításáról, előadó Jancsó Lajos esperes. 11. Jelentés az országos gyámintézeti múlt évi járulékok elszámolásáról és a folyó évi járulékok kirovásáról, előadó Szécsi Ferencz. 12. Segélykérvények, indítványok és halasztást nem tűrő ügyek tárgyalása, melyek időközben adatnak be.

A megelőző napon szeptember 28-án d. e. 9 órakor a városház gyülestermében egyházi értekezlet lesz, melynek tárgysorozata nt. Ujvári István elnök közlése szerint; elnöki megnyitó, isteni tisztelet az ó-tordai templomban, melyen imát mond Ujvári István, egyházi beszédet Jancsó Sándor, két felolvasás — tartja Fejér Pál és Csulak Zsigmond, pénztáros jelentése, tisztujítás, indítványok.

Az egyházi értekezlet végzetével d. u. fél 4 órakor gyámintézeti részvénytársasági közgyűlés tartatik, melyen számbavesszük az intézet vagyonát, a segélyezendőket és tárgyaljuk özv. Gáll Józsefné kérését. (Ik. sz. 471.) és Veress Károly indítványát az elhalt lelkészek temetési költségének kiszolgáltatására vonatkozóan.

A kik az ó-tordai lelkészi hivatalnál előre jelentkeznek, azoknak elszállásolásáról gondoskodva lesz.

Maros-Ujvár, 1903. szeptember 2-án.

Jancsó Lajos,
ev. ref. esperes.

MEGHIVÓ.

A széki egyházmegyének f. évi szept. 24-én délelőtt 9 órakor kezdődőleg Szamosujváron rendes közgyűlése lesz, melyre a t. tag urakat van szerencsém tisztelettel meghívni. Tárgyak: Esperesi jelentés, főjegyző jelentése a tanács működéséről, tanügyi előadó, számvevő, közalapkezelő előterjesztései, pénztárnok jelentése. Egyházmegyei aljegyző és tanügyi előadó választása.

E gyűlés alkalmával isteni tiszteletet tart Kovács József v. kamarási lelkész afia.

A közgyűlést megelőző napon délelőtt 9 órától kezdve tanácsülés lesz. Ugyanezen napon délután 4 órától kezdve az „Egyházi értekezlet” fogja gyűlését tartani.

Felkérem lelkészársaimat, hogy e meghívót a képviselő urakkal közölni sziveskedjenek.

Szék, 1903. szept. 3.

Somkerei Miklós,
esperes.

1310—1903. sz.

ÉRTESETÉS.

Tisztelettel kérem a görgényi egyházmegye, segélyre szorult és segélyt igénylő egyházait, sziveskedjenek az országos közalap segélykérvényeiket, — a számvevőhöz mint referenshez, — e körlevél vétele után 8 nap alatt beadni, hogy ezek előbb egyházmegyei tanácson, majd a közeledő párciálison szabályszerűen elláthatók legyenek. Korábbi rendelkezés szerint ezen segélykérvények már a számadásokkal egyszerre be lettek volna terjesztendők.

Gernyeszeg, 1903. szept. 7.

Csekme Ferencz,
görgényi esperes.

FELHIVÁS.

A marosi egyházmegye lelkészeit felkérem, hogy a következő évi összes nyomtatvány szükségleteiket nálam október hó 15-ig jelentsék be. Időközi megrendeléseket nem fogok tenni. Ki a mit megrendel köteles elfogadni.

Kelt Koronka, 1903. szept. 5.

Kovács László,
nyomtatványkezelő.

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő. NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendőek, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Népiskolánk.

Szeptember az iskolák ideje. Nem tulzás, ha „népvándorlás“-nak mondjuk azt a sűrű járást, amit e napokban, végeznek szülők és gyermekek. A mint a járásban kelésben elfáradunk, nem árt megpihenni; és a pihenő órákban nem árt utána gondolni iskoláink állapotának.

Lapunk mult számában örvendetes jelenségről számol Paulus, papnövendékeink szaporodásának kapcsán. Én iskolázásunknak, tanításunknak és nevelésünknek koronáját látom erősödni papnövendékeink szaporodásában és e jelenségnek lelkemből örvendek.

Azonban a mozgalmas képből, amit elénkbe tárnak a szeptemberi napok elválasztom magamnak jelen alkalomra „Népiskolánk“-at, hogy elmélkedjem állapotáról. S mindjárt elmélkedésem küszöbén azt a szerény vallomást teszem, hogy az u. n. hazafias, magyar önérték és büszkeség nem nagyon működik bennem; sőt ha őszintének kell lennem, azt is ki kell mondjam, hogy a kálvinista dicsekedésem is elhagy, mikor „Népiskolánk“-ról szólok.

Megokolom állításomat, ha birom, amit pedig viszont nem szívesen teszek. Nem pedig — mert ha igazán szólok — a mint hogy úgy is akarok; akkor egyetemes nemzeti szégyenkezés vesz erőt rajtunk, rajtam is, aki írom, s azokon is, akik olvassák.

Célja lenne szerintem a magyar népiskolának (minden tanterve, utasításai és rendeletei értelmében) józan gondolkozásu, tiszta észjárásu, nemes, hazafias érzésű magyar népet kioktatni, kinevelni, hogy tudjon írni és olvasni.

Az egyházas karaktert szándékosan hagytam el; mert a modern államnak — úgy látszik — egyéb és sok hiánya mellett a valása is hiányzik.

Utólérhetetlen czélokért nem hadakozom,

midőn a fenti pár szóban „Népiskolánk“ rendeltetését röviden meghatározám.

Államiságunk elmult 1000 esztendő. Ma irunk 1903-t. Fel van fedezve az ezer esztendőnél vénebb magyar rovás írás. Mutatja, hogy őseink bár emberekben és állatokban vadakkal és pogányokkal kellett küzdenek éjjel és nappal: mégis gondjuk volt az „írás“-ra is.

Eddig a pontig még nem kell szégyenkezzünk. A magyar földnek, magyar népe mindig szívesen állott „anyag“-nak a művelődés apostolai, vezetői rendelkezésére. Itt még dicsekedhetünk is, hogy jó papja és jó tanítója ma is vezetheti.

Csakhogy manapság már nehéz az élet. Ha jól utána nézünk pedig — a rovásírástól maig — nem sokat haladtunk „Népiskolánk“ czéljaiban. A mikor egy ezer esztendő rendezett államban jó nagy darab területek vannak, hogy a lakosság 60%-on túl írástudatlan: az nyereségnek nem mondható. Az országos statisztikai egyenleget el se vonom; mert elég világot vet mindennapi életünk az állapotokra, mikor közigazgatásunk, igazságszolgáltatásunk, minden hatóságunk előtt halommal hevernek a nyomtatott úrlapok, — melyekről alkalmilag a napszámosnak — és az egyetemi tanárnak egyenlőképen fölteszik a kérdést: „tud-e írni, olvasni!“ Ritka alkalommal vág össze a szerencsés körülmény, hogy mindkettő egyenlőképen feleljen a kérdésre.

Nem tudom, nem megy-e adoma számba, azt hallottam, hogy Tiszáninneri Egyházkerületünk, Alsó-Zempléni egyházmegyéjének van egy kis egyházközsége, evang. reform. felekezeti iskolával, melynek lakói erre a kérdésre azt felelik: „agárdi vagyok.“

Ha történelmi valóság helyett, csak adoma lenne is szívesen megyek lépre; mert nem lenne tulfeszített követelés — úgy érzem — ha erre a kérdésre 1903-ban azt felelnők: „magyar vagyok!“

E tekintetben azt tartom, hogy a Szentci

Molnár Albert zsoldárainak és a Károli Gáspár bibliájának kulturája egyházi és nemzeti szempontból sokkal célravezetőbb volt. Ameddig a tűzhelyen és a lóczákon elszórva tanultak az arra való gyermekek egy-egy „szakértőtől” — nyugodtak lehettünk, hogy rosszat nem tanulnak. Magam láttam egy megboldogult öreget, hogy zsoldárainkat könyv nélkül tudta és dupla pápaszemmel olvasta a bibliát, de nevét soha se tudta leírni. Amit ő tudott, arra megtanította a gyermekeket is, többre nem. Ha kérdezték mi a fizetése, azt felelte, hogy „tisztesség”. De azért megtartott egy nemzedéket hazájának, nemzetének és anyaszentegyházának.

Ezt az irányt cél nélkül, hiába, kár volt lefujni.

Ma szédületes az aprólékosság a különféle iskolákra vonatkozó törvényeink és rendeleteinknél. Van — a népiskolát véve — „felekezeti” (e tétel alá tartoznak az u. n. „nemzetiségi” iskolák is) „községi”, „egyesületi”, „magán”, „családi” (daczára a törvény ezen szemének) van még „zug” iskola is, és mindeniknek koronája az „állami” iskola. Elég erős példa arra, hogy sok ut visz a magasba.

Ameddig magam is részesse valék a munkának is és az eredmény mérlegelésének is, sokszor láttam a leszűrődött summát. Ha számot kellett adjunk a 12 éves gyermekekről, feleltünk a kérdésekre: Hány tud írni és olvasni? Hány tud csak olvasni? Hány nem tud se írni, se olvasni? És mindenik rovatba került felelet. Láttam kérdést, hogy van-e a tanítónak magyar nyelvű oklevele? Ha nincs, tud-e magyarul? Képes-e magyarul tanítani, vagy csak keveset beszél? Láttam, hogy az 1868. évi törvényeink a tanulási kényszer keresztülvitelére eredménytelenek. Megfordítva pedig az emporialis helyeken az önként jelentkezőket se tudjuk fölvenni. Láttam a rangfokozatok felállítását óta tanítótársainknál a „kórság”-ot. Láttam a vajudást, melylyel küzdünk az V. és VI. osztályok beállítására körül. Látom, hogy a felekezetek elfáradtak és menekülnének iskolájuktól s nincs kihez. Látom, hogy a községek rossznak tartják s csak az utolsó helyen veszik számban. Látom, hogy a nemzetiségek is keresik a lágy ölet hová hulljanak.

Es mindezen tünetek megerősítenek engem a véleményben, hogy „Népiskolánk” nincs kialakulva, nem fejlődik, nem erősödik, céljától még igen távol áll.

Mondhatnék még sok olyat, amiről jobb hallgatni. Irhatnék részleteket, melyek keserűbbnél keserűbbek. De elég.

Bár ezek se lennének úgy, amint irtam, én szeretném legjobban.

Kolozsvár, 1903. szept. 15.

Irsay.

A világ teremtése.*

1 Móz. I. 1.—II. 4.)

Midőn a m. t. közönség szives figyelmét néhány perczre igénybe veszem, mindenekelőtt legyen szabad pár szóval indokolnom, hogy miért választottam egy ilyen általánosan ismert s ennél fogva — legalább némelyek előtt — kevés érdekléssel bíró bibliai történetet fejtegetésem tárgyául? s miért nem fordultam inkább (ha már az ó-testamentum mezejére léptem) a héber prófétái és költői irodalom örökbecsű termékeihez?

Készséggel elismerem, t. közönség! hogy az ó-szövetség sok becses, szívet és lelket megragadó olvasmánnyal kínálkozik, de azt is habozás nélkül merem állítani, hogy mélyebb és elmélkedésre érdemesebb igazságokat egyikök sem nyújt, mint a biblia első lapjain levő egyszerű elbeszélések. Sőt az utóbbiak sokkal többoldalú vizsgálódásra adnak alkalmat s így többnemű ismeretnek juttatnak birtokába, mint egy prófétai mű vagy zsoldár, mert míg ezek nagyobbára csak egyes egyének vagy Izráel igen kicsiny töredékének kizárólag valláserkölcsei felfogását tükrözik vissza: addig pl. a teremtés története, a paradicsom és özvíz leírása, a hajdankori Izráel általános világnézetét tárja elénk.» És ez az egyik oka jelenlegi választásomnak.

A másik meg abban az általánosan észlelhető jelenségben rejlik, hogy éppen közönségesen ismert voltuknál, valamint tartalmunk eredetiségénél és alakjuk különösségénél fogva ezek az elbeszélések vannak leginkább kitéve a félreértéseknek s az egész biblia jellemét ferde világitásba helyező hibás képzetek főleg ez elbeszélésekhez fűződnek. Oly gyakran halljuk és ismételjük azokat, annyira megszoktuk úgy tekinteni őket, amint gyermekkorunkban tanultuk, hogy eszünkbe sem jut reflektálni arra a lehetőségre, hogy voltaképpen nem szószerinti igazság az, amit tartalmaznak és az egyszerű kifejezések alatt valami mélyebb értelem is lappanghat.** Pedig a dolog valóban így áll! Ezek a régi történetek ugyanis, melyek naiv hangjukkal, gyermekes köntösükkel sokakat gunymosolyra indítanak, mélyebben vizsgálva, olyan igazságokat tárnak fel előttünk, amelyek őszinte bámulatunkat érdemlik meg. Erről győz meg minket a kezünk alatti elbeszélés fejtegetése is.

A biblia tudvalevőleg a teremtés történetével vagyis a világ előállításáról szóló elbeszéléssel kezdődik. Ezt találjuk legelőször az ó-kori népek többi szentkönyveiben is. És először nincs miért csodálkozni, mert a gondolkodó és vizsgálódó emberre nézve alig lehet fontosabb probléma, mint az, hogy *miképp állott elő a világ?* Ezen a kérdés nemcsak bölcsészeti, hanem par excellence vallásos kérdés. Hiszen a világ okának kutatása alapján véve nem egyéb, mint a léleknek Isten után való kérdezősködése és a felelet, melyet a fennebbi kérdésre ad az ember, elhatározó befolyást gyakorol egész vallásos felfogására, sőt mondhatni, ettől függ, hogy van-e egyáltalán vallása vagy nincs?

Mózes első könyvében a teremtésről két elbeszélés maradt fenn: egyik az I-ső, a másik a II. és III-ik fejezetben olvasható. Az egyik elbeszélés kiválólag *történeti jellegű*, azaz, a világnak és a világon létező dolgoknak létrejöttét idői, történelmi sorrendben adja elő; a másik pedig egy *bölcsészeti gondolat* fölöttoztetése, s főleg az ember eredeti állapotával foglalkozik. Jelen alkalommal csak az első elbeszélésre hívom fel a t. közönség figyelmét.

Ha a teremtés leírását átolvassuk, önkénytelenül

Felolvasatott az udvarhelyi ev. ref. e. m. egyh. értekezletnek Sz.-Keresztúron 1902. ápril. 30-án tartott közgyűlésén.

Prot. közlöny XX. évf. 241. l.

azt a kérdést vetjük föl: vajon *valódi történettel* van-e itt dolgunk? E kérdésre különbözőleg szoktak felelni. Sokan azt mondják, hogy a teremtésről hiteles történeti tudósítás nem maradhatott fenn, mert az ember — a biblia előadása szerint — legutoljára teremtett s így senki sem lehetett a teremtés lefolyásának szemtanúja. Mások ellenben úgy vélekednek, hogy a biblia az első betűtől az utolsóig a szentlélek műve, az írók csak eszközei, jegyzőtollai voltak az isteni akaratnak s bárki jegyezte is föl a teremtésről szóló elbeszélést, az szóról-szóra igaz, mert a szentléleknek tudnia kellett, hogy mi hogyan történt.

Szükségtelen hosszasan bizonyítgatnom, hogy az isteni ihletést (inspirációt) nem szabad ilyen gépies értelemben vennünk. Avagy a világról való érettebb felfogás mellett kicsoda teheti magáévá azt a régi, naiv, képzetet, hogy Isten leszállt az égből a földre, beszélgetett az emberekkel s lediktálta nekik a biblia könyveit? . . . Isten mindenütt jelenvaló szellem — ez a mi vallásos hitünk; Istennek az emberhez való viszonya lelki viszony s az ő szava csak lelkünk bensejében hangozhatnak. A biblia tehát csak annyiban a szentlélek műve, amennyiben Isten a maga lelkével ihlette meg az ő választott embereit; «adott nekik szemeket, hogy a teremtett világban megláthassák a teremtő Istent; adott tehetséget, hogy megérthessék a lelkiismeretben az élő Istennek szavát; adott lelket, amelylyel fölismerhessék az emberiség sorsát vezető isteni kéznek munkáját s bepillanthassanak abba a nagy tervbe, amelyet Isten készített eleitől fogva az emberiség üdvözítésére.»* Az isteni erő hatása az emberre korántsem gépies, természetfölötti; ellenkezőleg: teljesen összhangzó kinek-kinek egyéniségével, jellemével, tudományos készségével és az illető kor szellemével. E szerint az ó-szövetségi írók nem irhattak új-szövetséget, s a teremtés írója a világ előállítását nem irhatta le a mai tudományos kutatások eredményeinek megfelelően.

Ha az ihletést ekkép fogjuk el, akkor a teremtés leírásában nem keresünk hiteles történeti tudósítást, még kevésbé a mai kor igényeinek megfelelő bölcsészeti vagy természettudományi fejtegetést, hanem egy *naiv költői rajzot* vagy *hitmondát*, aminőt minden vallásosan gondolkozó nép alkotott magának a teremtés nagy titkáról.

Hogy ezt a szép és tartalmas hitmondát teljesen megérthessük, első sorban *eredetével* kell megismerkednünk. Annyit első tekintetre észrevehetünk, hogy a zsidó teremtéstörténet nagyon régi; bizonyára jóval a Mózes föllépése előtt keletkezett. A szombat törvénye kétségkívül ezen alapszik, s az a gondolat, hogy «Isten a menny és föld teremője», az egész mózesi törvényhozásból kisugárzik. Kérdés: honnan kölcsönözhatték e mondatát az izraeliták? Egyiptomból nem, mert az egyiptomi vallásos hagyományokban ilyen hitmondának nyoma sincs. Valószínű, hogy az ósatyák Káldeából vitték magukkal Kánaába, mint néphagyományt s itt képződött ki a tisztultabb vallásos nézetek hatása alatt. Káldeában ugyanis volt egy ehez sok tekintetben hasonló teremtésmonda, melyet Berózus (egy kr. e. kb. 300 évvel élt babyloni pap) jegyzett föl s mely főbb vonásaiban a következő:

«Volt egy idő, amikor minden sötétség és víz volt. A vízben mindenféle szörnyek állottak elő, félig emberek, félig állatok, mint ez látható a Bél templomában. Ezen ősvilági lények felett uralkodott egy nő: Talath vagy Tauath. De Bél kettévágta az asszonyt s egyik feléből alkotá az eget, a másikkból a földet; erre maguktól eltűntek a szörnyalakok. Aztán teremtette a csillagokat, a napot, holdat és 7 plánétát. Végül levágta Bél a maga fejét, a kifolyó vért összevegyítette

földdel, ebből embereket alkotott s így lettek az emberek eszes lények és részesei az isteni szellemnek.»

Bármily keleties színezetű is ez a monda, a biblia teremtéstörténettel való rokonsága könnyen felismerhető. Nem teekintve a vallásos felfogás különbségét, a vezető eszmék mindkét elbeszélésben ugyanazok. A teremtést mindkettő úgy rajzolja, hogy az ég nap-pallá változásának jelenségét átviszi a világ előállítására.

(Vége következik.)

Torda szerepe a reformációban.

(Irta — és „az erdélyi ev. ref. egyházkerületi értekezlet“-nek Tordán 1903. július hó 1-én tartott diszülésén felolvasta — :
Jancsó Sándor, nagyenyedi lelkész, okl. theol. tanár.)

(Folytatás és vége.)

Tehát Erdélyben 1568-ban már 4 „recepta religio“; 4 egyházzal teljesen egyenjogositott vallásfelekezet ismeretük el.

Ezek közül igaz, hogy a nemzeti étellel összeolvadni alkalmas természete és a tiszta magyar fajtól általánosan kedvelt s csaknem kizárólagosan elfogadott, nagyobb számbeli és értelmi tulsulyal bíró református egyház vált valódi *nemzeti egyházzá* s a ref. vallás az erdélyi fejedelmek kiválóbbjainak családi vallásává, anélkül azonban, hogy Erdélyben a 4 közül bármelyik is az *uralkodó államvallás* névével és előjogaival büszkélkedhetett volna valaha!

Az 1569. évi *medgyesi* és *tordai*; s a kath. vallásu *Báthori István* fejedelem alatt tartott 1573-ik évi *tordai* országgyűlések ismételt megerősítése után az említett 1568. évi vallásügyi döntés szelleme nyer kifejezést és megörökítést az „*Approbatae Constitutiones*“ II-ik ártikulusa az utókor háláját és bámulását hirdető eme szavaiban: „A négy recepta religiók az országnak ezen megegyezett közönséges végzése szerint, ennek utánna is in perpetuum pro receptis tartassanak, boldog emlékü eleinknek dicséretes példájok szerint, holott az hazának közönséges megmaradása is azt kívánja, hasonlóképen az ország constitutiói és néhány rendben lött uniók is. Ezen négy recepta u. m.: *Evangelica reformata*, (Vulgo Calviniana), *Lutherana*, sive *Augustana*, *Romano-Catholica*, *Unitaria*, vel *Autritrinitaria* religióknak szabados exercitiumok in locis juxta constitutiones regui solitis ezután is megengedtessek!“

Ugyancsak ezen szellemnek képezik messzibbre kiható kinyomatát az ugyanezen törvénykönyv I. Titulusa 7., 8. és 9-ik, és V. Titulusa 3., 4. és 5-ik ártikulusaiban foglalt nagyjelentőségű és akkoriban az páratlanul álló vallásügyi törvények is.

És mikor történtek mindezek? Mit tesz ez alatt a nagy, a művelt Európa? A *tridentini zsinaton* a „non possumus“-nak átok alatt kimondott elvétel örökre megkötö a végtelen fejlődésre hivatott egyházat. A *schmalkaldi* háboru lángba borítja Németországot; V. Károly császár a szászválasztóra és a hassiai tartománygrófra, mint „a birodalom békéjét veszélyeztető vazallokra“, birodalmi számkivetést mond; a szabad meggyőződés vallói ellen a pápa keresztes hadat hirdet s János Frigyes hitéért szigorú fogóságban senyved. *Németalföldet* a vérengző Alba és a lelkiismeret szabadságát védő Oraniai elkeseredett küzdelme dulja. *Angliában* Mária Cranmert és Ridleyt 277-ed magukkal megégeti. A *franciák* II. Henrik bevonulásakor a nép mulattatására eretnekeket égetnek s Bertalan éjszakáján a pápa által ünnepélyes „Te Deummal“ megübilált borzasztó *vérnászt* rendeznek! De ki tudná sorozatba állítani a türelmetlenségnek mindenféle pusztító borzalmait!?

Azalatt Erdély, Erdélynek felvilágosult fejedelmei és rendjei főképen ezen város falai között a

tartott tanácskozásai és végzéseikben Krisztusról, a „szeretet Krisztusáról“ tesznek tanubizonyítást!...

* * *

Ő róla tesz tanubizonyítást ma is ez a város és annak minden keresztyén egyháza! Égi örömmel telik el szívünk, mikor halljuk, látjuk és tapasztaljuk, hogy itt világosság, türelem, béke, és kölcsönös szeretet uralkodik azon szivekben, melyek különböző módokon bár, de a kegyelemnek ugyanazt az Istenét imádják. Gyönyörködve látjuk, hogy e helyen a Krisztus hívei mindannyian tudják és átérzik, hogy az a „fegyver“, melyet a Krisztus saját mély értelmű mondása szerint „békeesség helyett bocsátott a földre“ nem a testi öldöklésnek és szeretetlenségnek gyűlölködő csoportokra szétválasztó, romlásba vivő fegyvere, hanem a világosságnak eszköze a sötétség ellen; az alázatosság fegyvere a lelki kevélység ellen; a szeretet fegyvere a türelmetlenség és gyűlölet ellen; a lelki erőnek fegyvere minden bűn és gyarlóság ellen; s az építésnek fegyvere azon új Jeruzsálemet; a Krisztus anyaszentegyházát különböző stílek szerint építő új-kori Nehemiások kezében, mely arra van hivatva, hogy a bűn, a vallásos közöny és elvetemült hitetlenségben megátalkodott, szent építményeinket lerombolással fenyegető ellenséggel szemben lépésről-lépésre építsenek, s vitézül forgattassanak „egész a diadalomig!“

De a mellett, hogy mindnyájan meg vagyunk győződve arról, hogy: „egy a mi Atyánk és Istenünk, a ki napját felhossa mind a jóknak, mind a gonoszoknak; esőt ad mind az igazaknak, mind a hamisoknak földjére; — egy a mi Urunk és Idvezítőnk, ki azt hirdette, hogy ne csak keresztyén testvéreinknek, hanem még ellenségeinknek is mindig megbocsássunk és pedig nem is csak 7-szer, hanem 77-szer, ha kell, — a kit jóságban és szeretetben, örömben és szenvedésben, életben és halálban mindnyájunknak egyaránt követnünk kell; — egy a Szentlélek, mely lelkünkben bizonyítást tesz a felől, hogy mindnyájan Istennek gyermekei s Krisztusnak testvérei és örökösei vagyunk.“ tudjuk azt is, hogy bár a Krisztus különböző vallásfelekezeteiket nem alkotott, azért az általa hirdetett örökigazságoknak ugyanazon lényűsugara sokszorosán megtört színjátékban verődik vissza a különböző gondolkozású, képzettségű és lelki szükségletekkel bíró emberek lelkében, s azok az üdv keresésének útján különböző — ker. felekezetteknek nevezett — táborokba oszolva haladnak: kötelességünk, kinek-kinek a maga egyháza épületét szívével, eszével és kezével szilárdítani, építeni és erősíteni!

Ma is ezen szellemi, békés természetű építés nemes munkájára a magyar kálvinista egyház s azzal együtt szeretett hazánk és imádott magyar nemzetünk belső izmosítására és erősítésére gyűlt össze erdélyi evangélium szerint reformált anyaszentegyházunk vezéreinek és tagjainak buzgó csapata ezen nemes városban, mely a mint láthatók, a múltban is kivette részét az építésben derekasan; s a mely közel 7000 református lelket számláló, tevékeny, buzgó hadseregével ma is elől jár, ma is példaadó! Legyen is a világosság a szeretet és hazafiság előharczósa az idők végéig!

A múltban teljesített egyházépítő megbecsülhetetlen szerepének mintegy szemmel látható megtestesítése és megörökítése gyanánt egy gyönyörű kép — 1568. évi örökre nevezetes országgyűlés képe disziti ma már e város tanácskozó termének falát. E képen első sorban János Zsigmond fejedelem trónon ülő alakja domborodik ki nagy méltósággal; jobbján és balján Báthori István és Kristóf ülnek; az előtérben, az ablakon beszűrődő világosság által symbolikus módon körülzónólva Dávid Ferencz tiszteletre-

méltó alakja emelkedik, a mint kezét gesztusra emelve szónokol, mintha mondaná: „a hit Isten ajándéka és hallásból vagy;“ vele átellenben Mélius alakja, ki kezével akkor is nagy határozottsággal a bibliára mutat; a Dávid mögötti asztal végén Békés Gáspár, közepén Hellai ül, ki mélyen elmerülve olvas a bibliából. A háttérben nemzet fejedelmi tanácsosok, főnemesek, a három megye követi és a theológusok nagy csoportja látható, kik közül jelen voltak valószínűleg: Hebler, Károlyi Sebestyén, Szigeti Miklós, Szegedi Lajos utóda unit. pap; Csázmai István gyulafehérvári; Sztárai Miklós, Káradi Pál, temesvári pap és alföldi püspök; Symig János székelykeresztúri pap; Fehérvári Márton, deési pap; Óvári Benedek, gyulafehérvári iskola-igazgató és Vagner György tanítótársa; Blandrata György; Bazilius Király István, kolozsvári pap; Hunyadi Demeter, enyedi isk. igazg.; Czeglédi György váradi, Sándor András dévai, Turi Pál bihari, Klein Lőrincz beszercei papok; Károlyi Péter váradi isk. igazgató stb., kik a Tordáról 1568. febr. 3-án a fejedelem által Cyulafehérvárra áttett „Háromság és Istenség“ kérdésével foglalkozó hitvitának részint szereplő személyei, részint érdeklődő hallgatói valának.

E kép, mely Tordának millenaris emléke, impozáns, szép és mély értelmű jelentőségében megragadó! — Az utókor hálája nyer kifejezést benne a nagy múlt iránt! Méltóbb emléket nem állíthatott volna, mert az az által megörökített eseménynél nagyobb és dicsőségesebb nem történt e városban soha!

Adná a kegyelem Istene, hogy a mai Torda is olyan szerepet tölthessen be az igaz hazafiság, a lelkiismereti szabadság, a valláserkölcsi élet és a szeretetteljes keresztyén türelem szent ügyében, hogy példaadó s a megemlékezésnek hálás, tanulságos és buzdító tárgya lehessen és a késő utókorok ép' oly méltó, igaz elismerését érdemelje ki, mint a minővel a mai nemzedék adózik, s adóznak ebben az órában mindnyájan — a dicső elődöknek!

Főtiszteletű dr. Bartók György püspök ur őméltósága egyházzvizsgálati körútja a görgényi egyházmegyében.

(Folytatás és vége.)

Augusztus 25-én reggeli 8 órakor Dósa alispán ur és özv. Putnoky Domokosné urasszony diszfogatai vitték Püspök urunk őméltóságát Mezőerkedre, hol a néhai Putnoky Domokos volt görgény-egyházmegyei főgondnok igen nagy anyagi s teljes lelki buzgalom segítségével a még életében felépült szép új templom felavatásának ünnepélye várt őmlsgára. Őméltóságát s kíséretét vivő hosszú kocsisorhoz Teke s vidékéről számos kocsivendég s érdeklődő csatlakozott a községig, melynek végén szép diszkapu alatt a községi jegyző üdvözölte lelkes beszéddel főt. Püspök urunkat; Püspök urunk felelete után az állami tanító vezetése mellett az iskola növendékei énekeltek szép magyar köszöntő éneket. A községi jegyző házában szállunk le leporozódni s megpihenni; onnan mentünk a szép, kies, hegyen épült s szépen diszített új templomban, hol a vendéglátó háziasszonyokkal élén diszes uri hölgykoszoru várt Püspök urunkra, hogy megnyissa a felavatandó templom ajtaját. Szép ifjú leány virágokkérlet nyújtva üdvözölte őméltóságát, ki szeretettel mondott köszönetet a szives fogadásért. — Aztán megnyílt az ékes kis templom, melybe belépve eszébe jutott az embernek a szentírás azon gyönyörű beszéde: „Szent ez a hely, a menyország kapuja.“ Szépen diszített falak, csinos berendezés, izlésesen felterített urasztala fogadták a minden zugot a szorongásig megtöltött közönséget s a Püspök urunk vezetése után az urasztalát

s szószéket körül fogó papi népet. Az istentisztelet szép gyülekezeti ének után Lénárt József magyarosi lelkész a tőle megszokott szép imájával kezdődött, mely után Nagy Károly theol. tanár mondott Zakhariás IV. 6. alapján gyönyörű, szép hasonlataival és alkalmazásával mindnyájunkat megragadó s a hallgatókat felemelő egyházi beszédet. A templom-avató imádságot főt. Püspök urunk őmlga tartotta oly szépen és magasra szárnyaló buzgósággal, hogy érezte, hogy az Isten embere beszél. Urvacsorához hívó ágendát Kenessey egyhker főjegyző mondott töredelemre, bűnbánatra buzdító s kegyelemre, reménységre bátorító kegyes szavakkal. Az uriszentvacsorát Kenessey és Csekme esperes osztották ki a hiveknek s utánuk a papok és tanítóknak főt. Püspök urunk és Kenessey ker. főjegyző. A templom-építés történetét Orbán Gábor lelkész olvasta fel, s itt a buzgóságnak s egyházunk iránt való törhetetlen szeretetnek gyönyörű példáit hallgattuk, a már néhai Putnoky Domokos templomépítés körüli áldozatkészségében s hozzá méltó özvegye sz. Nádudvari Bónis Sarolta őnagysága kegyes s gazdag adományában, melylyel a templomot s urasztalát felszerelte s mely felszerelések között van egy urvacsorai pohár a kolozsvári ref. egyház híres Rákóczy poharának mintájára készítve, drága kövekkel ékesítve 1000 krnát meghaladó költséggel. Istentisztelet után mindnyájan kocsikra ülve kimentünk vendéglátó asszonyunk özv. Putnokyné őnsga gazdasági tanyájára, hol lakása is van a barátfalvi határra; itt megérkezve még a lakásba menés előtt főtiszt. Püspök urunk kísérvé a jelenlevő papoktól, megkoszoruzta az itt pihenő Putnoky Domokos templomépítő főgondnok sirját gyönyörű beszéd kíséretében; áldotta emlékezetét, kinek lelke ma is ott volt szép ünnepélyünkön. — Azután lakásába átmenve igazi magyaros vendégszeretettel s gazdagon terített asztallal fogadott szeretetreméltó háziasszonyunk özv. Putnokyné őnsga, s midőn asztalhoz ültünk még azon kedves meglepetésben is részesített, hogy minden vendég tányérán kis fehér papírlapon a kedves háziasszonnak saját kezével festve az erkedi szép kis templom képe s a felavatás napja alá volt írva a vendég neve; melyet kedves emlékül mindenki megtarthatott. — Gazdag lakoma, kedélyes ebéd, szép köszöntők, szives és szeretetteljes vendéglátás tették kedvesé délután 3 óráig itt lakozásunkat.

Az óra intett, a kötelesség várt, Csekme esperes sürgetett; indulni kellett tovább: Komlód-Oroszfájára.

Özv. Putnokyné és gróf Teleki József komlói birtokos ide küldött diszfogatai vitték Komlód-Oroszfája felé főt. Püspök urunkat és kíséretét.

Komlód község végén szép diszkapu alá lovas, zászlós legények vezetése alatt értünk, hol járása határán Hraub János a mezőörményesi járás főszolgabírója fogadta főt. Püspök urunkat s Papp Zoltán főbíró megválván, ő vezette Püspök urunk menetét ezután látogatásaiban. — A Komlódra való visszamenetel azutánra maradván, Oroszfájára ment Püspök urunk, hol is Orbán Gábor lelkész fogadta a templomban menő uton állított diszkapu alatt s üdvözölte őmlsgát. Azután a hivek által már megtöltött templomba vonulva Kenessey ker. főjegyző tartott Zakariás 1. 3. alapján szép ima után, egyházi beszédet; utóimát s megáldásért imádkozó könyörgést Püspök urunk mondott.

Istentisztelet után Komlódra mentünk vissza, hol főt. Püspök urunk, a hivek kérésére szintén tartott istentiszteletet, ő maga mondván buzgó imádság után buzdító egyházi beszédet az ide sietett hiveknek. Azután megtartatott Komlódon az egyházvizsgálat a lelkészi lakáson. Az egyház ladjának felnyitása után valódi kincsek tárultak a generális visitáció tagjainak szeméi elébe szép klenodiumokban, de kü-

lönösen az urasztali terítőknak: oly szép s művészi varrásokkal diszitett urasztalterítőt nem igen lehet látni, mint itt van egy pár az egyház birtokában; a gen. visitatio véleménye szerint is méltók lennének szakértői megsejmlélésére s a műértők ismertetésére. Az egyházvizsgálat s presbyteri gyűlés a késő esti órákban ért véget s már 9 óra volt a midőn szállásunkra a gróf Teleki József s nővére uradalma kastélyába tértünk. A birtokos urak nem lakván itt, a gróf Teleki József ur gondoskodásából gazdasági intézője Lugi Elek ur volt szives és előzékeny házigazdánk, a ki jó vacsorával, nyugodalmas éjjeli szállással s gazdag reggelivel látott el.

IRODALOM.

Jézus csodái.

Irta: **Koren Pál**, békéscsabai ág. h. ev. lelkész. Ára 2 kor.

Fel akarjuk hívni e könyvre olvasóink, első sorban az írás magyarázásával hivatásszerűen foglalkozók figyelmét. Egy gazdag homiletikai anyaggyűjtemény ez, mely, ha zavartalan örömet nem merünk is jósolni olvasóinknak forgatása közben, mint nem jutott részünkbe magunknak se, mégis hisszük, hogy a kellő óvatossággal való felhasználás rostájában nem egy termékeny magot fog hagyni a katedrai és katechetai igehirdetés czéljaira.

Jézus összes csodatételei vannak itt feldolgozva, miket csak az evangéliumok felmutatnak, számszerint 37; újabb magyar theol. irodalmunkban, legalább tudunkkal első ilyen összegző vállalkozás s már ezért is felhívhatja figyelmünket a könyv, mely mint szerzőnk mondja, „sok hírneves theologus műveiből összegyűjtött jegyzetek“ alapján készült. Mennyire terjed e tanulmányok hatása, nincs jelölve; homiletikai feldolgozás értéke nem is forrásművek hatásának pontos kimutatásától függ s szerzőnk arányos és összhangzó egészbe tudta önteni a részleteket s ez az egységes szellem, melyet sem magyarázatbeli, sem stilbeli elütőségek nem szakgatnak meg, éppen annyira jellemzi a munkát, mint az a gazdagság, melyet szerzőnk a szöveg csaknem minden szavacsckájának lelkiismeretes bonczolásából tud éléhozni.

S éppen ez szerzőnk tárgyalási módja: a szövegnek darabokra, egyenesen egyes szavakra szedése, nem hogy felemelkedjék a csoda-elbeszélés egészének egységes jelentéséig, de — Molnár Albert jellemző kifejezésével — hogy a szavak prizmás megvillogtatásában elegendő fénybe helyezze pusztán a részleteket. Ebben csakugyan mester a szerző; egyetlen gondolatot se hagy a háttér rejtekeiben, egyetlen szócskát se ismételetlenül, míg valamely vonatkozásba állításra kínálkozik. Ez ereje a magyarázatoknak, de úgy hisszük, ez gyengéje is. Kétségtelenül könnyű módja ez a gazdag tanulságok bőséges kivonásának s széleskörű alkalmazásának; de éppen az ilyen tárgyalási mód szokta elejteni a fontosabbat: az összefüggő részlet egységes jelentését, az eszmei tartalmat, mit nem kevésbbé kíván meg a műalkotás törvényadója, az izlés, a biblíamagyarázattól; mint a királyi predikációtól. Szerzőnk alig találhat mentséget e mulasztásért, mely az elsőtől a 37-ik magyarázatig végig kísér, etémátlanságért, ha így mondhatjuk, hol a tisztán formulázott jelentés helyett a szöveg mondatonként egyenlőtlenül hőmpölygő külső menete s az éppen egymás mellé került szavak hordozzák a magyarázatot. Szerzőnk így nem egyszer értékes gyöngyszemeket füzöget egy képzelt zsinórra. A 37 magyarázat megmagyarázza az egész életet, az egész világot, de nem magyaráz meg egyetlen csodát se; ad mindent, csak nem az egy szükséges dolgot: annak a szemlemnek élővé, érthetővé tételét, mely ez elbeszéléseket teremtetten, igazságukat a mi igazságunkká teheti, a betűből kihüvelyezheti, jelentését szellemi világunk kincsévé emelheti.

De nem, szerzőnk felfogása a csodáról a priori kizárja még jogát is az ilyen váradalmaknak. Ez a csodáról vallott felfogás szerzőnk eredendő hibája. Már a szavak szerinti magyarázat felkelteti azt az aggodalmat, hogy e szó szerinti csodamagyarázat alapja a betű szerinti csodahit. Valóban, a magyarázatok közben gyakran olvassuk a figyelmeztetést, hogy a mig természetes uton lehetett

Jézusnak segíteni, nem tett csodát; jól tarthatott volna csoda nélkül is 5 ezer embert, támaszthatott volna csoda nélkül halottakat, de a Jézus tett csodákat, mert mindenhatóságánál fogva nemcsak tehetett, de kellett is tennie, hiszen minden metaphysikai kellék meg volt benne, míg tanítványai, szerzőnk szavával „felsülnek“, ha megkísérik a csodatevést. S hogy a szöveg kétségben ne hagyjon szerzőnk felfogására nézve, egy rövid előszó-félében, a könyv legcsodálatosabb részében, egyenesen meg is magyarázza szerzőnk, hogy az ember a dolgok természetes rendjéhez van kötve, melyben „Isten úgy adja a kenyeret, hogy egy buzaszemből néhány hónap alatt százat nevel; a gyümölcsöt úgy, hogy a magból fát növeszt s az a fa évenként ezer gyümölcsöt terem; elveszett egészségünket pedig szigorú étrend betartása s megfelelő gyógyszerek élvezése által adja vissza.“

„Ha azonban — így folytatja, — az Isten e szokásnak, e „törvénynek“ volna rabja, akkor nem volna mindenható, nem volna ő, hanem az a törvény volna az Isten. Az ember eltérhet a maga szokásától; miféle Isten az, a kinek ennyi szabadsága sincs?“ S Isten meg is mutatta, hogy e törvények őt nem kötelezik, a világ teremtetésekor, a minden reménység fogytán adott segedelem nyújtásakor s „ezeket a cselekedeteket, melyek nemhogy a természet törvényeibe ütköznek, hanem fölülmulják azokat, mint a menny a földet, csodáknak nevezzük. Az ilyen eljárás a földön kivételes, a mennyben rendes; ott a csoda a természetes rend.“

Igazán zavarban vagyunk e megható igyekezet látára, mint buzgólkodik egy protestáns gondolkozó azon, hogy egy gyermekded kornak szükséges támaszokat tartozgasson s dédelgessen egy olyan szellemi áramlat tanulságai daczára, mely a keresztyén s éppen prot. ker. tudat megtisztítása s erősítése közben első vivmányául épen a betűszerintiség s egész tábora makacs ellentállásának legyőzését jegyezte alkotásai közé. Pedig e kijelentést elvi igazolásnak kell vennünk, melyen szerzőnk theologiai felfogása nyugszik. Hisszük, hogy a hirneves theologusok, kik szerzőnknek segítségére siettek, mind abból a táborból valók, mely e felfogást szívesen védi, de sajnáljuk, hogy egy se tévedt e sorba, kitől legalább intést vehetett volna szerzőnk, hogy épen protestáns vallásos gondolkozásunk sokkal erősebb és biztosabb alapot talált immár a vallásos érzés s a szellem többi életnyilvánulásai harmonikus és kielégítő testvériesítésére, mint a minőt természetes és természetfeletti akármilyen meglepő, s akármilyen hasznosan értékesíthető, de erőszakos és mondjuk ki, gyermekes egymásfelé tolása valaha adhatott. Sajnálunk kell, hogy ha nem Kant, hiszen a theologia még mindig behunytt szemmel halad el mellette, de szellemének annyi ömlesztője közül a theol. mezőire egy se figyelmeztette szerzőnk, mily megbírhatalatlan ellenmondásokba bonyolódik a metaphisikai entitásokat szószerint realizáló gondolkozás s mily kétes értékűvé teszi az Isten országa megnyugtató bírásáért sóvárgó lelkeknek adott utalást, hogy a természetes rend fölött, ott van az Isten természetes rendje, a csoda. Hol e különös topographia határhuzása? Meddig a természetes, min tul a csoda? Szabadabb theol. gondolkozásunk is tud az univsumnak, mint Isten országának hármasságáról (Schweizer), a mi ker. tudatunk szemlélési formájáról; de e hármasság rend az *egyetemes isteni szellem* megnyilatkozásának formája, mely Istent épen a természet, emberi lélek s magasabb hivatásunk életformáját tevő Istenországa törvényszerű rendjében, ebben az erkölcsi s vallásos jelentésben tanulja csodálni, szeretni. Szerzőnk mereven elkülönített két régiója alig egyéb, mint megindító tapadás a scholastikus supranaturalizmus rég lomtárt érdemelt mysteriosus készségeihez.

Epen e készségek közül kerül ki szerzőnk felfogásának másik oszlopa is: Jézus valóságos Istenségének teljes metaphisikai rendszere. Az intuicio-szerű bizonyosság, melylyel e tételt kijelenti szerzőnk, természetesen nem enged felmerülni se a lappangó nehézségeket, sőt egy csodálatosan egyszerű következtetésre bátorítja, melylyel az egész könyv létjogát igazolja. Krisztustól, ugymond, mint valóságos Istentől, szintén vártak az emberek ilyen rendkívüli tetteket. Ezt méltán teheték. Mert ha Jézus, Isten létere, csak közönséges dolgokat tesz, az épen olyan érthetetlen lett volna, mintha a nap csak annyi világosságot terjesztene, mint a mécs. Mint a csoda Isten nélkül, úgy az Isten csoda nélkül nem képzelhető.“ Igen,

az az Isten, ki a törvénnyel *szemben* áll, kénytelen e törvény legyőzésében mutatni meg hatalmát, különben „miféle Isten az, kinek ennyi szabadsága sincs?“ Igen, kérdjük mi is, miféle Isten az, kinek hatalmát e szabadságok mutatják, vagy miféle hatalom az, mely kétféle törvényszerűség szentesítésére kényszeríti birtokosát? — Csakugyan, ilyen Istennek minden cselekedete — csoda; de az ilyen Isten egy metaphisikai tétel, melyet az élő vallásos érzés, ha szelleme harmoniája gondolkozása s hite közt szíven fekszik, soha sem értékesíthet. S az a Jézus, kinek istenségét a metaphisikai tulajdonságok alkotják, természetesen olyan csodákat tesz, miknek transzcendens értékét előre vallani kell. Így érhetjük, hogy a csodák szószerinti hívese fölöslegessé tesz minden törekvést, valamely erkölcsi, szellemi jelentés feltárására; megértjük, hogy physikai törvények szembeötlő megváltoztatásai, félelmes tiszteletet gerjesztő mystikus erők jelentkezései, miket igazán nem hisszük, hogy célravezető volna, még nagyobb titokteljességbe mélyíteni, miért domborítatnak ki kellő ünnepélyességgel. A szószerinti hívesnek legjobb eszköze a szószerinti magyarázat. A Jézus keze termi a kenyeret, mint a föld a buzát; Lázárt föltámasztja — föltámaszthatna egy egész temetőt hangjával, — szerencsére nem kiáltott nagyon erősen, véli szerzőnk, elég különös izléssel; járt a tengeren s tudta mi történik Bethániában, izenet nélkül is — ennyi s nem több. Nehezen hisszük el, hogy e sivár, erőltetett betűszerintiség fogja előmozdítani népünk vallás-erkölcsi gondolkozásának harmonikus emelkedését s különösen a kultura hatásában folyton változó s hisszük, emelkedő intelligencia megnyerését a derült vallásos életnézet számára, különösen az általános panasz napjaiban, hogy a vallás iránti közöny ijesztoően uralja még a művelt osztályokat. E közöny táplálásában talán elfajításában, épen büntárs lehet az a szellem, mely szellemi műveltségünk haladó utjában egy csökönyösen dédelgetett elfogultság előtt óhajtaná feltartóztatni a haladókat.

Szerzőnk így, a maga módja szerint, mindenesetre igazolja magyarázatai szellemét; de alig hisszük, hogy el tudná fogadtatni azokkal, kik az általános műveltségnek legalább elemeivel számoló világfelfogás követelményeit komolyan veszik s a vallásos érzés érdekeit nem az érthetetlen természetfelettségek sürgető erőszakolásával, de a természetes okok törvényszerűségének hátsógondolat nélküli feltárásával óhajtják védni s nem a törvényellenes lehetetlenségeknek a kiáltó ellentmondások s bizonyítékok daczára való elhitéseiben, hanem a keresztyén kedélynek éppen tisztázásában s mélyítésében remélik s birják egy szabad, tiszta, derült s elfogulatlan, mert igazolható élet és világnézet alapjait. — Megjegyzéseink, bár hisszük, hogy a könyv nélkülük is kihívja az óvatosságot, épen első s legfőbb tennivalójára igyekeznek ráirányozni a figyelmet.

E mellett a munkája mellett kisebb jelentőségű tán, de mégis, mellőzhetetlen hivatása lesz az is, mit a könyv irányának rostálásában kell gyakorolnia. Erőtéljes, színes, nem egyszer lendületes, s mit legjellemzőbbnek kell vala kiemelni: bizonyos magasabb értelemben népies ez az irány; s bőségesen hozhatnánk fel mutatványokat hosszas keresgélés nélkül. De annál keblemetlenebb ez iránybeli erények lépten-nyomon való tulhajtásaival találkozunk. Igazán ez ennek a stylusnak egyetlen hibája: a tulhajtás. Botlásokat, a kathedra komoly dekoruma ellen, az egyházi ékesszólás ünnepélyessége ellen, melyet a tán kisebb igényű biblia magyarázat csak úgy megkövetel, mint a királyi predikáció, ez a tulzás olyanokkal párosít, melyek egyenesen az irodalmi izlés tágasabb engedményei ellen is vétének. Ime egy néhány a fájdalom, szintén hosszas keresgélés nélkül található példák közül: „Az ő egyháza nem konyha s ő nem a tömeg szakácsa“ (148); Jézus „a legjobb vendég s a legjobb házigazda“; „Isten féltékeny az ő dicsőségére“ (175); „néhány ember elrántja fülét“ Jézustól (106); az ötezer ember megvendégelésére szolgáló kenyér tördelésekor az apostolokat „még az anyagok is irigyelték foglalkozásukban“ (173); a nagyravágyónak „nem kell a pokolba mennie, ott van már ő“; talá-lunk ilyen kedélyes népszerűséget: „adja a szörnyű tudóst“ (190); nagy gondal szerkesztett leírásokat csaknem minden előforduló betegségről, minden egy-egy frappáns alkalmazás pihen: milyen lenne a templom, ha a lelki betegségek testiekké válnának? (197); a legyenek s jellemző tulajdonságainak igen fordultatos tárgyalásait is

emlitsük meg s a vakon született meggyógyítására használt sár összetételének droguistikus élvezetességét is. Vannak ilyen fölöttébb megnyugtató soteriologikus hypothesisok: „a sátán valószínűleg sohase idvezül“ (137); s ilyen „törül metszettségek“; „egészséges ételtől csak a romlott gyomor undorodik.“ Nem is szólunk az „utálatos“, a „borzasztó“ jelzők synonymáik legiójáról. Csak ismételjük, hogy szerzőnk népies nyelve kissé több emelkedettséget kívánna, hogy e szólamok izléstelenségét maga alatt hagyja.

Időzhetnénk még a részletek nem egy hibájánál: egy-egy ellenmondásnál, mit meg tudunk érteni az ismétlődő elbeszélések változott szövegének minden esetben szó szerinti értéséből; egy-egy kérlelhetetlen, hideg szélrohambként előtörő kárhoztatásánál, mit annál kevésbé értünk, mert általában napsugaras völgyekben s virágos mezőkön hordoz meg; de nem tágíthatjuk tovább egy inkább általános megjegyzésekre szánt ismertetés kereteit. Azért ismétljük: a szabad protestáns felfogás tudományos meggyőződése, vallásos lelkiismerete s művészi izlésének hármasszorosára nyugodtan bizva e könyvet, hisszük, hogy sok termő magot fog megtartani az igehirdetés.

Tankó Béla.

Megrendelésre kérés. Keresztyén Evangyélislista lapban megjelent, illetve megjelenik ez évben 20 egyházi beszéd tölem, mit külön lenyomatva egy kötetben kiadok, mint az „Eva: gyélimi keresztyén tanítások“ II. kötetét. Ara 2 korona. Kik megszerezni óhajtják, kérem e szándékukat velem közölni, hogy a nyomtatandó példányok számáról tájékozhatom magam. — Szalay J. lelkész. Nagybecskerek.

KÜLÖNFÉLÉK.

Megnyitó ünnepély. Az ev. ref. theologiai fakultás tanév megnyitó ünnepélye holnap vasárnap délelőtt 11 órakor volt a fakultás dísztermében, a melyen az év megnyitó imát dr. Kecskeméthy István tanár, a beszédet pedig Kenessey Béla igazgató tartotta. Az érdeklődő közönség szép számmal hallgatta és éljenezte meg az igazgató mély megnyitóját.

A kolozsvári m. kir. gazdasági tanintézet 1903—1904. tanévére a beiratás október hó 1—8-ig terjedő időben tart. Felvehetők rendes hallgatóknak, a kik keresk. akadémiát végeztek, vagy legalább hat gymnáziumi, reáliskolai, vagy polgári iskolai osztályt sikeresen végeztek (a polgári iskolai bizonyítványban valamennyi tantárgy legalább „jó“ osztályzatú kell legyen) földmives iskolát jól végzett tanulók is felvétetnek, ha előbb a középiskola négy osztályát végezték. Az első tanévre csak 40 hallgató vétetik fel a jelentkezés sorrendjében és valamennyi első éves hallgató — azokat kivéve, kiknek szülői Kolozsvárt laknak — a tanintézeti konviktusban kell lakjon. Konviktusos díj az első éveseknek az első félévre — előre fizetendő — 225 korona, ezenkívül tandíjban, tankönyvekért, kertészközközért és egyébért 80 korona körül fizetendő a beiratáskor. A másodéves és harmadéves hallgatók beiratására október 5—8 közti időben jelentkezhetnek. — Ezek beiratási díja 58 korona, illetőleg 52 korona. — M. kir. gazdasági tanintézet igazgatósága.

E hó 10-én alakult meg — különösen a pap-ság élénk és meleg részvétele mellett — főt. és mlgos dr. Bartók György püspökünk vezetése alatt az új és nagy reményekre jogosító kolozsvári egyházmegye. — A világiak sorában jól esett ott látnunk: Zeyk Károly, báró Györffy Géza, Gaál Elek. Fekete Nagy Béla, Pap István stb. aait. Esperes lett Herepei Gergely kolozsvári első pap, a munkássága delén, ereje teljességében dicsekedő jeles férfiú, kinek már neve is elég biztosíték arra, hogy az új egyházmegye, vezérlő egyházmegyénk lesz. Azzá kell lennie, ha hozzá vesszük még a derék tiszt. kart. Bartók Béla bonczhidai lelkész: főjegyző, Biró Sándor ördögkereszturi pap: aljegyző, Kolozsvári Antal, fejrődi pap: direktor, Lőrincz Gábor, m.-kályáni pap: pénztárnok u. p. Mócs. Muzsnai Miklós, szamosfalvi pap: tanügyi előadó. Főgondnoknak egyhangulag mlgos Szacsvey Sándor és mlgos Zeyk Károly jelöltettek. Gondnokoknak pedig Gaál Elek és dr. Szádeczky Lajos. Legyen Isten áldása az új egyházmegye sikeres működésén.

Felhívás. Az 1891. évben a nagyenyedi ev. ref. tanítóképző-intézetben tanítóképesítőt tett ifjak 10 éves találkozója alkalmából felvettem azt az eszmét, hogy az erdélyi evang. ref. egyházkerület — eredetileg Kolozsvárt alapított, de jelenleg Nagyenyeden fennálló — tanítóképző-intézet alapítása, illetve fennállásának 50-ik évfordulóján 1903. évben jubiláris ünnepség tartassék. — Ezen indítványomhoz az értekezlet egyhangulag hozzájárult, annak megtartását kimondva, az előkészületek megtételével alólírott bizattam meg. Ünneplésünket a nagyenyedi Bethlen főiskola előjárósága is pártfogásába vette, s a mélt. áll. Igazgatótanács annak megtartásához az engedélyt nemcsak megadta, hanem feljogosított arra is, hogy az intézet történetére vonatkozólag az Ig.-tanács levéltárában adatokat gyűjthessek. Mielőtt a tervezett ünnepély megvalósítására az előterjesztésem megtenném, szükségem van a nevezett intézetben végzett kartársak névsorára s különösen arra, hogy ki hol lakik. Felkérem azért mindazon kartársamat, kik a kolozsvár-nagyenyedi ev. ref. tanítóképző-intézet növendékei voltak, hogy lakásukat (utolsó postával) velem (Kolozsvár, Farkas-u. 14. sz.) legkésőbb ez év október 15-ig, egy levelező-lapon közölni sziveskedjenek, hogy a szükséges intézkedésekről és az ünnepély programjáról, annak idejében, kellő tájékozást nyújthassak. Ugyszintén felkérem a nt. Lelkész urakat, hogy ezen felhívást a tanító urak figyelmébe ajánlani kegyeskedjenek. Kolozsvár, 1903. szept. 15. — Zsigmond Ferencz, ev. ref. kántor-hitoktató.

Szabó Samu beteg. Szabó Sámuel tanár, 48—49-beli főhadnagy, a kolozsvári honvéd-egylet köztiszteltben álló elnöke, mint részvétellel értesülünk, súlyos betegen fekszik. A derék és munkás férfiut tegnapelőtt reggel, a mikor felkelt, agyszélhűdés érte és összeroskadott. Azóta egy kissé magához tért, hozzátartozóit megismeri, a beszéd azonban nagyon nehezeze esik. — Az orvosok remélik, hogy a gondos ápolás, melyben családja a beteg részese, állapotában javulást fog előidézni. Óhajtjuk a derék férfiú mielőbbi felgyógyulását.

Rákóczi bölcsője. A kassai Rákóczi-kiállítás egyik legérdekesebb ereklyéje a nagy szabadsághős bölcsője, melyet napról-napra friss virággal szórt tele a kassai közönség kegyele. A budapesti egyetemi ifjuság a kiállítás utolsó napján, szeptember huszadikán ezüst babér-koszorút tesz le Rákóczi bölcsőjére. A koszorút küldöttség viszi Kassára Kovács J. János joghallgató vezetésével. A koszorú ünnepies elhelyezéséről értesítették a kassai muzeum igazgatóságát s meghívták az ünnepségre a kassai jogakadémia ifjuságát is. A koszorú felírása a következő: Az ország szívének egyetemi és főiskolai ifjusága a szabadság óriásnak kis bölcsője iránt érzett örök tisztelete jeléül. 1903. szeptember 20.

Kiknél mikor van vasárnap? Minden vallás hiveinek máskor van az ünnepnapja. Így a keresztyének a vasárnapot, a törökök a pénteket, a zsidók a szombatot ünneplik, a régi görögök a hétfőt, a perzsák a keddet, az asszirok a szerdát, az egyiptomiak pedig a csütörtököt tartották ünnepnek.

Igaz részvétellel vettük a krasznai pap családjának gyászlapját: „Alantirtak legmélyebb fájdalommal és bánattal jelentik, hogy a jó férj, gondos apa és nagy-apa *Bakcsi Sándor* a krasznai ref. egyháznak 37 éven át buzgón szolgált és szeretett papja, a krasznai állami elemi népiskola gondnokságának és a kiseddóvoda felügyelő bizottságának elnöke s Szilágyvármegye törvényhatósági bizottságának tagja, munkás életének 65-ik évében, több hónapi szenvedés után, 1903. évi szept. hó 10-én d. u. 2 órakor jobblétre szenderült. A lélek, mely hosszu szolgálata alatt annyiszor emelkedett buzgó imában Istenéhez, most már az örökélet honába költözött, de bánatba hajtá szíveinket; az ajak, mely annyi szenvedőnek mondott vigasztalást, elnémult, de keserves jajszóra indíta bennünket. Mi most már csak a mennyei Atyától reméljük a vigasztalást. — Az elhunytak földi maradványai 1903. szept. hó 12-én d. u. 3 órakor a háznál, templomban és temetőben tartandó gyászszertartás után fognak az anyaföldnek átadatni. Legyen nyugalma csendes! — Kraszna, 1903. szept. 10. Özv. Bakcsi Sándorné sz. Fazakas Anna, az elhunytak neje. Bakcsi Berta, férjezett báró Györffy Pálné: Bakcsi Károlina, férj. Gál Lajosné; Bakcsi Klára, az elhunytak gyermekei; báró Györffy Judith, Mártha, Mária, Lajos és Gyurka, az elhunytak unokái.“

Lelkésztársainknak talán már nem kell ajánl-gatnunk a „Magyar Szó“-t, de hiveink seregében, úgy lát-szik, még mindig elfér a serkentő szó: annak terjeszté-sére kérjük ügyeink barátait az alábbi sorokkal: „A „Ma-gyar Szó“ a tiszta magyar szabadelvűség és a nemzeti eszme lapja, melynek hazafias szellemével a mostani súlyos válságban oly nagy és nemes hivatást teljesít, a mely ki-émeli a többi lapok közül. Nap-nap után honszeretettől és meggyőződés melegtől izzó cikkekben kél nemcsak a nemzeti jogok védelmére úgy katonai, mint gazdasági téren, hanem kegyetlenül ostromozza a nemzet külső és belső ellenségeit, a kik egyéni becsvágyból vagy más érdekből akadályozzák a nemzet jogok érvényesülését s a nemzeti érdekek kielégíttetését. Legutóbbi időben egy nagy történelmi sikere volt, melyet jó barát és ellenség egyaránt elismer róla: akkor ugyanis, a mikor az egész parlament a bánnak leszerelt minden eredmény nélkül, serkentő, feddő vészkiáltásaival újra talpra állította a nemzeti küzdelmet. Ha lesz valami eredménye a felújított obstrukciónak — és biztosan lesz — a „Magyar Szó“-nak is kell, hogy jusson az érdem borostyánából. A mi más lapoktól a jelen viszonyok között megkülönbözteti, ez többek között az, hogy folyton napirenden tartja a gazdasági önállóság kérdését s követeli, hogy a nemzeti követelmények mellé kenyeret is adjanak a súlyos gazda-sági helyzetben sinylődő nemzetnek. Szinte nap-nap után lerántja a leplet a nemzetiségű üzelmekről és az 1848. XX. t.-cz. végrehajtását szorgalmazva már is nagy és szép eredményeket ért el. Ha még megemlítjük, hogy a „Ma-gyar Szó“ mindig hátor, gyakran vakmerő szószólója min-den igaz ügynek akár társadalmi, akár művészeti, akár tudományos téren és gyors, pontos, megbízható értesüle-seivel a legnagyobb igényeket is kielégítheti, — elmon-dottuk mind azt, a mi e hazafias ujság rövid jellemzésére elmondandó. — A „Magyar Szó“ előfizetési ára egy évre 28 kor., félévre 14 kor., negyedévre 7 kor., egy hónapra 2 kor. 40 fillér, Egyes szám ára 8 fillér, vidéken 10 fill. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, Andrassy-ut 48.“

Köszönetnyilvánítás. A kolozsvári ev. ref. Szeretetház javára „Bartha Lajos“ nevében kezelendő alapítványképen Vásárhelyi Lőrincz őralja-boldogfalvi ev. ref. lelkész ur 45 korona adományt küldött, mint folyó évi szeptember hó 7-én Brádon tartott egyh.-megyei közgyü-lésen eszközölt gyűjtést. Fogadják a nemes szívű adomá-nyozók, ugyszintén a beküldő Tiszteletes ur — ki e hu-mánus intézet ügyeinek egyike a leglelkesebb támogatója — a Szeretetház keblé tanácsának leghálásabb köszönetét. Kolozsvár, 1903. szept. 15. Felügyelő-bizottság nevében: Horváth János, gondnok.

HIVATALOS RÉSZ.

3941—1903. sz.

KÖRLEVÉL

mindenik kollegium mlgos t. Előljáróságának.

A főtiszteletű Egyetemes konvent f. év június hó 3 -6 napjain tartott ülésében 24. jegyzőkönyvi szám alatt kelt határozatával elvül kimondotta, hogy gymnáziumaink-ban a tantervek szerint olvasandó klasszikus írónak, va-lamint egyéb szükséges segédkönyveknek, térképeknek s hasonlónak kizárólagosan *hazai, magyar kiadásai* használtassanak. Kapcsolatosan megállapította, hogy az 1903/4. iskolai évben használatban levő tan- és segédkönyvek jegyzékei betérjesztendő az egyetemes tanügyi bizottság elnökségéhez.

Midőn az előrebocsátott elvi határozat következetes alkalmazását elrendeljük, felhívjuk a mlgos t. Előljárósá-got, hogy a gymnáziumban alkalmazásban levő tan- és segédkönyvek jegyzékét egyenlő példányban f. év okt. hó 21-ig Igazgatótanácsunkhoz betérjeszteni méltóztassék.

Kolozsvárt, 1903. szept. hó 12-én.

Dr. Bartók,
elnök.

Dr. Sárkány,
tanügyi előadó.

Sz. 927—1903.

Az erdélyi ehkerület összes lelkipásztoraihoz és egyházközségeihez.

Szászsebesi kálvinista hiveink régóta óhajtják, hogy ehkerületé szervezkedvén, *templomot* emeljének, *papi*

Nyomatott az „Ellenzék“ könyvnyomdájában Kolozsvárt.

lakot építsenek és *saját lelkipásztoruk* ajkáról hallják Isten igéjének hirdetését.

Ott lakó hiveink egyike e czélből 20,000 korona alapítványt tett le, s ezzel megvetette a biztos alapöt, a melyen tovább építhettünk.

Ma immár készen áll a templom, de hiányzik a papi lak. Ennek megépítésére még pár ezer koronára van szükség, miután az Ig.-tanács 4678—1902. számú jóváhagyá-sával kibocsájtott gyűjtő-iveken elég tekintélyes összeg gyűlt be arra, hogy a lelkészi lakás építéséhez is hozzá kezdeni lehessen.

Miután az idő elérkezett, hogy a gyűjtés eredményét számba vegyük, s miután épen az erdélyi ehkerületből is a gyűjtő-ivek egy része még nem érkezett vissza, föl-kérem erdélyi ehkerületünk összes lelkipásztorait és egyh. községeit, hogy a hozzájuk küldött gyűjtő-iveket, a meny-nyiben még vissza nem küldötték, a gyűjtött összeggel együtt juttassák nt. Benedek Károly beszolgáló alvinczi lelkészhez, október 31-ig. *„Egymás terhé hordozzátok és úgy töltsétek be Krisztus törvényeit.“* (Gal. 6. 2.) Nincs kétségem az iránt, hogy *szászsebesi* hiveink forró vágya mihamarabb teljes megvalósulásra jut.

Kolozsvár, 1903. szept. hó.

Dr. Bartók György,
ev. ref. püspök.

1212—1903. sz.

MEGHÍVÓ.

A küüllői református egyházmegye rendes közgyü-lést tart folyó év szeptember hó 28-án d. e. 9 órán kezdve, Dicsőszentmártonban az egyházmegyei tanácsteremben; mely gyűlésre az illetékes tagokat tisztelettel meghívom.

T á r g y a k :

1. Elnöki megnyitó.
2. Istentisztelet, hol imát mond az esperes, egyházi beszédet tart tisz. Csiki József megyesi lelkész aa.
3. Esperesi jelentés az egyházvizsg. eredményéről.
4. Jegyzői jelentés az egyházmegyei tanács évi működéséről.
5. Számvevői jelentés.
6. Tanügyi előadó jelentése.
7. Közpénztáros jelentése.
8. Özv.-Arva gyámintézetí pénztáros jelentése.
9. Kinevezett bizottságok jelentései:
 - a) Közpénztár megvizsgálásáról;
 - b) Özv.-Arva gyámint. pénztár megvizsgálásáról;
 - c) Esperesi pénzkezelés megvizsgálásáról.
10. Az 1904-ik évet illető egyházmegyei költség-előirányzat.
11. Segélykérvények tárgyalása.
12. Püspöki nyugdíj-javaslat tárgyalása.
13. Deési ref. egyház javaslata az Énekes-könyvből a CCXIV. dicséret kihagyása iránt.
14. A kutyfalvi ev. ref. egyházközségnek a főtiszt. egyházkerületi közgyűléshez intézett kérése a küüllői egyházmegyében végleges meghagyása tárgyában.
15. Dicsőszentmártoni egyház kérése az eddig fize-tett tűzbiztosítások és tett javítások költségeiből az egy-házmeget érdeklo összeg visszatérítése tárgyában.
16. Indítványok.

Kutyfalva, 1903. szeptember hó 12.

Nagy Domokos,
esperes.

15. Dicsőszentmártoni egyház kérése az eddig fize-tett tűzbiztosítások és tett javítások költségeiből az egy-házmeget érdeklo összeg visszatérítése tárgyában.

16. Indítványok.

Kutyfalva, 1903. szeptember hó 12.

Nagy Domokos,
esperes.

459—1903. sz.

FELHÍVÁS.

A küüllői egyházmegye lelkészeit felkérem, hogy f. évi október hó 15-ig *egy egész évi* nyomtatványszük-ségletüket annál inkább jelentsék be, mivel az egyhá-zmegye tanácsának erre vonatkozó előző évi rendelkezése szerint a késedelmezők részére nt. esperes és számvevő aak. által kimutatandó mennyiség fog megrendeltetni, mit az illetők elfogadni kötelesek. Megjegyzem, hogy az így összeállítandó mennyiségen felül nyomtatvány birtokomban nem lesz, miért is előre jelzem, hogy időközi rendelésekre nem is válaszolok.

Dicsőszentmárton, 1903. szept. 12.

Heggy Károly,
ehm. pénztáros
nyomatv. kezelő.

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő. NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendőek, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Protestáns irodalmi kérdések.

A Magyar Prot. Irodalmi Társaság küszöbön álló nagyváradi közgyűlése alkalmából igen érdekes és megfontolásra méltó irodalmi kérdések tárgyalása került szőnyegre a lapokban. Magyar protestáns, illetőleg ev. ref. theol. irodalom megteremtése módozatairól szól a beszéd.

Kis József pápai lelkész utalva a M. P. I. T. debreczeni és pozsonyi közgyűléseinek azon határozataira, melyekkel „a mindkét hitvallású evangélikusok püspökeit és kerületeit felkérni határozta, hogy a lelkészi vagy parochiális könyvtárak szervezése által az Irodalmi Társaság anyagi erősödését elősegíteni sziveskedjenek“, egy nagyobb szabású irodalmi programmal állt elő, mely a Prot. Szemle, Parochiális könyvtárak, Monográfiák, Koszoru, Házi kincstár, Egyházi adattár, Theol. Szaklap és Néplapok támogatása által együtt akar a M. P. I. T. égisze alatt minden prot. irodalmi tevékenységet összefoglalni s minden egyházközség kötelező (12 koronás) évi tag-sága által biztosítani. — Ez évi 12 koronáért, mondja, 160 ivre terjedő hasznos könyvek jutnának a könyvtárak birtokába. S tiz év múltán micsoda szép könyvtár lenne a legkisebb parokhiákon is!

Dr. Antal Géza pápai theol. akad. tanár ezzel szemben közhírré tette, az általa már csendben és zajtalanul előkészített „Egyházi könyvtár“ tervezetét, melynek eszméje támogatására — mint mondja — sikerült már neki az irányadó köröket is megnyerni s munkatársakat is szerezni.

A vállalat tervét a következőkben közli:

A vállalat 24 kötetet foglalna magában a következő beosztással:

I—II. kötet: Bibliai szótár. Csiky Lajos, Csizmadia Lajos, dr. Ferenczy Gyula, Németh István, Petri Elek, Radácsy György, Sass Béla s mások közreműködésével.

III. kötet: Ó-szövetségi bevezetés. Radácsy György sárospataki theol. tanár.

IV. kötet: Ó-szövetségi bibliai theologia. Hamar István budapesti theol. tanár.

V kötet: Új-szövetségi bevezetés. Dr. Erdős József debreczeni theol. tanár.

VI. kötet: Új-szövetségi bibliai theologia. Kencsesy Béla kolozsvári theol. tanár.

VII. kötet: Jézus élete. Dr. Kecskeméthy István kolozsvári theol. tanár.

VIII. kötet: Vallástörténet. Irják: dr. Ferenczy Gyula debreczeni, Nagy Károly kolozsvári s Rohoska József sárospataki tanárok.

IX. kötet: Vallásbölcsezet. Dr. Antal Géza pápai theol. tanár.

X—XI. kötet: Egyháztörténet. Pokoly József kolozsvári theol. tanár.

XII. kötet: Magyar Prot. Egyháztörténet. Zoványi Jenő sárospataki theol. tanár.

XIII. kötet: Dogmatörténet. Dr. Tüdős István sárospataki theol. tanár.

XIV. kötet: Dogmatika. Erőss Lajos debreczeni theol. tanár.

XV. kötet: Apologetika. Dr. Horváth József pápai theol. tanár.

XVI. kötet: Symbolika. Jánossy Zoltán debreczeni ref. lelkész.

XVII. kötet: Erkölcsan. Szóts Farkas budapesti theol. tanár.

XVIII. kötet: Egyházjogtan. Thury Etele pápai, esetleg Kovács Albert budapesti theol. tanár.

XIX—XX. kötet: Gyakorlati theologiai tudományok. Csiky Lajos, Csizmadia Lajos, Kovács Albert, Novák Lajos.

XXI. kötet: A ref. lelkész teendői. (Utmutatás a lelkészek számára.)

XXII. kötet: Agenda.

XXXIII. kötet: Ünnepi és vasárnapi imák.

XXXIV. kötet: Válogatott egyházi beszédek.

E tisztán ev. ref. theologiai irodalmi vállalkozást azonban dr. Antal teljesen függetlenül akarja megteremteni a M. P. I. T.-tól. Nem akarja — mondja — kapcsolatba hozni e prot. irodalmi társasággal, épen a Társaság érdekében, melynek közös protestáns jellegét s benne a békés egyetértést veszélyeztetné, ha — a mint kell — e tudományos munkákban kellőleg kidomborították a felekezeti ev. ref. és ev. luth. felfogás. Az pedig lehetetlen, hogy valamelyes egyház olyan művek kötelező megvételére szorítottassék, a melyek az ő hittudatától eltérők vagy pláne azzal ellenkezők. Felekezeti könyvtárt — mondja — vagy az illető felekezet közigazgatási testülete, vagy tisztán annak a felekezetnek irodalmi-társas-

sága vagy végre magánvállalkozás teremthet meg.

Az elsőt nem ajánlja hosszas retortái miatt. A másodikat, egy a Luther-társaság mintájára e célra alakítandó Kálvin-társaságot nem, a M. P. I. T. prosperálhatása érdekében, melytől a Kálvin-társaság az erők nagy részét elvonná. Egyedüli helyes út gyanánt marad tehát a magánvállalkozás, a minthogy arra már vállalkozott is a debreczeni Lászlóczég.

A vita most már a körül forog, hogy a M. P. I. T. csinálja-e? vagy magán vállalkozás legyen?

Mi most a vitába nem kívánunk még bele szólni. Nagyváradon bizonyára sok szó fog esni róla, de nem hisszük, hogy sikerülne végleges határozatot hozni a dologban.

A magunk részéről csak annak az álláspontunknak kívánunk most kifejezést adni, hogy a gyülekezeteket a parokhiális könyvtárak felállítására kötelezni s azután a könyvtárakba a munkák szállítási jogát kizárólagosan monopolizálni akár a M. P. I. T. akár Kálvin-társaság, akár magán vállalkozás számára — megengedhetetlen.

Ez oly irodalmi klikk-uralomra vezetne, mely — főleg ha az egész magyarországi protestántizmusra, vagy ha csak az egész hazai ref. egyházra kiterjedőleg is, — súlyosan megbosszulná magát úgy az irodalmon, mint az egyházon.

Nem akarok minden valószínűség szerint bekövetkező eshetőségekre utalni, sőt nem hivatkozom a M. P. I. T. életében már előttünk álló példára sem; de már most felelem óvó szavamat az ellen, hogy kerülő uton, tetszetős látszat alatt, a protestáns szabadságot egyenesen az irodalom terén fojtsuk meg bármely irányu monopoliummal, az által, hogy más irányoktól elvonjuk a lélekzésre szükséges levegőt.

Janus.

Ifjuságunk egyházi gondozása.

Irta és Tordán az Egyházker. Értekezlet 1903. évi közgyűlésén előadta: **Tárkányi György**, vallástanár.

Egyesületünk fáradhatatlan buzgalmu titkárának Nagy Károly tiszteit barátomnak felszólalására szíves örömmel vállaltam el a feladatot, hogy előterjesztést tegyek itt ifjuságunk fokozottabb egyházi gondozása érdekében.

Szívesen vállaltam el a feladatot, mert hiszen ez a kérdés épen az én foglalkozásom körébe vág, a kinek, mint gymn. vallástanárnak idestova egy évtizede, specialiter az ifjuság vallásos és egyházi gondozása a hivatásom s végzem ezt nem csupán hivatali kötelességből, hanem az ifjuság iránti meleg érdeklődéssel és szeretettel. Szívesen vállalkoztam ez előterjesztés megtételére, mert hiszem, hogy szolgálhatok ezzel is ifjuságunk vallásos, egyházi gondozása ügyének, megnyerve az Értekezletet annak a tervnek, melynek végrehajtásától hiszem és várom ifjuságunknak fokozottabb mértékű gondozását elérhetni.

Nem akarok itt hosszas fejtegetésébe bocsátkozni annak, miért van erre égetően nagy szükség egyházunkban, mert hiszem, hogy egyesületünk minden tagja át van hatva attól a gondolattól, hogy egyházunk iránti kötelességeinknek csak úgy teszünk igazán eleget, egyházunk jövődő életét, előmenetelét, felvirágzását csak úgy biztosíthatjuk, hitünk, reményünk egyházunk jövődő nagyságában és dicsőségében csak akkor lehet igazán erős, ha megnyerjük, ha biztosítjuk egyházunknak a jövődő nemzedéket; csak akkor lesz élővé Krisztus egyházunkban, ha a krisztusi szeretet él bennünk a gyermekek és az ifjak iránt.

Nem akarok, — mondom, hosszas fejtegetésébe bocsátkozni ennek s időm sincs rá, mert respektálnom kell és akarom egyesületünk mult évben hozott azon határozatát, hogy az ilyen előterjesztéseknél nem szabad 20 percznél tovább igénybe venni az egyesületnek sok más teendővel amugy is igénybe vett s különben is rövidre szabott tanácskozási idejét.

Legyen szabad azonban a magam részéről itt is hangsúlyoznom, hogy az a gondozása ifjuságunknak, a melyben eddig részesült, éppenséggel nem kielégítő, sőt tovább megyek és azt mondom nem is méltó a mi egyházunkhoz. Nem elégséges sem az iskolában, a tanuló ifjuságnál, annál kevésbbé pedig az iskolán kívül, az iskolát elhagyott ifjuságnál.

Messze elvezetne célomtól ez alkalommal az iskolai vallástanítással s annak hiányaival tüzetesen foglalkozni, de nem hallgathatom el, hogy ebben a tekintetben is igen-igen sok még a kívánni való. — Mint gymn. vallástanárnak bőven van alkalmam megismerni, hogy milyen foku vallásos ismerettel és képzetekkel hagyják el növendékeink az elemi iskolákat. És elmondhatom, hogy sirt bennem a lélek nagyon sokszor, látva, hogy milyen kétségbeesetten szegényes az. Végtelen fájdalommal kellett tapasztalnom sokszor, hogy azok az örök szép, egyszerűségükben is megragadó és kellő melegséggel, szeretettel előadva, a gyermek lelkében kitörülhetlenül megmaradó bibliai történetek, keresztyén igazságok nyom nélkül suhantak át a gyermek lelkén, mutatva azt, hogy az a hetenkénti két tanítási óra is robot volt a gyermekre, de a tanítóra is egyszersmind, a melyhez a léleknek vajmi kevés köze volt. Pedig én is tapasztalásból tudom és lelkem mélyéből vallom az igazságát mindnyájunk által legőszintébben tisztelt, mély tudományu elnökünk azon szavainak, hogy az ifjak lelke sóvárogja az eszményt s hogy nemcsak Krisztus vonzódott a gyermekekhez, hanem a gyermekek is erősen vonzódnak hozzája, csak meg kell, hogy ismerjék. Sőt el kell mondanom, habár szégyenpírral az arczomon, hogy paptársam fiánál tapasztaltam nem kis megdöbbenéssel s nem egy esetben, hogy a Bibliából a legegyszerűbb dolgok ismeretlenek előtte és azt a benyomást tették reám, mintha otthon a szülői háznál alig hallottak volna valamit a Bibliáról és Krisztusról. És igen sok helyen az egyházi gondozás nem is terjed túl a tanítási órákon, gyermekistentiszteletről vasárnapi iskoláról szó sincs.

Felsőbb vallásos oktatásunknak is, tudom, megvannak a hiányai, különösen nem felekezeti intézeteinknél. Ilyen hiányok az osztályösszevonások, a tananyag önkényes beosztása, a tankönyveknek ötletszerű megválasztása, a tananyagnak lélek nélküli beemlégtetése, a vallás tanítóinak gyakori változása stb. S úgy ezeknél az intézeteknél, mint gymnasiumunknál nagyon is érezhető a jó tankönyvek hiánya, a mi onnan van, mert egyházi életünknek ez a tere eleddig meglehetősen el volt hanyagolva s tankönyveinket jó részben olyanok irták, a kik igen keveset foglalkoztak azoknak tanításával, a kiknek számára könyvüket irták s így nem alkalmazták

azoknak értelmi fejlettségéhez. Azonban a rendes vallásánári és katechetikai állások szervezésével s az egyház nagyobb anyagi támogatásával, azt hiszem, hogy rövid időn ezen a hiányon is segítve lesz.

Hanem hát ezeket csak úgy érintettem. Tulajdonképen én itt most az ifjuság vallásos és egyházi gondozásáról akarok foglalkozni az iskolai oktatás mellett és az iskolán kívül és azokra a teendőkre nézve akarok előterjesztést tenni, a melyek különösen az iskolai oktatást nélkülöző, a tanulói pályát elhagyott ifjaknak Isten országa, Kr. evangeliuma s ezeknek ügyét munkálni hivatott egyházunknak való megnyerése, megtartása céljából szükségeseknek tartok. Mert én úgy vagyok s hiszem, minden papársam úgy érez, hogy mindig fájdalommal tölt el, ha elgondolom, hogy a kiket nekem sikerült megnyernem Krisztusnak, Isten országa ügyének, ha elhagyták az iskolát, a sötétségnek esnek áldozatául. Mert hiszem épen abban a korban maradnak gondozás nélkül, a mikor a legnagyobb szükségök lenne a gondozásra s ha az egyház nem gondoskodik lelke táplálásáról, keres egyebütt, minthogy nem élhet meg lelki táplálék nélkül s onnan vesz igen sokszor, a honnan mérget vesz lelkének nem táplálására, hanem megrontására. Mert a míg Isten az állatot ösztönnel ruházta fel, hogy ösztönénél fogva kerülje azt, a mi ártalmas mérges hatású reája nézve, addig az embertől megtagadta azt, de a helyett adott neki okos lelket, hogy választást tudjon tenni a jó és a rossz, az üdvös és kárhozatos között. — És e fogékonyságot a jó, az üdvös iránt már az ifju korban felébreszteni, kifejleszteni az egyháznak nemcsak érdeke, de egyszersmind Istentől reá ruházott szent kötelessége. Az egyházat az üdv letéteményesének mondjuk, azonban ez az üdvösség nem szabad, hogy a frigy ládában elrejtett, elzárt kőtábla legyen, hanem az ércz kígyó, melyet magasra kitűzve kell tartanunk, hogy lássa mindenki, a ki meggyógyulni akar s a kinek meg kell gyógyulnia a bűn betegségéből.

Egyesületünk áthatva az ifjuság fokozottabb egyházi gondozása szükségétől, mindjárt megalakulása alkalmával felvette programjába azoknak a teendőknek megbeszélését, a melyeket ifjuságunk Isten országa ügyének, az evangéliumnak való megnyerése, megtartása céljából szükségeseknek látott. Egyesületünk létrehozója és élete végéig legmunkásabb harczosa Molnár Albert már az alakuló gyűlésre részletes javaslatot dolgozott ki az ebből a célból alakítandó ifjusági egyesületek szervezésére nézve. Fájdalom, azonban ez a tervzet nem vált be, egyesületünk beható bírálat és megbeszélés után napirendre tért a javaslat felett, kimondotta azonban, hogy napirenden tárglja, a míg e fontos kérdésben az idő és tapasztalatok egyöntelű vélemény kiformalódását nem eszközözi.

Molnár Albert tervzete nem vált be és pedig azért, mert fejlettebb egyháztársadalmi életet feltételezett s annak keretében lett volna megvalósítható mint a gyülekezeti családtyai organizmus egy hajtása. Az egész tervzeten meglátszott, hogy idegen talajból nőtt ki és pedig olyanból, a melynek plántája nem állja ki a mi zordonabb klímánkat.

Általában véve megjegyzem, hogy magam is azok közé tartozom, a kik nem tartják szerencsés dolognak mindent, a mit külföldön jönnek látnak, átplántálni hozzánk, úgy a mint ott találták. Való igaz, hogy Isten országa internacionális, nem szorítkozik egy országra, vagy egy népre, hanem az egész emberiségre, ám azonban Isten országa építőinek számolni kell a helylyel és a viszonyokkal.

(Vége következik.)

A világ teremtése.

1 Móz. I. 1. -II. 4.)

(Folytatás és vége.)

A szörnyek felett uralkodó asszony, *Tauath*, nem egyéb, mint a héber *tohu-vá-bohu*, a még rendezetlen világanyag (chaos). A káldeai monda szerint Bél *kettévágta* az asszonyt vagyis az ősi chaost s így lett az ég és föld, a nappal és az éjszaka; a biblia szerint Isten *különválasztotta* a világosságot és sötétséget, aztán az égi és földi vizeket. A monda azon része pedig, hogy Bél *saját véréből* gyurta az embert, habár durvább nyelven, azt az eszmét fejezi ki, a mit a bibliai író, midőn mondja, hogy Isten *belelehelt* a földből formált emberbe vagyis, hogy »a maga *képére és hasonlatosságára* alkotá.¹ A biblia elbeszélése e szerint a káldeai monda tisztultabb és tökéletesebb alakjának tekinthető.

Vizsgáljuk most közelebbről a bibliai történet *alap gondolatát* s aztán ezen alap gondolat *felöltöztesét* vagyis a teremtés leírását.

Az egész történet vallásos alap gondolata e pár sorban foglalhatók: »Kezdetben teremté Isten az eget és a földet; a föld pedig kietlen és pusztá vala és sötétség ült a mélység színén és Isten lelke lebeg vala a vizek felett.« A világ Isten akaratából jött létre; Isten akarta, hogy legyen és azért olyan, a milyen, mert ő akarta, hogy ilyen legyen. Ezzel a gondolattal a biblia ellentétbe helyezkedik úgy a *materiálisták* nézetével, mint a *pántheizmus* és *deizmus* felfogásával.

A *materiálisták* a természeti és szellemi világ végső alapjául az *anyagot* tekintik, a mely örökkévaló és nem teremtett. Ennek erőin kívül sem égen, sem földön más erőt nem ismer. Egyedül ebből magyarázza ki a világtestek alakulását s ezeken a szerves élet lassu előállítását. E szerint a világ lételének nincs értelme, öntudatos alapja, mert az anyag értelemmel és öntudattal nem bír. Ha a világ oka az anyag, akkor természetesen sem Istenről, sem emberi szellemről s így vallásról sem lehet szó. Nem beszélhetünk világrendrőről sem, mivel a rend és törvény nem anyagi dolgok, hanem a szellem nyilvánulásai.

Ezzel a felfogással szemben a szentírás azt hirdeti, hogy nem az anyag volt az első, hanem a *szellem*, mely minden lételnek oka, minden életnek ősforrása. Nem önmagától, nem természeti szükségből, vagy pusztá véletlenségből állott elő a világ, nem az anyag hozta létre az életerőket, hanem úgy az anyag, mint az erő Isten által teremtett, a ki szellem.

De ellentétbe helyezkedik a biblia a *pántheizmus*-sal is. A *pántheizmus* nem tesz különbséget Isten és a világ között, hanem a kettőt azonosítja s mondhatni: a világot isteníti. Ez a felfogás különösen a pogány természetvallásokban érvényesül. A pogány vallás, még legmagasabb esztétikai fejlettségében is, a természet istenítése. A vallás alapja itt a természeti rendtől való függés érzete s az istennek tisztelete semmi egyéb, mint az ember hódolatának kifejezése ama természeti erők és jelenségek előtt, melyeket az egyes istenek képviselnek. A pogányság vallásos tudatában Isten és a világ teljesen egy és ugyanaz; egyik sincs kivéve a végesség és változás törvénye alól.

Ez a pogány *pántheizmus*, egész napjainkig, a a bölcsészeti fejlődés sokféle stádiumán ment keresztül s hivei gyakran próbálták a keresztyénséggel összeegyeztetni. De hasztalan, mert a szentírás már az első soraiban határozottan ellene mond. A biblia már a teremtés történetében világosan megkülönbözteti Istent a világtól; Isten nem a világ és a világ nem Isten, habár tőle és általa van s nélküle nem léteznék. A biblia istene — mint a teremtés leírásából is kitetszik

¹ Dr. Kovács Ödön „Vallásbölcsészet“ I. k. 251. 252. l.

felül áll a tér és idő korlátain; sem fejlődésnek, sem enyészetnek nincs alávetve; a zsidó istenség anyagtalan, öntudatos, munkás erő, »a ki által teremtett minden, a mi menyben és a földön van, a láthatók és a láthatatlanok«... — Ebben az emelkedett istenfogalomban rejlik a zsidó vallás ama főjellemvonása, mely által a pogány vallásoktól lényegesen különbözik. Mert a két vallás közötti alapkülönbség korántsem abban áll (mint némelyek állítják), hogy a pogányság több istent imád, míg a zsidóság csak egy istenben hisz, hanem legfőképpen abban, hogy az egyik a *természeti*-, a másik az *erkölcsi* világrendtől való függés érzetén alapszik. Ha Isten és a természet egy, akkor a vallás az emberrel szemben nem léphet fel semmiféle erkölcsi követelménnyel, mert a természet nem ismer különbséget a szent és nem szent, a jó és rossz között. — Innen magyarázható meg az, hogy a pogány vallásból — még ott is, a hol a fejlettség legmagasabb fokát érte el (pl. a görögöknél) — hiányzik az Isten szentségének eszméje, s az isteneknek olyan cselekvényeket tulajdoítanak, a melyek mélyen sértik erkölcsi érzületünket. Ellenben Izráel istene nem csupán öntudatos szellemi valóság, hanem egyszersmind *szent* isten, a kiből erkölcsi fogatkozás nem található, a ki csak azt cselekszi, a mi jó s az emberektől is azt kívánja, hogy jók és szentek legyenek. Ezért tudta a zsidó vallás az embert erkölcsi rendeltetésének és bűnösségének tudatára ébreszteni s ezért lett a tökéletes vallás előkészítője.

Végül ellene mond a biblia a *deisztikus* felfogásnak is. A deizmus azt tanítja, hogy a világot Isten hozta létre, de a teremtés után magára hagyta s a világ azóta mozog — mint egy jól szerkesztett gép vagy óramű — az Istentől nyert lökés és a benne lévő erők hatása következtében. A deizmus tehát Isten eszméjét a világ előállításának megfejtésére szükségesnek tartja s azt is elfogadja, hogy a teremtés egy végetlen, mindenható szellem műve; de a teremtés ténye után Istent kizárja a világból s ugyszólván nyugalomba helyezi. Pedig ha Isten a teremtés óta nyugodnék, ha azóta semmit sem tett volna, akkor nem lenne élő, hanem holt Isten. Akkor a teremtés története nem így végződne: »Isten a hetedik napon megszűnne a munkától,« hanem ekkép: »Az Úr a hetedik napon meghalt«... A deizmus álláspontján vallásról alig lehet szó. Avagy egy tulvilágon lakó s a földi dolgokba nem avatkozó Isten mit érdekel minket, embereket? Ha ő nem törődik velünk, nem intézi a mi sorsunkat, mi sem vágyakozzunk utána, nem keressük az ő segítségét, s az isteni gondviselésben való hit merő csalódás. Mennyire másképp beszél a szentírás! Már legelső szava is figyelemre méltó. — »*Kezdetben* teremté Isten az eget és a földet«... Mit kell értenünk ez alatt? Bizonyára nem egy meghatározott időpontot, hanem általán az *idő kezdetét*, a mi egyértelmű az örökkévalósággal. Mert »Isten nem olyan lény, a ki korábban tétlen volt s bizonyos időben a tétlenség állapotából kilépve, a világot teremtette; hanem olyan Isten, a ki örökké él és munkálkodik, a kinek gondolata folyton teremtő gondolat.«¹ »Nézzetek szét köröskörül a világon! Mindenütt Isten élete működik, minden az ő lelkének lehellete vonul át. Nem érzitek-e ezer meg ezer jelenségnél az ő végetlen fenségét és nagyságát, a mit véges elme soha meg nem mért! A vihar zugása csak az ő szájának lehellete és az ő intésére alapjaiban megrendül a föld. Tekintsetek föl a mérhetetlen égre fejetek felett csöndes, néma éjjel. Bámulatos fenséggel futják a csillagok pályájukat. Azok mind világok; myriádok után myriádok következnek. Azok mind Isten művei, mind azokat hatalmas kezein hordozza. Azok az ő életének érütései... Oh, minő nagyság, minő fenség! mennyire elnémul itt az emberi érzélem!« (Wirth) És ez a nagy,

¹ Scholten, idézve Lang Dogm. 71. l.

nagy Isten a legparányibb teremtményére is gondot visel. Egy veréb sem eshetik a földre a mi mennyei atyánk akarata nélkül; nála még fejünk hajszálai is számon vannak.« »Isten nincs messze közülünk senkitől, mert ő benne élünk, mozgunk és vagyunk«
Ime, a szentírás tanítása: Isten nem a világ, de nincs világ nélkül vagy a világon kívül; ő nem gondolható másképp, mint a világgal és a világban.

»Kezdetben teremté Isten a világot« e pár szóban röviden egybe van foglalva a teremtéstörténet vallásos tartalma. Az elbeszélés többi része nem egyéb, mint ezen alapgondolat felöltöztetése, vagyis a teremtés lefolyásának idői sorrendben való lefolyása. Lásuk, minő sorban megy végbe — elbeszélésünk szerint — a teremtés?

Első nap világosságot támaszt Isten a kietlen sötétségben. Második nap teremt az eget, hogy — mint szilárd boltozat — elválassa az égi és földi vizeket. Harmadik nap a rendezetlen világanyagból különválasztja a vizet és a földet s az utóbbit növényekkel ékesíti föl. Negyedik nap világítókat helyez az égboltra, egy nagyobb világítót, a napot, hogy uralkodjék nappal és egy kisebb világítót, a holdat, hogy uralkodjék éjjel és a csillagokat. Ötödik nap a vizet és a levegőt benépesíti halakkal és madarakkal; hatodik nap pedig teremt a szárazföldi állatokat s köztük legutoljára az embert. A hetedik napon »Isten megszűnne minden munkájától, a melyet szerzett vala.«

Ebben az elbeszélésben, mint látjuk, nincs semmi természetfölötti kijelentés. Az egész egy naiv költői kép, mely a természet életéből van merítve. Minden este a sötétség tengerébe tűnik el szemeink előtt a világ s hajnal hasadtával megint kibontakozik az éjből, mintegy semmiből ujjafteremtve. Ezen egyszerű természeti jelenséget viszi át írónk a világ előállítására. A mint kifejlük az éjszakából a nappal: úgy jött létre a világ is kezdetben Isten parancsára a semmiség éjjeléből.¹

Nézzük: miként áll elő a nappal? — Mikor az éjszaka sötétsége oszladozni kezd, a hajnal pirja feltűnik a keleti láthatáron és *világosság* árad szét a természetben. Lassanként szétfoszlik a köd; előtűnik — mintegy kék fényes tükör — az *ég* s szemeink elé tárulnak a hegyek és völgyek, a rétek és folyók, az *erdő fái* és a *mező virágai*. Ekkor megjelenik fénylő koronával fején a *nap*; jóltevő sugarai, a vizek színén megtörve, előcsalják azok lakóit, a *halak* vidáman sütkéreznek a nap melegén; majd megelevenül az erdő-mező, felébrednek a *lég szárnyasai*; aztán előjönnek a *szárazföldi állatok*, munkához kezd az *ember* s új pezsgő élet támad mindenütt... Így történt — a bibliai író képzete szerint — a világ előállása is a teremtés reggelén. — Innen magyarázható meg az ellenmondás, hogy előbb jött létre a világosság és a növényzet, mint a nap, holott az utóbbi nélkül egyik sem képzelhető. Írónk azonban nem törődik e nehézséggel; ő úgy festi a képet, a mint a természetben naponta látja.

Egyébiránt — ezt az ellenmondást nem tekintve — a természeti világ fokozatos fejlődése elég helyesen van felmutatva. A tudomány is megerősíti a biblia azon állítását, hogy az ember legutoljára teremtett. Az ember létrejöttét szükségképpen megelőzte az állatvilág-, ezt pedig a növényország előállása. A növényország ismét csak akkor jöhetett létre, midőn a víz és a száraz külön volt választva s a talaj a növényzet számára elő volt készítve. Még korábban állott elő a világosság, mely úgy az állat-, mint a növényvilág létezésének alapföltétele.

Mindezzel nem akarom azt mondani, hogy a biblia felfogása teljében összhangzó a tudományos kutatás eredményeivel. Hiszen tudvalevő dolog, hogy a biblia világnézete homlokegyenest ellenkezik korunk

¹ Egyh. Reform, III. évf. 17. 18. l.

világnézetével. A zsidó nép s általában az ó-kori népek képzete szerint a föld a mindenség középpontja; felette az ég, mintegy szilárd boltozat terül el s a nap, hold és csillagok (melyek az égboltra vannak helyezve) arra valók, hogy világosságot és meleget áraszsanak a földre és az idő mutatói legyenek, mint az óra. — »Azóta a tudomány kétségtelenül bebizonyította, hogy a föld távolról sem központ, hanem csak egy kis porszem a nagy mindenségben, még a saját környezetének sem középpontja, hanem kis bolygó csillag, mely a napot kerülgeti. S vajjon mi kárt tett ez a fölfedezés vallásos hitünknek? Kevésbé hatalmas-e Isten, ha nemcsak néhány fénypontocskát, hanem millió meg millió oly égi testet alkotott, mely nagyobb a földnél? Vajjon a nap nem ép oly szelíd jósággal árasztja-e fényét most is földünkre, mióta tudjuk, hogy a föld forog a nap körül?... Hadd forogjon hát a föld a teremtő által elébe szabott uton, nem kell semmitől félnünk, senki sem esett még le róla.«¹ A mi boldogító hitünk nem azon alapszik, hogy a föld mozdulatlanul áll a központban; hanem azon, hogy Isten teremtő és gondviselő Atyánk. Ránk nézve a teremtés történetében az a fődolog, hogy a világ Isten akaratából jött létre, de hogy *mikor és mimódon?* hat nap alatt-e, vagy millió éveken keresztül, folytonos fejlődés által? — ez már nem vallásos kérdés. — Mi hisszük, hogy az ember »Isten képére és hasonlóságára« van teremtve, de hogy az első ember *miképp* állott elő? ennek eldöntése nem a hit, hanem a tudomány feladata. Bármiként oldja meg a tudós világ e vitás kérdéseket: sem Istenben való hitünket, sem a biblia vallásos tekintélyét nem ingathatja meg.

Ennek a hitnek egy ősrégi, örökbecsi nyilatkozata a bibliai teremtéstörténet. Ne kicsinyeljük hát ezen egyszerű történetet, mely koránál fogva is tiszteletet érdemel! Mert, bár avult a ruha, melyben megjelenik, vallásos tartalma — mely az Istentől ihletett szív mélyéből van merítve — mindörökre igaz és értékes marad.

(Zittel K. nyomán)

ifj. Péter Károly.

Főtiszteletű dr. Bartók György püspök ur öméltsága egyházvizsgálati körútja a görgényi egyházmegyében.

(Folytatás.)

Augusztus 26-án reggel 8 órakor indult főtiszt. Püspök urunk s a gen. visitáció tovább *Köbölkut* felé. Itt már főt. Püspök urunk kíséretét képező papok egy része elmaradt, így az eddig jövő Lénárt magyarói lelkész is s csak a rendes kíséret maradt s úgy indultak: Csekme esperes, ifj. Kiss Lajos főjegyző s Kovács aljegyző tartottak tovább is végig a köruton, mint egyházmegyénk számot adói, a generális visitációval. Köbölkut határára érve nagy és tisztes, mintegy 50 tagból álló lovasbandérium, mely az egész köruton a leghatalmasabb vala, áll főt. Püspök urunk menetének élére a főbirót s Püspök urunkat vivő négyes fogat közé s minden lovas kezében nemzeti zászlót lengetve vezették a község szélén levő diszkapuig, hol Horváth Ödön lelkész fogadta üdvözlő beszéddel Főpásztorunkat. A lovasok sorfala s a tüzoltók diszruhás két rendje között vonult be a menet a szépen feldiszitett községen át a lelkészi lakásig. — Rövid pihenő után istentiszteletre mentünk, hol is II. Kor. 6. 1—2. alapján Kenessey ker. főjegyző mondott igen szép egyházi beszédet s előtte buzgó imádságot; utóimát s megáldást kérő könyörgést főt. Püspök urunk. A templom szépen diszitve s Köbölkut szép magyar népevel zsufolásig telve volt, kik a szomjuhozó lélek áhíthatával hall-

gatták a reménységre biztató ökes beszédeket. — Istentiszteletről kijöve a gyülekezet egyik tagja üdvözölte ömlgát egyszerű, szives szavakban.

Azután a lelkészi lakon megtartatott az egyházvizsgálat, mely mindent jó rendben talált s ezt a presbyterium előtt kijelentette Püspök urunk, biztatván a presbyteriumot odaadó munkára az egyház előmenetelére.

Nemsokára indulni kellett, harsogott a tüzoltók tisztelgő trombitája, a bandérium kürtje, előrobogtak a kocsik, Csekme esperes osztotta, ki kivel ül s indultunk a főbiró s bandérium után, át a magas s hosszú lejtőjű hegyen a „Kurmaturán“ ebédre Sepsőre ngos Bónis István orszgy. képviselő ur vendégszerető házához. A köbölkuti bandérium ép a septéri diszkapuig vezetett majd fél 1 órai ut után; a diszkapunál a községi jegyző üdvözölte Püspök urunkat, házának lépcsőjén pedig Bónis képviselő ur, felesége, családja s vendégserege élén. A szives házigazda nagy vendéglakomát rendezett főt. Püspök urunk tiszteletére s diszes és nagyszámu vendégse- reget hívott össze, úgy, hogy a Mezőség azon részének birtokos urai közül nagyon sokan voltak ott; a tiszteletreméltó háziasszony pedig lekötelező szivességgel járt abba kedves leányaival, hogy mindenki jól érezze magát s egy pár jól töltött óra után kedves emléket vigyen magával. Az ebéd után a társaság a házigazda szép kertjébe oszlott szét s azután meg egyik házi kisasszony művészi zongorajátékában gyönyörködött.

Hanem mindenféle... jónak vége szokott lenni, a program szigorú megtestesülése itt is közbe szólt: Csekme esperes indulást jelzett, s oly gyorsan kellett pakolódni, hogy sokunk ott feledte egy s más portékáját.

Mezőujlakra tartott öméltsága s kísérete, mely nagyon megnövekedett, mert Bónis ur vendégeinek jó része elkísérte Püspök urunkat. Hanem ha Püspök urunk egyházmegyénk ezen, jövőre immár a nagysajói egyházmegyébe szakadó községeiben, e nemzetiségi vidéken, a kicsiny magyarság egyházi életében sok főlemelő s új reménységre biztató jelt látott, — a magyarságot egyházunk árnyékában összetartani s erősödni tapasztalta — Mezőujlakon a kép szomorú s a látottak kétséget támasztóak voltak. — Maga a vidék is szomorú benyomást tesz; kopár omladós hegyoldalak, szegényes, pusztá völgy; kicsiny, roskadozó házak; — a népe pedig oláh; — a régi s egykori hatalmas nemesség elveszve s csak egy pár szép alakja tengődik a községben, de az is vagyon, birtok nélkül, közönyösen mind magyarsága, mind egyháza iránt. S még szomorubb a kép, ha az ember a templom felé közeledik az egykor faragott-kövekből épített, hatalmas goth styben épített templom, mely romjaiban is nagyszerű, most hatóságilag bezárva, fedeléről a zindely foszlóban, árván, elhagyatottan néz le a falura, mintha az elveszett magyarságot siratná. — A visitáció, mint egy szomorú temetési menet érkezett meg a templom előtti szabad térre s tartotta meg Nagy Károly theol. tanár imádkozása s Luk. 11. 23. alapján mondott beszéddel az istentiszteletet. Az egyházi énekeket a vizsgálat tagjai kezdték és énekelték az esperes előmondása után, könnybe lábadott szemekkel fűván, mintha temetés lett volna; Nagy Károly gyönyörű imádsága, mely a hatalmas Isten erejét hívta, hogy erőt adjon az egyház elernyed tagjaiba s hatalmas, próféta beszéde, mely vádolt, számonkért, intett, biztatott, mintha nemcsak a m.-ujlaki kevés, közönyös és szegény reform. magyarnak, hanem szólott volna a hivatalos Magyarországnak is, mely nem oltalmazza eléggé elszegényedett s nehéz helyen levő fiait. — Főt. Püspök urunk mondott aztán utóimát s a hivekhez oly lelket megrázó, dorgáló és buzdító

¹ Egyh. Reform, III. évf. 19. 1.

beszédet intézett, mely megremegtette a közönyösöket, a jobbkat pedig új erőre s küzdelemre torkolta; mi pedig meghatottsággal hallgattuk az elvezett bárány után aggódó pásztor lelkünkkel közös bánatát.

Istentisztelet után a vizsgálat tartatott meg a lelkészi lakáson; a mily szomorú volt a kép kívül, itt benn is olyannak tapasztalta a bizottság. Istennek lelke kell ide, hivatott emberbe, hogy a most szét-szórt csontokat összeszedje s megelevenítse az eler nyedt tagokat, hogy új élet támadjon a pusztuló völgyben.

Késő este lett mire elindultunk s beértünk aztán utunk utolsó állomására Mezőörményesre.

(Vége követk.)

Igazgatótanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1903. szept. 17 és 18.

Elnökölt br. Bánffy Dezső, egyházker. főgondnok. Jelen voltak: Simó Lajos, Zeyk Dániel főgondnok, Bartók György dr. püspök, Bánffy Ernő br. Lészay Ferencz, Deésy Gyula, Incze Gerő, Váró Ferencz, Sárkány Lajos dr. és Sándor János ig. tanácsosok, továbbá a hivatalnokok.

Elnöklő főgondnok ur önmagyméltósága az ülést megnyitván, előterjesztést tesz a folyó évi egyházkerületi közgyűlés idejére vonatkozólag, melynek alapján a közgyűlés határideje nov. 17-ére tűzetett ki és egyuttal kimondatott, hogy miután a közgyűlés előkészítése céljából október hó folyamán több ülést is kell tartanunk, az októberi első ülés, rendes határidőtől eltérőleg, 8-án fog megtartatni.

Tárgysorozat rendjén, Pokoly József, theol. tanár aa. bejelentéséből, tudomásul vette ig. tanácsunk, hogy az erdélyi ev. ref. egyházkerület története című két kötetes nagy munka elkészült, sőt a bíráló bizottság észrevételeinek figyelembe vételével, kiegészítettet. Intézkedett tehát ig. tanácsunk a körülbelül 55 nyomtatott ivre terjedő mű kinyomatása iránt. Ára 10 koronában van megállapítva, de a gondnokok, tanárok, lelkészek, tanítók és más egyházi alkalmazottak, egyházi hatóságaik utján, ez év végéig 6 koronáért rendelhetik meg.

Deák Ferencz születésének 100-ik évfordulója alkalmából, 1903. október 17-re a vallás- és közokt. Miniszter emlékünnepe tartását rendelte el a saját hatósága alatt álló iskoláknál és körrendeletét nekünk is megküldötte. Ig. tanácsunk a miniszteri intézkedést közhírré tételre határozta avégből, hogy autonóm iskolai és egyházi testületeink belátásuk szerint járassanak el.

A nagyenyedi tanítóképző intézetnél szükségesnek mutatkozván, a történelem földrajzi szakon, egy új helyettesitanári szék betöltése, ezt ig. tanácsunk engedélyezte, de egyuttal fölhívta a kollégiumi előljáróságot, hogy készítsen javaslatot a képezde reorganizálása tárgyában kelt közgyűlési határozat revíziója iránt.

A Nagy Péter-féle konfirmációi káté átdolgozására kiírt pályázat határidejének lejártáig három pályázat érkezvén be, ezeket áttette ig. tanácsunk a főt. Püspök aa. elnöklete alatt, Bodor János, Deési Gyula, Jancsó Sándor. ifj. Péter Károly és Vásárhelyi Boldizsár aaból alakított bíráló bizottsághoz.

A konvent által kiadott új gymnáziumi tanterv és hozzáfűzött utasítások végrehajtásáról és eredményeiről jelentések érkeztek be a kollégiumoktól, mely jelentések főbb tanulságait a közgyűlés elé fogja terjeszteni ig. tanácsunk, de addig is szükségesnek látta rendelkezni a tanulók házi teendőinek lehető korlátozása iránt.

Előfordult esetek alkalmából körrendeletet bo-

csátott ki ig. tanácsunk az iránt, hogy iskolai dijhátalékok miatt egyetlen egy tanulót sem szabad az évvégi vizsgálatoktól elzárni.

A nagyenyedi és kolozsvári kollégiumok ideiglenes bennlakási rendt. szabálya az év végéig, meg erősítették.

Gráf Jakab és Olasz Gyula tanárok, betegség miatt, az év végéig terjedő szabadságot nyertek.

A magyar-gyermek-monostori államosított ev. ref. népiskola telkének az állam részére tulajdonjoggal való átengedését nem engedte meg ig. tanácsunk.

Az egyetemes konventnek amaz óhajtása tárgyában, melyszerint a polgáriskolai vallásoktatáshoz szükséges tankönyvek kiadását az egyetemes tanügyi bizottság utján kívánna eszközölni: előterjesztést fog tenni ig. tanácsunk a folyó évi egyházker. közgyűléshez.

Solymossy Endre és Kovács Dániel, udvarhelyi tanárok bejelentett mellékfoglalkozása engedélyeztetett.

A theologiai fakultás előljáróságának bejelentéséből tudomásul vette Ig.-tanácsunk, hogy a theologus ifjak nagy számban való jelentkezése folytán összesen 143 ifju vétetett föl az internátusba, vagyis husszal több annál, mint a mennyinek elhelyezésére helyiség áll rendelkezésre. Az intézetben el nem helyezhető ifjak részére az egyházkerület egyik bérházában engedélyezett ig. tanácsunk helyet, melynek kellő átalakítása céljából a házgondnokot utasította.

Ugyancsak a theologiai előljáróság kéri, hogy a fölvetett 119 theologus ének- és zene oktatásának megfelelő ellátása céljából ezen órák száma 6-ról 8-ra emeltessék föl és hogy egy új harmonium is szereztessék be, ig. tanácsunk azonban e kérésnek, fedezett hiányában, eleget nem tehetett.

Keblí könyvelési osztályunk utasítást kérvén a a theologiai alap függő számláján mutatkozó és 30.000 koronát meghaladó hiány elenyésztetésére nézve, ig. tanácsunk akként rendelkezett, hogy e hiány az alap tőkevagyonából irassék le, de miután ezáltal és a fakultás folyton emelkedő deficitjei következtében az intézet jövőjét biztosító intézkedésekre föltétlenül szükség van, kimondotta ig. tanácsunk, hogy az egyházkerületi közgyűléstől kérni fogja egy nagy bizottságnak kiküldését, mely javaslatot lessz hivatva készíteni arra vonatkozólag, hogy a theol. fakultás fenntartása mily módon biztosíttassék.

A kollégiumi tanárok fizetésének 5-öd éves korpótlékaik tárgyában beérkezett előljárósági vélemények alapján előterjesztést tesz ig. tanácsunk a ker. közgyűléshez, e kérdésnek a ministeri körrendelet értelmében leendő szabályozása iránt.

Számvevői előterjesztés alapján jóváhagyást nyert a marosvásárhelyi és szászvárosi egyházköz-ség, valamint a nagyenyedi és zilahi kollegium megelőző évi számadása, de miután az utóbbinál ig. tanácsunk föltűnő vagyoni hanyatlást észlelt, fölhívta a kollegiumokat vizsgáló bizottságot, hogy a zilahi kollegium vagyonügyeit tüzetes vizsgálat tárgyává tegye.

Zilahi kollegiumunk előterjesztésére megengedett, hogy új épületének berendezési költségeire saját alapjaiból kölcsönt vegyen, melynek kamatját és törlesztését a tanulókra kivetendő 4 koronás új rovattalal fedezze.

Jóváhagyást nyert a székesi Ilyés-alap 1892. évi számadása, valamint dr. Silber Mór budapesti házgondnoknak a május—aug. házbérnegyedről szóló elszámolása is.

Az egyetemes konvent ama kérdésére, hogy mily kulcs szerint kívánja egyházkerületünk az államsegélyt felosztatni, azt a javaslatot teszi ig. tanácsunk, hogy a jelenlegi arány megváltoztatását szükségesnek ugyan nem látja, de a menyinyiben a többi egyházkerületek véleményei alapján mégis módosítás

vitetnék keresztül, az esetben az egyházközségek száma szerinti megosztás mellett foglal állást.

Herczeg Lajos, műszaki előadó aa. fölkéretett arra, hogy a helyszíni kiszállás alapján tegyen javaslatot az egyházkerületi közalap tulajdonát képező tordai Korona vendéglő megfelelő átalakítása iránt.

Közigazgatási bírósággá alakulva, a következő 3 ügyben döntött ig. tanácsunk:

A nagyenyedi ehm. első foku bíróságának Derzsi Sándor, felyenyedi kántor ügyében hozott és nevezett aa. vagyoni felelőségét kimondó ítéletét helyben hagyta bíróságunk, mert a nevezett kántor fellebbezésében fölhozott enyhítő körülmények a közigazgatási birói eljárás során, törvény szerint, figyelembe vehetők nem voltak.

(Folyt. köv.)

TÁRCZA.

Levél egy kitérthez.

Kedves Sárika!

Még egyszer irok. Nem azért csak egyszer, mintha nem akarnék, hanem nehogy zokon vegyék környezetemben, a hol lesz és ártson jövőjének.

Áttérésének hire végtelenül fájdalmasan hatott reám, és Fannira. S nem enyhíti a szívünkön ejtett sebet, hogy talán fájó érzéssel szakadt el anyaszentegyházunktól; mert elszakadt s az e miatt vágott sebet még sajnóbbá teszi, hogy azért kellett ennek így történni, mert „*az embernek mindent meg kell tenni a jövőjéért. Megsziveltem azt is, a mire emlékezett, gondolja meg csak kedves tiszteletes ur, hogy mennyit jártunk, hogy valahova bejussak.*” Igaz. Mégis, mégis nem tudott kibékülni a gondolattal! Észembe jutnak az első keresztyének. Mindent feláldoztak a Krisztusért; a reformáció hívei ismét! — Nemcsak a vagyon, állás, rokoni összeköttetések, de még az élet sem volt drága a mi Urunk Jézus Krisztusért.

Igaz „*csak egy Isten imádnak*” A mi Urunk Jézus Krisztus kora minden rabbija és bölcsenél jobban tudta ezt, elismerte és hirdette. „*Egy a ti Atyátok. ki a mennyben vagyon*” — ugymond — s mégis tudományáért keresztalált kellett szenvednie. Miért? Azért, mert mégis más volt a tudomány. A régienél „minden részeiben teljesebb, tökéletesebb következőleg szívünk javítására, lelkünk megnyugtatására, idvességünk eszközzésére legfőbb méretben alkalmazatos.” Örömhír: evangelium volt e tudomány, a kiknek hirdettetett, a kik hallgatták és bevették, de „főpapságnak nem tetszett; mert attól félték, hogy ha elterjed a Jézus tudománya, nekik nem lesz tekintélyük a nép előtt s e mellett gazdag jövedelmeiket is elveszítik.”

Mindenképen meg akarták semmisíteni Jézus tudományát. *Ma is ez a tervük az evangelium ellenségeinek, az ok is ugyanaz.* Máskülönből miért küzdenének a Szentlélek munkája ellen?

Eszközül felhasználják szegénységünket, erőtlenségünket. Anyai keserűséggel mint most, sohasem töltött el a szegénység tudata. *Nincsenek leánynevelő felső intézeteink Erdélyben teljességgel s nincsenek alapítványaink.* Mikor a mi őseink a főiskolákat alapították, még akkor sehoh a világon nem törődtek a nőneveléssel s így, habár az újabbkori népnevelést a reformációnak köszöni a világ, de a magasabb nőnevelés terén bir versenyezni; mert hiányzanak a másik felekezethnél meglevő nagy javadalmak.

Mennyire fáj a lelkem, hogy szegénységünk miatt az evangéliumi egyszerű keresztyén egyházból, keresztyén családból egyesek kiszakadnak!

Nem mondom, meg nem élhetnek, nem boldogulhatnak más egyházban is, de úgy képezem azt az életet, mint a magyar hazából külföldre szakadt magyarok életét. Meglehet, jobb helyzetbe jutnak, talán fényes jövő vár rájuk, de nem a magyar nemzet tagjai többé!

Nem akarom szomorítani, hiszen vigasztalni szeretném. Boldogulását őszintén óhajtom. Adja a jó Isten, hogy boldog legyen! Feleségem csókolja. Igen sajnálja Sárikiát. Isten velünk! Szilágysomlyó, 1903. szeptember 14.

Incze Lajos.

KÜLÖNFÉLÉK.

A Magy. Prot. Irod. Társaság e hó 23—24-én Nagyváradon tartandó, közgyűlésén való részvételre egyh. kerületünkben 16-on jelentkeztek és pedig: Br. Bánffy Dezső főgondnok, dr. Bartók György püspök, dr. Kecskeméthy István, Pokoly József, Nagy Károly th. tanárok, Vén Mihály és ifj. Péter Károly esperesek, Deák Lajos kir. tan. koll. gondnok, Bácsi Gyula, Csürös József, Irsay József, Veress Károly (Papolcz) lelkészek, Koncz József, Benke István, Zajzon János gmn. tanárok, dr. Szádeczky Béla s. lelkész. Nem sok; de a mikor a 10 prot. egyh. kerületből összesen csak 169-en jelentkeztek: az aránynak eléggé megfelel. Hanem egyházas buzgóságunk fokmérőjének ha venné valaki: bizony nem jó véleményt alkothatna. Az ülés lefolyásáról jövő számunk számol be.

Püspöki látogatás és vizsgálat. Deési püspöki vizsgálat alatti egyházunkat éri a szerencse, hogy e hó 26-án 27-én vendégül tisztelheti az egyházkerület főpásztorát dr. Bartók György püspök urat. Az egyházközség kebli tanácsa *Vékony* Ferencz főgondnok elnöklése mellett a látogatás programját így állapította meg: A püspök ur ó méltósága kíséretével, melyben részt vesznek a theol. tanárok és több egyházi és világi előkelőség Kolozsvárról, 26-án d. e. 10 órakor érkezik Deésre. Az állomásnál a vármegye és város részéről történik fogadás, míg az egyház a piac torkolatánál állítandó diszkapunál fogadja püspökét. D. e. 11 órakor tartatik meg az egyházvizsgálat. Estvére fáklás tisztelgés lesz a főpászturnál. 27-én a hatóságok részvételével $\frac{3}{4}$ 10 órakor ünnepélyes istentisztelet tartatik, melyen a betegsége által akadályozott *Kenessey* Béla főjegyző helyett imát mond *Nagy* Károly theol. tanár a predikációt maga a Püspök ur fogja mondani és ő áldja meg a gyülekezetet. Istentisztelet után a tisztelgő küldöttségek fogadása, aztán közeled lesz. Ebéd után a püspök ur látogatásokat tesz és kirándul Kozárvára gróf Teleki Domokos és br. Inczédi Ádám urakkhoz. Este műkedvelői előadás zárja be az ünnepségeket.

Évmegnyitó és tanári székfoglaló kettős szép ünnepélyről, mely kolozsvári ref. kollégiumunkban lefolyt, tudósítónk idejében megemlékezett volt ugyan, de a redakcióban levő változások miatt tévedésből kimaradt. Most pótoljuk azzal, hogy szép érdeklődő közönség jelenlétében dr. *Török* István igazgató szép évmegnyitója után *Tárkányi* György vallástanárral és *Szabó* Imre a természet-tudományok új tanára tartották meg székfoglaló értekezéseiket, melyeket a közönség és ifjuság nagy élvezettel hallgatott végig. Az új tanárokat eskütételük után az előjáróság nevében dr. *Török* igazgató üdvözölte megindultan és meleg bensőséggel. Mi is kívánjuk, hogy működésük méltó folytatása legyen e jeles kollégiumunk nagy tradícióinak, fényes múltjának. Isten segedelme és áldása kísérelje munkáikat.

Jancsó Lajos a nagyenyedi egyh. megye ifju buzgósága esperese egyh. megyéje lelkészei számára összeállította és kinyomatta a határidőhöz kötött adminisztratív teendők jegyzékét. Úgyes gondolat volt. Szívességéből lapunk egyik közelebbi számában közre fogjuk adni — hisszük — sokak használatára.

Pórai egyházunk újonnan építendő temploma javára — Dr. Molnár Gábor főszolgabíró ur védnöksége mellett okt. 4-én mulatságot rendez egy szép számú bizottság. Szép eredményt kívánunk.

Lelkészek és tanítók figyelmébe!

Az erdélyrészi magyar olvasó közönség nagymérvű támogatása folytán, melyben a Kolozsvárt minden reggel (hétfőn délben) megjelenő „**Ujság**” cz. függetlenségi és 48-as párti politikai napilap részül, alólírott kiadóhivatal azon helyzetben van, hogy *lelkészeknek és tanítóknak*, kik az „**Ujságra**” ra előfizetni ohajtanak, a rendes 12 frt helyett *csupán 8 frt* kedvezményes előfizetési díjért számítja, azonban *legalább egy félévi díj, vagyis 4 frtot (8 korona) kell beküldeniök, hogy e kedvezményben részesüljenek.*

Az „**Ujság**” részletes és mindig megbízható távirati és express-tudósításaival nemcsak az összes vidéki, de a fővárosi napilapokat is megelőző s ép ez okból igen sokszor *rendkívüli kiadásokban* is közli előfizetőivel a nagyfontosságú napi eseményeket,

miáltal csaknek nélkülözhetetlen organuma lett az erdélyrészi magyar olvasó közönségnek.

Az októberi évnegyed a legkedvezőbb alkalom az „Ujság” megrendelésére.

Hazafias tisztelettel

Ujság» kiadóhivatala
Kolozsvár, Egyetem-utca 7. sz.

HIVATALOS RÉSZ.

Sz. 4009—903.

KÖRLEVÉL

mindenik kollégium mlgos t. Előljáróságának.

Két felmerült eset alkalmából felhívjuk a mlgos t. Előljáróság figyelmét a „Tanügyi és Fegyelmi Rendszabályok és Utasítások” ama rendelkezésére, (52. 53. 107. 108. §§.) melyek szerint hátrálék tartozások miatt az évzáró vizsgálatoktól egy tanuló sem zárható el.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazg.-tanácsának Kolozsvárt, 1903. szept. 17-én tartott üléséből.

Br. Bánffy Dezső,
elnök.

Dr. Sárkány Lajos,
tanügyi előadó.

3875—1903. sz.

KÖRLEVÉL

az összes Egyházi és Iskolai hatóságokhoz.

1903. évi október hó 17-én lesz Deák Ferencz születésének a századik évfordulója. Ebből az alkalmából a vallás és közoktatásügyi Miniszter ur 3240. eln. sz. alatt rendeletet bocsátott ki az összes rendelkezése és vezetése alatt álló fő-, közép- és népiskolákhoz, hogy azon a napon minden iskolában tanítási szünetet tartsanak és Deák Ferencz nagyságához méltó emlékünnepet rendezzenek.

Erre a miniszteri rendeletre az összes egyházi és iskolai hatóságaink figyelmét felhívjuk, az egésznapos iskolai szünet és emlékünnepe megtartását hazafias és nevelési szempontból melegen ajánljuk.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazg.-tanácsának Kolozsvárt, 1903. szept. hó 17-én tartott üléséből.

Báró Bánffy Dezső,
elnök.

Dr. Sárkány Lajos,
tanügyi előadó.

1369—1903. sz.

MEGHIVÓ.

A görgényi egyházmegyének Szászrégenben, az egyházmegye tanácstermében, 1903. október hó 7-én d. e. 9 órától kezdődőleg, az alábbi tárgysorozattal megtartandó rendes őszi közgyűlésére.

1. Ima.
2. Elnöki megnyitó.
3. Tagok számbavétele; megalakulás.
4. Új papok, tanítók bekebelezése.
5. Felsőbb leiratok.
6. Esperesi jelentés az egyházak állapotáról.
7. Jelentés az egyházmegyei-tanács működéséről. (Előadó ifj. Kiss Lajos főjegyző.)
8. Jelentés az egyházmegyei-tanács mint közigazg. bíróság működéséről szintén a főjegyző által.
9. Jelentés az egyházmegyei közalapok 1902. évi számadásairól. (Előadó: Dénes József direktor-számvevő.)
10. Jelentés az egyházmegye általános pénzügyi viszonyairól, s ezzel kapcsolatban az egyházmegye kikerekítése által szükségessé vált új pénzügyi berendezkedés s az új viszonyokhoz alkalmazott költségeloirányzat 1904-re. Leszámolás az elcsatolt egyházakkal. (Előadó: Papp Lajos pénztáros.)
11. A tanács által kiosztott stipendiumok bejelentése. (Előadó: Kiss Lajos főjegyző.)
12. Jelentés az iskolákról. (Előadó: Kovács István tanügyi előadó.)
13. Jelentés a papi és tanítói könyvtár állapotáról. (Könyvtárvizsgáló-bizottság: Bod Károly, Szász Márton, Szabó Miklós.)
14. A püspöki vizsgálat alatti egyházak jogviszonyának a rendezése. (Előadó: Lénárt József tanácsbíró.)
15. Kántortanítónők alkalmazása. (Előadó: Kovács István tanügyi előadó.)
16. Király-hymnusz az Énekes-könyvben. (Előadó: Szász Jenő tanácsbíró.)

17. Az egyházkerületi és egyházmegyei tanügyi-bizottság szervezete. (Előadó: Kovács István tan. előadó.)

18. Véleményes javaslat az egyházmegyei levéltár rendezéséről. (Előadó: ifj. Kiss Lajos főjegyző.)

19. Segélykérvények. (Előadó: Dénes József számv.)

20. Indítványok s esetleg felmerülő s halasztást nem tűrő ügyek ellátása, tárgyalása.

21. Direktor-számvevő választás.

Lelkészek a világi és tanítóképviselekkel tudassák e gyűlés idejét és tárgysorozatát.

Október 1-én d. e. 9 órától, közgyűlést előkészítő tanácsülés lesz fél 12 óráig. Fél 12 órától gyámintézeti és temetkezési egyleti felügyelőbizottsági gyűlés. Folytatólagosan 12 órakor mindkét intézetnek közgyűlése.

Ugyaneznap d. u. 3 órakor daloskört választmányi ülés. Gernyeszeg, 1903. szept. 17.

Csekme Ferencz,
görgényi esperes.

688—1903.

MEGHIVÓ.

A deési ev. ref. egyházmegye közgyűlésének m. t. t. tagjait, folyó év október hó 18-án d. e. 9 órakor, Deésen a városház tanácstermében tartandó rendes közgyűlésre, van szerencsém tisztelettel meghívni.

T á r g y a i

1. Ima. 2. Megnyitás, névsorolvasás, megalakulás.
3. Az új lelkészek bekebelezése. 4. Főjegyző afia jelentése az egyhm. tanács időközi működéséről. 5. Számvevő jelentése. 6. Esperesi jelentés az 1902. évi egyházvizsgálatról. 7. Ehmegyei pénztárról; ehmegyei özv.-árvai tőke felosztásáról; magyar országos egyházi közalapról vezetett 1902. évi számadások megvizsgálása. 8. A deési ev. ref. egyház képviselői gyűlésének indítványa a 214-ik dicséretnek Énekes-könyvünkben kihagyása tárgyában.

A közgyűlés alkalmával tartandó istentiszteleten imát és egyházi beszédet mond tiszt. Biró Sándor ö.-keresztúri lelkész afia.

Közgyűlés előtti napon, délután 3 órától egyházm. értekezleti közgyűlés tartatik, melyen felolvassák t. Barabás Sámuel m.-láposi lelkész afia. Felkérem az értekezlet tisztelt tagjait, hogy az értekezleten mentől számosabban részt venni sziveskedjenek.

Az ev. ref. esperesi hivataltól.

S.-M.-Berkeszen, 1903. szept. 19.

Papp István,
esperes.

ÉRTESÍTÉS.

A zilahi ev. ref. Wesselényi-kollégium főgymnáziumában, melyben az 1903.4. iskolai év megnyitása az építkezések, az internátus és konviktus beállítása és új butorozások miatt megkészt, az I. osztályba való beiratkozás és a javító- és felvételi vizsgálatok egy része még a f. évi szeptember hó elején megtörtént.

Azok a tanulók, a kik szeptember elején elő nem állottak, javítóvizsgálataikat szept. 28. és 29. napjain tehetik le. Ugyanazon napokon iratkozhatnak be a II.—VIII. osztályu tanulók. Az ujonjövők közül első sorban az ev. ref. vallásuak vétetnek fel.

Szeptember 30-án d. u. 3 órakor lesz az iskolai év ünnepélyes megnyitása.

Az internátusi helyek szept. 28-ától kezdve foglalhatók el; a konviktus szept. 30-án délben nyílik meg. — Október 1-én kezdődik a tanítás.

Kincs Gyula, igazgató.

PÁLYÁZAT ALAPITVÁNYRA.

A szilágy-szolnoki ref. egyházmegye gyámoldai alapítványának 1902. évi 45 koronát képező kamatja a f. év október 12-iki egyházmegyei közgyűlésen segélyként kiadatulván, ez alapítványi segély elnyerésére pályázat nyitattik. — Pályázhatnak első sorban teljesen árva papfiak, kiknek szülei az egyházmegye területén lelkészkedtek; másodsorban, papi félárvák szintén az egyházmegye kebeléből, azonban kizárólag a tudományos pályán haladók.

A pályázati kérelmek — születést és tanulmányokat igazoló okmányokkal fölszerelten — 1903. október 8-áig nt. Viski Pál ev. ref. esperes urhoz, Zovány (Szilágy-m.) küldendők.

Az alapítvány gondnoksága